



ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

СЛУЖБЕНИ ЛИСТ

МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

ГОД. XXV

ЈУНИ, 1904

БРОЈ 6

СЛУЖБЕНИ ДЕО

ПРЕТПИСИ МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

ВЕЛИКА ШКОЛА

ПОСТАВЉЕЊЕ

Претписом Господина Министра просвете и црквених послова ПБр. 6932 од 15 маја о. г. постављен је за асистента у Географском Кабинету Велике Школе г. *Радоје Дединац*, свршени философ.

ВИША ЖЕНСКА ШКОЛА У БЕОГРАДУ

ПОСТАВЉЕЊА

Госпођа *Надежда Милићка*, редовна свршена ученица философског факултета, пређашња привремена виша учитељица девојачке школе у Пожаревцу, постављена је претписом Господина Министра просвете и црквених послова ПБр. 2537 од 20 маја о. г. за класну учитељицу В. Ж. Школе у Београду.

УВАЖЕЊЕ ОСТАВКЕ

Претписом Господина Министра просвете и црквених послова ПБр. 7082 од 23 маја о. г. уважена је оставка, коју је поднела на државну службу г-ђица *Софија Вучићевићева*, класна учитељица В. Ж. Школе.

РАСПИСИ МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

Свима школским надзорицима

Дешавало се да се школске зграде не оправљају за време великог школског одмора, већ се то радило у септембру, па и у октобру, кад

Треба да се ради у школи и кад није време подесно да се школске зграде оправљају.

Како је садашњим законом о народним школама велики школски одмор продужен и траје до 1 септембра, то има довољно времена да се од *1 јула до 1 септембра* све школске зграде оправе, да би се у њима могао отпочети рад тачно *1 септембра*.

Да не би и од сад било каснога отпочињања школскога рада у појединим школама због неоправљених школских зграда на време, наређујем Вам: да најенергичније настанете да се све школске зграде у школски станови у повереном Вам округу на време оправе, где су оправке потребне, а све без разлике школске зграде да се окрече; да се под и клупе оперу, табле пребојадишу, потребне куше, које недостају, набаве и школа снабде огревом и свима другим потребама у року од *1 јула до 15 августа* и да ми о томе поднесете тачан и детаљан извештај најдаље до *20 августа*.

О тачном извршењу ове наредбе водите најозбиљнијег рачуна.

Извештавате се да је оваква наредба издата начелнику тога округа, с тим да и Ви строго мотрите да се ова наредба на време изврши и да ми и Ви у одређеном року поднесете извештај како је ова наредба извршена.

ПБр. 5685
9 маја 1904 год.
Београд.

Министар
просвете и црквених послова
Љуб. М. Давидовић, с. р.

Школским надзорницима

Пошто је научно доказано да је главни извор ширења туберкулозе *пљувачка*, и да је једно од најбољих средстава за сузбијање ове болести хватање испљувака у пљуваонице, то Вам препоручујем: да наредите свима школским одборима да за школске локале набаве довољан број пљуваоница, које ће се поставити на подесним местима по школским локалитетима где деца пљују.

У исто време наредићете да се наставници брижљиво старају да се деца привикну пљувати у пљуваонице.

ПБр. 5886
15 маја 1904 године
у Београду.

Министар
просвете и црквених послова
Љуб. М. Давидовић, с. р.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

ПРАВИЛА О ПОЛАГАЊУ УЧИТЕЉСКИХ ИСПИТА

Члан 1.

На основу чл. 86. закона о народним школама Министар просвете и црквених послова прописује ова правила о полагању учитељских испита за учитеље и учитељице у народним школама (чл. 29., 30. и 81. закона).

I Врсте испита

Члан 2.

Испита за учитеље и учитељице у народним школама има два: испит за привремене наставнике да би постали стални (чл. 30. и 81. закона), и испит за сталне наставнике (чл. 29. закона).

II Испит за привремене учитеље

Члан 3.

Право на испит по чл. 30. закона о народним школама имају они привремени учитељи и учитељице који су свршили учитељску школу без учитељског испита зрелости, или потпуну средњу школу, или богословију, или филозофски факултет као ванредни ученици, или Вишу Женску Школу са одличним успехом. Они привремени учитељи и заступници који немају квалификације по чл. 30. закона, а провели су најмање пет година у Србији или у неослобођеним српским земљама у учитељској служби до 3. маја 1904 године, имају право на испит према члану 81. закона о народним школама.

Члан 4.

Ни један кандидат не може полагати овај испит ако није служио најмање две школске године као привремени наставник и за то време оцењиван за рад у школи повољним оценама или по старом закону најмање добрим оценама.

Сваки кандидат мора бити српски поданик.

Члан 5.

Привремени учитељи полажу овај испит у учитељској школи у Алексинцу или у Јагодини, а привремене учитељице у учитељској школи у Београду или Крагујевцу у исто време кад полажу учитељски испит зрелости и ученици и ученице у овим школама.

Члан 6.

Кандидати који желе да полажу овај испит пријављују се управитељу учитељске школе у којој ће полагати испит, најдаље до 15. априла.

Уз молбу прилажу и потребна уверења о свршеној школи и о успеху у школском раду, откад су у служби као привремени наставници.

Члан 7.

Управитељ учитељске школе износи молбе ових кандидата Професорском Савету, који одлучује имају ли право да полажу испит, и ако имају, увршћују их у списак учитељских кандидата за полагање испита, и управитељ их позива да дођу на испит према утврђеном распореду.

Члан 8.

Кандидати чији је рад у школи као привремених учитеља или учитељских заступника оцењиван по ранијем закону као врло добар, могу по одобрењу Министра просвете и црквених послова полагаати овај испит само из педагошке групе, српског језика са књижевношћу и школскога рада, а из осталих група предмета из којих се по закону полаже учитељски испит зрелости могу бити ослобођени.

Члан 9.

Предлог да привремени наставници полагају учитељски испит по чл. 8. ових правила подноси Министру просвете и црквених послова управитељ учитељске школе у споразуму са професорским саветом.

Члан 10.

Који кандидат не положи овај испит први пут, може га после једне школске године поново полагаати, ако је и у својој школи за рад оцењен повољном оценом. Ну, ако овај испит и по други пут не положи до навршетка пете године, откад је ступио у живот садашњи закон о народним школама, отпустиће се из службе и не може више никад бити ни привремени учитељ у народној школи.

Члан 11.

Садашња правила о полагању учитељскога испита за ученике учитељске школе важе и за привремене учитеље који овај испит хоће да полагају, изузев чл. 1.

Чл. 7. правила о полагању учитељскога испита за ученике учитељске школе не вреди за оне привремене учитеље којима Министар просвете одобри да полагају испит по чл. 8. ових правила.

III Испит за сталне учитеље

Члан 12.

Стални наставници народних школа после две школске године учитељске службе дужни су полагаати практични учитељски испит (чл. 29. закона).

Члан 13.

Овај се испит полаже само месеца марта у Београду, а пред комисијом коју одређује министар просвете и црквених послова на три године дана.

Члан 14.

Комисију чине: референт за основну наставу као председник и министров изасланик, један професор који има педагошко образовање и један професор српског језика из Београда.

Осим њих Министар може одредити по једног учитеља и учитељицу, који ће имати саветодавни глас при оцени испита из ручног рада.

Члан 15.

Сваки кандидат који жели полагати овај испит дужан је претходно разрадити код куће једно важније педагошко питање.

При изради овога питања кандидат треба да се послужи бољим педагошким делима на српском језику, па ће на крају свога састава и именовати све српске списе којима се служио.

Члан 16.

Питање за израду изабраће сâм кандидат и обратити се председнику комисије питањем: хоће ли му се оно примити као домаћи рад за испит, када га добро буде обрадио.

Члан 17.

Кад кандидат добије потребно одобрење, обрадиће изабрано педагошко питање свестраније с теориског и практичног гледишта, а уз пријаву за испит послати тај свој рад заједно са уверењем о учитељској служби и оценама рада у школи и то најмање на месец дана пре полагања испита.

Члан 18.

На десет дана пре 1 марта комисија ће се састати у седницу, оценити пријаве, уверења о учитељској служби и домаће радове пријављених кандидата за испит, и позвати оне који имају погодаба за то, а домаћи су им радови добри.

Члан 19.

Који кандидат није провео две школске године као сталан учитељ, нити му је рад у школи оцењиван повољном оценом, а уз то домаћи рад није добро теориски и практично обрађен, неће се пустити на овај испит, о чему ће се на време извести преко надлежне власти.

Члан 20.

Кандидати чији су домаћи радови одбијени, могу се после једне школске године поново јавити да полажу практични учитељски испит. За домаћи рад могу узети исто питање које су први пут обрађивали, а могу изабрати и сасвим ново питање, по чл. 16. ових правила.

Члан 21.

Сваки кандидат чији је писмени рад оцењен као добар, држаће по једно практично предавање у подељеној или неподељеној школи пред комисијом за полагање практичнога учитељског испита.

Члан 22.

Питања за практична предавања дају се из свих наставних предмета која се бележе на засебним листовима. Ових листића мора бити бар пет више него што има кандидата који питање извлаче.

Члан 23.

Кад кандидат извуче питање, он ће га код куће разрадити како мисли да треба предавати у школи. За овај посао оставља му се најмање пола дана.

Члан 24.

Пре држања предавања кандидат даје спремљену припрему председнику комисије, и онда предаје у одређеном одељењу основне мушке или женске школе пред комисијом.

Члан 25.

Свако предавање траје $\frac{3}{4}$ сата. По свршеном предавању чланови комисије износе мане предавања, траже од кандидата разлоге што је радио како је радио и, ако је грешно, како је требало радити.

Члан 26.

Комисија узима у оцену домаћи рад, припреме и практични рад у школи, па онда и то како је кандидат бранио своје предавање и јесу ли му разлози са психолошког и педагошког гледишта правилни, а на основу свега тога изриче суд да ли је положио испит или није.

Члан 27.

Овај се испит оцењује, оценама: неповољан, повољан и одличан. Који кандидат добије оцену неповољан, сматра се да испит није положио.

Члан 28.

Сваки кандидат који положи практични испит добиће сведоцбу у којој се бележи оцена успеха.

Сведоцбу потписују сви чланови комисије.

Члан 29.

О резултату практичног учитељског испита председник комисије подноси извештај Министру просвете и црквених послова, који наређује да се оцене овога испита уведу у службене листове свакога кандидата.

Члан 30.

Практични учитељски испит може кандидат, који га први пут не положи, поновити после једне школске године. Ко га не положи и други пут, нема права да и трећи пут полаже.

Члан 31.

Кандидат који би за време испита учинио какву погрешку која не доликује учитељу народне школе, одбиће се од полагања на годину дана. А ако то учини кад му председник саопшти оцену успеха, доставиће се његова кривица Министру просвете да га казни по закону о народним школама.

Члан 32.

О свима случајевима који би могли наступити, а нису предвиђени овим правилима, одлучује Министар просвете на писмену представку комисије за полагање ових испита.

Члан 33.

Ова правила ступају у живот кад их Министар просвете потпише. Тада престају важити правила о полагању учитељског испита од 22. маја 1900 год. ЦБр. 4619.

21 маја 1904 год.
у Београду.

Министар
просвете и црквених послова,
Љуб. М. Давидовић с. р.

ПРАВИЛА ЗА ПЕНЗИОНИ ФОНД НАРОДНОГ ПОЗОРИШТА У БЕОГРАДУ¹

Члан 85.

Према члану 9. а зачелу 2. и 3. закона о Народном Позоришту оснива се пензиони фонд Народног Позоришта у Београду, којим руководи управитељ позоришни у договору с позоришним одбором.

Члан 86.

Фонд тај подизаће се овако:

- а) До сад састављеним новцем на то:
- б) Процентом 1% од прихода од улазница у свакој сезони Народнога Позоришта.
- в) Прилозима и завештајима добротвора.
- г) Процентом од плата сталних и редовних чланова Народног Позоришта.
- д) Првомесечном платом свих редовних чланова Народнога Позоришта.
- ђ) Првомесечном повишицом плате свега особља Народнога Позоришта.

¹ Ова правила налазе се у укинутој позоришној уредби од 7. марта 1879. Бр. 1084. зато чланови носе текући број исте уредбе.

е) Глобама од свега особља Народног Позоришта.

ж) Таксом од 20 динара од свакога члана Народног Позоришта за свако ступање пред публику где било ван Народног Позоришта.

з) Процентом 3% од целокупнога прихода кад глумачка трупа Народног Позоришта, укупно или делимично, где било, ван Народног Позоришта, представља.

и) Процентом 6% од сваког хонорара кога било госта у Народном Позоришту.

ј) Процентом 10% од закупне суме за вече, кад би се зграда Народног Позоришта уступила коме по одобрењу министровом.

к) Процентом 3% од сваког преводилачког хонорара или ауторске тантијеме или откупа дела одсеком или најзад од сваког иначе хонорара сталног или ванредног коме год од особља Народног Позоришта.

л) Таксом од 3—10 динара, према величини дела, од свих оних, без разлике, којима би се уступило преписивање рукописа и музикалија из репертоара Народног Позоришта.

Члан 87.

Стални и редовни чланови улажу по 3 на сто од своје систематичне плате у пензиони фонд.

Улози се не враћају.

Члан 88.

Пензија за живота.

Са навршеном петом годином службе добива стални члан право на пензију, и то 25 на сто од своје систематичне плате, а после са сваком годином по 3 процента више тако, да са навршеном 30-ом годином службе има права на онолику пензију, колика му је пуна плата.

Али, ма какве плате биле, пензија ни у ком случају не може бити већа од 3.000 динара.

Члан 89.

Пензија се може добити и између навршене 5-те и 30-те године службе, али само кад стални глумац постане неспособан за представљање.

Члан 90.

Са навршеном 30-ом годином службе долази стални глумац по овом правилу у пензију, ако хоће.

Иначе га ставља у пензију позоришни управитељ, у договору с позоришним одбором, а по одобрењу министра просвете.

У таквом случају, према стању онога који треба да дође у пензију, може се пензија заменити, сва или од чести, и другом којом приличном службом у позоришту, место представљачке.

Члан 91.

Пензиони фонд Народног Позоришта у Београду не сме се крџити ни у ком случају, нити на други какав смер употребити.

Члан 92.

Ако доходак од тога фонда не би био довољан за пензије опим члановима, који треба да их добију, онда ће се давати ванредне представе, да се накрми потребна сума за то у годишњем буџету.

Члан 93.

Пензија за удовице и сирочад.

Кад овај фонд порасте, те доходак његов допустити, могу добивати пензију, после смрти сталнога глумца, и његова удовица и сирочад (ако иначе немају издржање), — удовица до смрти или преудаје, а деца до свога пунолетства, сви пак онолико, колико чини трећина од последње плате мужевљеве или очине.

Члан 94.

Ако је удовица сталан или редован члан Народнога Позоришта, онда она неће добивати поред плате и пензију, докле је у активној служби, а деца ће уживати сразмерно једнаке делове пензије, без материног дела.

Члан 95.

Који се стални или редовни глумац ожени после 40-те године, ваља том приликом да уложи у пензиони фонд двоструки проценат за 5. година.

ОДЛУКЕ МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА О КЊИГАМА

Претписом Господина Министра просвете и црквених послова ПБр. 5635 од 12 маја 1904 године, одобрено је да се књига: а) *Мала иселуга* у преводу г-ђе Косаре Цветковићеве, може употребљавати за поклањање ученицима најстаријих разреда народних школа; б) да се књига *Три приче* од Радоја Домановића, може употребљавати за поклањање ученицима народних школа и да се може набављати за ђачке књижнице народних школа; в) да се књига *Домаће васпитање* од д-ра Стевана Окановића, може набављати за књижнице народних школа и за поклањање ученицима у два најстарија разреда виших женских школа и ученицима и ученицама учитељских школа.

Одлуком Господина Министра просвете и црквених послова ПБр. 5638 од 12 маја 1904 године одобрено је да се књига *Одабрани животописи одличних војсковођа из Корнелија Непота*, које је саставио д-р Веселин Ђисловић, професор новосадске гимназије, може привремено употребљавати у средњим школама као помоћно средство за учење латинског језика.

Одлуком Господина Министра просвете и црквених послова ПБр. 5889 од 13 маја 1904 године одређено је да се књига *Немачки гла-*

www.golubjake, мешовите, и неправилне промене, од г. Стевана Предића, професора, може употребљавати као помоћна књига за наставу немачког језика у средњим школама.

Одлуком Господина Министра просвете и црквених послова ШБр. 5890 од 13 маја 1904 године одобрено је да се књига *Младост, књига за децу*, од Саватија М. Грбића, учитеља, може употребљавати за поклањање ученицима народних школа о испитима и да се може набављати за ђачке књижнице народних школа.

Одлуком Господина Министра просвете и црквених послова ШБр. 5892 од 13 маја 1904 године одобрено је: да се књига *Дечји идеали у 8 приповедака и 4 песме* од Димитрија Б. Пејовића, свештеника из Зајечара, може употребљавати за поклањање ученицима народних школа о испитима.

Одлуком Господина Министра просвете и црквених послова ШБр. 5893 од 13 маја 1904 године одобрено је да се књиге: *Лафонтенове басне*, у преводу Станише Станишића учитеља, *Први српски устанак* од Мих. Сретеновића, учитеља и *Божјињи дарак* од Дим. Соколовића учитеља у издању књижарнице М. Стајића могу поклањати ученицима народних школа о испитима и да се могу набављати за ђачке књижнице народних школа.

Одлуком Господина Министра просвете и црквених послова ШБр. 5894 од 13 маја 1904 године одобрено је да се књига *Босилка*, приче за малу децу од г. Јов. Миодраговића, проф. може поклањати ученицима народних школа о испитима и да се може набављати за књижнице народних школа.

Одлуком Господина Министра просвете и црквених послова ШБр. 5895 од 13 маја 1904 године одобрено је да се могу књиге: *Златно доба*, *Био једном* и *Бајке за младеж* у преводу Мих. С. Дојчиновића, а у издању књижарнице Рајковића и Ђуковића, могу употребљавати за поклањање ученицима народних школа и да се могу набављати за ђачке књижнице народних школа.

Одлуком Господина Министра просвете и црквених послова ШБр. 5471 од 7 маја 1904 године одобрено је да се књига: *Народне умотворине и шисци нашега времена* књига прва „Смрт Смаил аге Ченгића“ у издању књижарнице Велимира Валозића може набављати за књижнице народних школа.

Одлуком Господина Министра просвете и црквених послова ШБр. 5639 од 10 маја 1904 године одобрено је да се књига: *Слике из сеоског живота (Свекрва и пуница)* од Јанка Весединовића може набављати за књижнице народних школа.

Одлуком Господина Министра просвете и црквених послова ШБр. 5633 од 10 маја 1904 године одлучено је да се књига: *Црте из историје ослобођења Србије* од професора Андре Гавриловића, може набављати за књижнице народних школа.



WWW.UNILIB.RS

СТЕЧАЈ

За израду Читанке за III и за IV разред народних школа
у Краљевини Србији

Према одлуци Главнога Просветног Савета од 8 априла о. г. коју је одлуку усвојио и г. Министар просвете решењем својим од 10 априла, ПБр. 4302 и 4303., Министарство просвете и црквених послова објављује стечај за израду читанке за III и читанке за IV разред народних школа, који је Главни Просветни Савет предложио у својој седници од 21 ов. мес. а према чл. 4. Правила о штампању уџбеника за народне и средње школе.

Читанке треба да буду израђене према захтевима данашње дидактике.

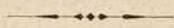
Примљене читанке откупиће Министарство од писца једном за свагда (чл. 14. правила о штампању уџбеника).

Награда је за сваку читанку *две хиљаде и чет стотина (2500) динара*. Ну, према чл. 15. Правила о штампању уџбеника, Главни Просветни Савет, према вредности дела, може предложити и већу награду од ове која је у стечају објављена.

Израђене читанке у рукопису ваља поднети Министарству просвете најдаље до 1 јануара 1905 године.

Из канцеларије Министарства просвете и црквених послова, 3 маја, 1904 год., у Београду. ПБр. 5349.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А



РАДЊА ГЛАВНОГА ПРОСВЕТНОГА САВЕТА

872. РЕДОВНИ САСТАНАК

28. априла 1904. год.

Били су: ПРЕДСЕДНИК **Д-р В. Бакић**; ПОТПРЕДСЕДНИК **Ст. Ловчевић**; РЕДОВНИ ЧЛАНОВИ: **д-р Марко Т. Леко**, **Ср. Ј. Стојковић**, **Ср. Пашић**, **Љуб. М. Протић**, **д-р Чед. Митровић**, **Ђока Анђелковић** и **М. Иванић**.

Пословое: **Миладин И. Шеварлић**.

I

Прочитан је и примљен записник 871 састанка.

II

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 28. овога месеца, ПБр. 4900, којим је спроведена Савету на оцену молба г. Вукашина Поповића, учитеља у Грљану, који је молио за одобрење да се његова књига: „Грљанско ђачко позориште Хајдук Вељко“, коју је у рукопису поднео, може поклањати ученицима основних школа о годишњим испитима и да се може набављати за књижнице основних школа.

Савет је одлучио: да се умоле г.г. Милутин К. Драгутиновић, професор, и Михаило Сретеновић, учитељ, да ову књигу прегледају и о њој Савету реферују.

III

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 28. овога месеца, ПБр. 5141, којим је спроведена Савету на оцену молба г. Михаила Јовића, учитеља, који је молио за одобрење да свој буквар, који је подносио министарству на расписани стечај, поправи према напоменама г.г. референата, да га штампа о свом трошку у Државној Штампарији као уџбеник приватног издања с тим, да половину чистог прихода уступи Државној Штампарији, или да га Државна Штампарија оштампа о свом трошку за уџбеник па да писцу на крају године издаје по 10% од бруто прихода на име награде као и писцима осталих уџбеника.

Поводом ове молбе г. Јовића Савет налази: да је ова ствар о буквару већ решена и да се захтеви г. Јовића не слажу с Правилима о уџбеницима.



WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

IV

Прочитао је извештај г.г. Љуб. М. Протића и Влад. Д. Стојановића о исправкама које би требало учинити у читанци за I разред основних школа од г. Ст. Чутурила.

Извештај г. Љуб. М. Протића и Влад. Д. Стојановића гласи:

Главном Просветном Савету

На захтев Главног Просветног Савета част нам је дати своје мишљење да би у Читанци за I разред од г. Ст. Чутурила (која је у рукопису) требало да се за сад учине бар ове измене:

1. Да се изоставе чланци: Боље је знати него имати, Таблица, Школски поредак, Црква, Где је свему крај, Не буди себичан, Не лакоми се на туђе, Кобила смутљивица, Деца и ласта, Сложно све је можно, Пази с ким се дружиш, Железничка кола, Непослушни јагањци, Настрадаи, Магарац — кукавица, Ветар, Рођено место, Загонетке (испод предње песме) и Бог.

2. Да се преправе и скрате чланци: Школа, Божић, Св. Сава, Ускрс, Породица, Материна љубав, У врт, Мирко и Радоје, Рибе, Земља, Сунце, Месец и звезде.

3. Да се не мењају народне песме, које су унесене у Читанку.

4. Да се унесу ови чланци: Жишке, Говори истину, Три лептирка, Свађа, Голуб и чела, Материна маза, Сади дрво, за допуњавање Незналица, Лењивица, Лечнички савет, Зло је где нема реда, Загонетке, О Божићу, Сунце и ветар. Ови су прозни чланци из досадашње читанке, а песме од Змаја.

Шта је требало у Буквару поправити, рекли смо у свом реферату.

27 априла 1904 год.

Београд.

Главном Просветном Савету
одани

Љуб. М. Протић
Влад. Д. Стојановић.

Према овоме извештају г.г. референата, а пошто је г. Протић у Савету изјавио да је г. Чутурило у своју читанку унео све ове исправке, о чему се је и Савет уверио, Главни Просветни Савет је мишљења: да се читанка за први разред основних школа, коју је саставио г. Ст. Чутурило, са исправкама, које су у извештају изнели г.г. Љуб. М. Протић и Влад. Д. Стојановић, и које је Савет нашао за потребно да их треба усвојити и писац их усвојио, прими за уџбеник у првом разреду основних школа.

V

Довршено је читање реферата г.г. Јована Миодраговића, Момчила Иванића и Михаила М. Стевановића, чланова комисије за преглед уџбеника из српскога језика за основну школу.

Реферат г.г. Ј. Миодраговића, М. Иванића и Мих. М. Стевановића гласи:

Главном Просветном Савету

Писмом својим од 7 децембра прошле године СБр. 156 Главни Просветни Савет изволео је одредити потписане, да, према Правилима о штампању уџбеника, прегледају све уџбенике из српског и садашњег црквено-словенског језика за народне школе, које су писци или издавачи поднели Савету, према чл. 29. истих правила, и да му поднесу реферат по свима захтевима ових правила.

С истим писмом потписанима су послани ови радови:

1. *Буквар* са читанчицом и Словарица са два свежња слова, од Мих. Јовића.
 2. *Српска Читанка за II разр.* осн. школе, најновије државно издање од 1903 год.
 3. *Читанка за II разр.* од Драгом. М. Ђосића и М. Дачића учитеља — у рукопису.
 4. *Српска Читанка за II разр.* осн. школе, од Љуб. М. Протића и Влад. М. Стојановића — у рукопису.
 5. *Српска Читанка за III разр.* осн. шк. од Мил. Марковића и Б. Т. Недића, осмо издање.
 6. *Српска Читанка за IV разр.* осн. школа, од П. Ђорђевића и У. Благојевића, седмо издање.
 7. *Словенска Читанка за IV раз.* осн. школа, од Дим. Јосића, издање књижарнице Вел. Валожића од 1903 год.
 8. *Цркв.-Словенска Читанка за ученике IV разр.* народних школа, од П. Деспотовића, издање књижарнице М. Стајића од 1903 год.
 9. *Писмени састави*, од Драг. Ђосића учитеља — у рукопису.
 10. *Бачка песмарица за I и II разр.* од Пет. М. Стојановића.
 11. *Бачка песмарица за III разр.* од Пет. М. Стојановића.
 12. *Бачка песмарица за IV разр.* од Пет. М. Стојановића.
 13. *Пољопривредна Читанка I и II део*, од Ђорђа Радића.
 14. *Пољопривредна Читанка за III раз.* од Ђ. Радића.
 15. *Пољопривредна Читанка за IV раз.* од Ђ. Радића.
 16. *Најнозији Велики Декламатор (2 ком.)* све ове књиге, од 10 до 16., у издању књижарнице М. Стајића.
 17. *Бачки завичај*, од Кр. Димитријевића и В. К. Петровића — у рукопису; и
 18. *Народне умотворине I књига* (Иван Мажуранић: Смрт Смаил-аге Ченгића), издање књижарнице Вел. Валожића.
- Потписани су прегледали сва ова дела, и част им је поднети Главном Просветном Савету овај свој реферат.

I

Буквар са Читанчицом и Словарицом од Мих. Јовића, издање Држ. Штампариије од 1903 год.

Самим стечајем, који је Минист. просвете расписало за *нови* Буквар, и према њему одређена и засебна комисија, која је већ и свршила свој посао, — ово питање о староме Буквару скинуто је с дневнога реда, и потписани су мишљења, да је овај Буквар погрешно упућен њима, те се с тога *нису ни упуштали у оцену* његову.

II

WWW.UNILIB.RS

Српска Читанка за II разред основних школа, државно издање од 1903 год.

Као што је познато, ову је читанку написао наш педагог пок. Д-р Ђорђе Натошевић, а по смрти његовој она је остала државна својина. Поједини коректори, при прештампавању, дотеривали су по нешто и у садржини и у језику и спољашњем облику, али је у главном остала онака, како ју је пок. Натошевић саставио. И до скоро, ова је Читанка, са својом другарицом за I разред, била најбоља школска књига у нашој основној школи у Краљевини. Па и данас, и ако није без махна, она опет стоји скоро на равној ноzi с осталима, које су, по времену, млађе од ње. У овој читанци је грађа разноврсна и, с малим изузетцима, приступачна децјем схватању, а обим одмерен према количини времена за овај предмет у овом разреду. По угледу на немачка дела ове врсте, она изобилује моралним поукама, које се изводе из појединих прича и примера. Облик слова је разноврстан, онајвише цитеро, а има нешто и петита. Два—три рада су штампана рукописним словима, што се у читанкама за ниже разреде само пожелети може, још и у већој мери; само је штета, што облик ових рукописних слова подсећа на курзив, и што је овај курзив ситан. Ни грешака штампарских нема у овој читанци много.

Не може се порећи, да и ова читанка има својих махна, али оне свакојако нису онолике, колике их представљају писци или састављачи нових читанака. Истина је, да у њој има и ствари сухопарних, мање забавних и потезних за децје схватање; да распоред грађе може бити zgodнији, текст крупнији и т. д. Али све ове замјерке не дају нам права, да је на пречац избадимо из школе. С тога смо мишљења, да би је до почетка школске 1905/6 године требало задржати у употреби, без поправака, а тада заменити новом, до које би се раније дошло конкурсом.

III

Читанка за II разр. од Љуб. Протића и Влад. Стојановића — у рукопису.

Ова је читанка подељена по годишњим временима. Најпре долази одељак „Јесен“ са 38 састава или чланака, па „Зима“ са 31, „Пролеће“ са 47, па „Лето“ са 45 састава. То је свега 161 састав. Кад се овоме додаду још 2 која су напред, и која нису ушла ни у једно годишње доба, онда излази: да ова читанка има свега 163 разна састава или чланка. Данашња пак читанка има 150 ствари, и то много краћих; читанка за III разред има их, с песмама на крају, 106; а читанка за IV разр. 144. Према овоме, ово би била највећа читанка у основној школи, већа и од оне за IV разред. Састављачи ове читанке су и сами опазили, да је њихова читанка „велика по обиму“, и да се „она зато не може свршити за једну школску годину“. Али они веле, да им се „тај приговор допада“. То правдају тиме, што се надају, да ученици, ако се поједини чланци буду добро обрађивали, „неће бацити своју читанку, кад сврше II разред“. „Овда онда — веле они — опет ће се враћати на њу као своје старом познанику. То ће тек бити добро“. Међутим, ако би се ово гледиште и одобрило за читанку најстаријег разреда, оно се не може одобрити за читанку овога разреда, где су деца још мала и неразвијена и где их одмах чека нова читанка с толиким другим удбеницима. Али оно се не може одобрити ни начелно. И са саме економске стране тачније је гледиште: да школска књига садржи само онолико грађе, колико се по програму у дотичној школској години може прећи.

Ни подела на годишња времена не може се одобрити. У овој књизи је она изведена тако незгодно, да се овако не може одржати. Цела је истина, да, при распореду наставне грађе, треба имати на уму и годишња времена, и да се могу наћи састави и у прози и у поезији, којима се карактеришу поједина годишња времена. Али у „Јесен“ стављати и „Кућу на селу“, која постоји у свако доба године, и „Задругу“, и „Кућног старешину“, и „Деду и унука“, и „Сан“, и „Пса“, и причу „Два пса“, и „Добре суседе“ и „Лупежа“, и „Воденицу“, и разне басне и песме, које својом садржином нису везане само за ово годишње време; а изоставити н. пр. бербу грожђа и воћа као и бербу кукуруза, та видна обележја овога годишњег времена, — то нема никаква смисла. У одељак „Зима“ састављачи ове читанке су унели и: „Богаташку кћер“, „Крсни знак“, „Непослушно“, „Мишића и мишицу“, „Лупежа“, „Рад“ (као да се ради само зими), „Иглу и конач“, „Врећу и закрпу“ ит.д. У одељак „Лето“ ушли су и ови састави: „Како се сељаци моле Богу“, „Стара бака“, „Зора“, „Јутро“, „Вече“, „У мраку“, „Страшљивац“, „Вода“, „Магла“, „Роса“ и т. д. У одељак „Пролеће“: „Волим мајку“, „Село“, „Превла“, „Двор у селу“, „Верна крава“, „Магарац и његов господар“, „Жена и кокош“, „Кобац и кукавица“, „Сељак“ и „Здравље“. Као што се види, има у овој читанци доста састава, који стоје изван поделе на годишња времена; а кад је тако, и кад се ова подела не може тачно за све саставе извести, онда значи, да ову и оваку поделу не треба нарочито истицати, као што су то учинили г. г. састављачи ове читанке.

И оно што је ушло у ову читанку није без замерака. „Кућа на селу“ од М. Ђ. Милићевића, која је, после две песмице и слике „Јесен“, дошла на *прво место*, није за малу децу II разр. ни на крају године, а камо ли у почетку, ни по величини ни по тежини садржине. „Задруга“ од Ј. Веселиновића није удешена за деце схватање, него извађена онаква каква се нашла негде у његовим приповеткама. Зато има у њој овога: „У таквим кућама је ред *као у кошници*“ — поређење с непознатим, јер је деца непознатији ред у кошници него у кући. „Ту ти је и поштовање према старијим и *цаметан разлог*“ (?), и „Ко не слуша, тешко њему!“... „Пас“ је нов састав, али није добар. Ту има и оваквих реченица: „Чобанима је зато *мио* И они га *воле*. Чува им овце, чува им козе и *говед*“ (?), „Шаров, гаров, грљов, жуфов, зељов, велики или мали, *све једно је*. Ма какав да је пас, не мрзе га људи. Он им је *зато* највернија животиња“!... Код „Славе“ описано је само *навече*, дакле ни пола славе. Басна „Лисица и кокошке“ није довршена, и у њој „*кокот*“ пева: „*кикирики-и-и!*“ а пас носи „*гласове од мира*“. У басни „Бресква и јаблан“ има „*господин Бог*“ („*Herr Gott*“) и „*јападиће*“, „*јападак*“ и „*јападити*“; првој од ових речи необична је овака употреба у нашем језику, а друге две су провинцијализми, те ће с тога бити непознате и многим учитељима. „Дечја бројаница“ — није за читанку. „На брду“ је нов повећи састав, али две трећине су о путу *до* брда. Па и само посматрање с брда није опште, свестрано и тачно. Песма „Месећ“ (35) из „Невена“ слаба је, јер ту месец

„Час те опет гледа тако,

Мислио би сад ћеш *горе* —

ал' пренеш се када видиш,

да су на њем' неке *боре!*...

„Јесење вечери“ од Ј. Веселиновића боље би било да се зову „Јесење вече“, јер је описано само једно вече, па и то бледо, а свршује се сметено: „*све то, смешано, пре те задовољава него што ти смета*“. Нова песма М. М. Петровића „Јесен“, којој су састављачи ставили натпис „Септембар, Ок-

тобар и Новембар“, и која је, по напоменама њиховим у „Коментару“ требала да покупи све карактеристике овога годишњег доба, посве је празна; јер, поред „жетве“ и „сетве“, „браћа“, „орања“ и „комишања“ што је све у једној строфи, има још само ово:

„Потеците, пун’те бачве
треба рујна вина:
Мој комшија ћер удаје,
а ја женим сина.

Иде зима *веселица*,
иду и весеља,
Јече гајде и *иванке*
нових пријатеља“.

Исто је тако посве слаба и песма „Радост малог Пере“ од М. Ј. Митровића. Неки „мали Пера“ *једва чека да дође зима*, па вели; „скоро ће нам доћи на коњицу белу и покрити снегом околину целу“.

Ал’ чим она нами
први снежак *кити* (?)
грудвања ће одмах
на све стране бити.

Е баш једва чекам
да се видим *с њиме* (с ким? — С грудвањем
или са „снешком“?!“)
та нисам се грудв’о
још од прошле зиме“.

Овде су стихови очигледно усиљени, а садржина је неприродна, јер се лети не може ни грудвати, нити је природно да може дете лети пожелети да дође зима. Може бити и тога, али то је врло редак случај. „Слана“ и „Снег“ је само по неколико редака ишчупано из „Загоркиње“ Ј. Миодраговића. „Врабац“ (из „Невена“) говори *зими*:

Знате л’, децо, што су *трешње*“
— том се вођу свако *диви* —
Здраво волим *трешње* јести,
— ал’ слободно *бер’те и ви*“.

...„Крсни знак“ од Ј. Веселиновића дугачак је састав и није за читанку. „Игла и конач“, од Јов. Јовановића — Змаја, није лепо изведено. Они се свађају око тога ко је кошуљу сашо, и зову теразије за судију; а оне, место да пресуде, да *без руке* не вреди ни једно ни друго, пресуђују, да игла и конач вреде подједнако. Чланак „Ковач“ нов је састав и ту се неко сељаче страшно заљубило у ковачки занат, и ништа друго неће да буде но ковач, те да сељаци више не иду „Циганима“! Осим што се последњим речима буди национална мржња и презирање према Циганима, српским грађанима, чија су деца у школским клупама заједно са нашом, — ово није ни за сву мушку децу, а камо ли за девојчице. И песма „Зима“ од М. М. Петровића, којој су састављачи ове читанке опет ставили натпис: „Децембар, јануар и фебруар“, слаба је исто онако као и она „Јесен“. Овде је у *три строфе* опевано цело ово годишње доба и од те три строфе средња је овака:

„Треба дрва... леба треба,
опет благи дани!
а угари рало зову
још не преорани“.

У чланку „Пролеће“ пролеће моли сунце: „Дигни се боље на небу!“ Пролеће се „обазило“ на све стране; „Оштра јесен очуцала лишће са дрвећа. А зима им (коме? Ако је лишћу, онда му, а ако је дрвећу, опет му, њему, а не „им“) није дала, да се новим брстом оките“; груди му „набубре“ и т. д. „Славуј“ је састав и дугачак и нетачан, а дугачка имитација славујеве песме, како ју је негде неко записао, није за читанку. „Село“ од Ђ. Јакшића није општа карактеристика села, а ваљда, није овај састав узет ради тога, да се деца упознају само са стилем овога нашег књижевника? „Двор на селу“ нов је састав, у коме је описано сеоско дворштите. Али је у њему описан живот само до подне; па и стока се дотерује и музе у подне. А у свем народу нашем стока се музе двапут дневно, и то: у јутру и у вече, а никад у подне. Басна „Магарац и његов господар“ налази се већ у једној читанци, а није баш тако лепа да би је требало понављати. „Како се стока ваби и тера“ није за децу, а није ни тачно ни потпуно. У „Селаку“ говори се само о орању и сејању. „Здравље“ је дошло само у „Пролеће“, и то на једном једином месту пуних 8 страна. „Дечине и народне игре“ могу бити за друге забавне књиге и листове, али никако за читанку. Песма М. М. Петровића „Пролеће“, којој су писци опет оставили натпис: „Март, април и мај“ — најгора је од свих четири за доба годишња. Ту „беру бабе ново цвеће; требаће за лек“, само да изиђе слично са „ник'о кукурек“. Па онда:

„Изникнула озимица,
земља мириси,
Славуј сања иза грања;
зумбул уздише“.

И у три строфе таман опевана три месеца, опевано најлепше, најбујније доба годишње — пролеће! Састављачи су у своме „Коментару“ сасвим право рекли, да, колико је њима познато, други народи немају оваких песама...

Долази још „Лето“ са својим чланцима, који такође нису без махна. Али, потписани мисле, да је и ово доста, па да се види, да ни садржина ове читанке није без махна.

У „Коментару“ под 2 писци кажу, да су они заузели гледиште, „да читанка још за мале ученике мора бити **УВОД у нашу народну књижевност**“. А под 11 веле: „У читанкама не сме више бити досадашњег **неооправданог шаренила**. Читанка не сме више бити ни **енциклопедија свега и свачега**, чему као да се у нас данас још више тежи“. Ако писци под „шаренилом“ разумеју неуређену читаначку грађу, онда још могу имати и право. Али ако под „шаренилом“ разумеју **разноврсност** чланака по садржини, као што то изгледа из друге реченице да „читанка не сме више бити енциклопедија свега и свачега“, онда потписани жале, што се с тим гледиштем њиховим не могу сложити. Ми мислимо, напротив, да читанка не само мора бити центар целокупне наставе, него да она у овоме мора водити обзира и о наставним програмима из појединих предмета. Не мислимо, да она буде некакав скуп свих уџбеника из свих наставних предмета, те да други уџбеници и не имаду смисла и места (Ово нарочито важи за старије разреде наше народне школе). Али је наше уверење, да читанка мора бити **разноврсне** садржине, и да се

не сме ограничити само на песме, басне, пословице и загонетке, него она мора обухватiti све оно чега има лепога, кориснога и поучнога у народној књижевности, све оно што обухвата и наставни програм, што проширује у деце знање о природи и свету око њих, и што чини задатак основне наставе и народне просвете. А овоме су се гледишту приближавали и сами састављачи ове читанке, кад су у своју читанку унели и одељак о здрављу, кад су упућивали ученике на посматрање природе у свако доба годишње и кад веле у „Коментару“: „Описима неколиких објеката хтели смо да се ученици упућују и на проматрање природних објеката“.

Састављачи ове читанке веле, да у њиховој читанци нема чланака „са врло провидном и деци „одвратном“ моралном тенденцијом“, као што је оно:

„Поштење је, браћо мила,
врлина над свима.

Благо оном ко у срцу
највише га има!“

Не знамо, зашто би ово деци било досадно и „одвратно“, и у прози, а камо ли у поезији? А зар није исто тако „провидна морална тенденција“ и у песми „На улици“: „Кад улицом иде, ђак се влада мирно“, коју су писци изнели на листу 119, као и у многим другима, у којима се деца непосредно упућују на добро владање и понашање?

А један од угледних немачких педагога (К. Кер) вели: „Што год се детету даје на читање, треба у томе да има моралне садржине узете из живота“.

По чему су пак чланци и песме моралне садржине па ма и „провидне“, „деци одвратне“ то нам састављачи ове читанке не казују.

Добра је страна ове читанке, што у њој има доста чланака лаке и занимљиве садржине, и што су писци испод сваког састава стављали и име аутора његова; само је, по нашем мишљењу, требало свугде ставити право име, а не „чика Љуба“, „чика Јова“ (који би, по овој навици, сад требао да буде „деда Јова“!) и т. д.

За ову читанку предвиђено је четири илустрације (годишња времена), али их писци нису приложили, те да бисмо и о њима могли што рећи. Међутим потписани су мишљења, да читанке ваља илустровати, да слика буде више, и да оне буду од естетичке вредности.

IV

Српска Читанка за II разред од Др. Косића и М. Дачића — у рукопису.

У спроводном писму и састављачи ове читанке веле, да се „морају оправдано изјаснити о неподесности *садашњих читанака* за основне школе, а особито ове за други разред“. „Ту неподесност, веле, истакла је и једна Учитељска Скупштина; а у свесци „Учитеља“, од 1 и 15 јануара ове године, Главни Одбор Учитељског Удружења истакао је на расправљање на идућој Скупштини Учитељској исту тему под насловом: „*Какве су данашње наше читанке у народним школама, и, ако нису добре, како би их требало поправити и уздесити, те да послуже што корисније циљу коме служе?*“ Онда веле: „Из овога се јасно види, да је *прерада читанака* за народне школе у савременом духу врло неопходно“. Па и *не сачекавши одлуке скупштинске* они су похитали и „латили се израде“ ове читанке. Пошто су изнели главније мане данашње — они износе одлике своје читанке. Докле Љуб.

Протић и Вл. Стојановић, писци прве читанке, веле, да „читанка не сме више бити енциклопедија свега и свачега“, дотле састављачи ове читанке стоје на сасвим супротном гледишту и веле: „Држећи се принципа: да читанка треба да буде *зборник целокушне наставне грађе*, ми смо јаче истакли и обрадили грађу из Земљописа (Очигледне наставе), Науке хришћанске и писмених састава“... А како су и у колико су они одговорили овом гледишту и истакнутом циљу видеће се из овога што ћемо сад рећи.

Што се тиче изворности, за ову се читанку може рећи, да је *прерада досадашње*. Јер, од 170 састава што су у овој читанци — 78 је узето из старе непромењено, а 22 с малим изменама. Равно дакле 100. Остатак до 170 узет је већином из других књига, а има нешто и нових састава.

Према овоме, ова би читанка била *још већа* и од оне у првом рукопису.

Распоред грађе у овој читанци овакав је: I *Школа*, II *Породица*, III *Поуке о здрављу*, IV *Општина и Отаџбина*, V *Дом*, VI *Из природе*, и VII *Околна*. (Међутим, држећи се начела поступности и концентрације, потписани мисле, да би се распоред могао згодније удесити овако: I *Дом*, II *Школа*, III *Улица*, IV *Поуке о здрављу*, V *Породица*, VI *Околна*, VII *Из природе*, VIII *Општина*.)

У IV одељку „Општина и Отаџбина“ састављачи ове читанке говоре и о *срезу* и о *округу* и о *држави* и о владоцу. А то није по програму, јер по њему у овом разреду деца уче само *околну*. Зато ово није ни било потребно. Писци нису имали право што су рекли, да су унели доста земљописне грађе, јер ју је у опште у ову читанку тешко и уносити. А из Науке хришћанске писци мал' те нису узели сву грађу одређену програмом, и то са сликама, тако, да је други удбеник за овај предмет готово и непотребан.

Неке су песме добре, неке дугачке за децу овог разреда, а неке слабе. За ово последње да наведемо „Песму читанци“, која је одмах на другом месту. Она се почиње овако:

Доста беше за годину
Што „букварцем“ мене зваше,
Досадило тако зваше, —
Хвала Богу, сад престаше.

—
Савлад'о сам цео буквар,
Где год оћеш знам читати.
Да ја више сада вредим,
Кога оћеш мо'ш питати“.

Али има и доста добрих и одабраних (Свега је песама 36 уметничких и 6 народних).

Сем 7 слика из Науке хришћанске писци су унели још 10 слика забавних. Само би се могло пожелети, да их има и из природе. Добра је страна ове читанке, што у њој има и повише ствари рукописним словима.

Ни у овој читанци код појединих састава нису стављана имена њихових писаца, а то треба да буде.

Језик је и овде у главном добар, али има где-где и погрешака, нпр. „Срезом управља срески начелник са *писаревима*“ и т. д.

Из ових наших примедба види се, да ни ове нове читанке нису одговориле свима захтевима, који се од добрих читанака траже. У њима,

истина, има новина, које стару читанку исправљају и допуњују, али, у исто време, има и крушних махна, са којих се овакве какве су сад не би могле препоручити за државне удбенике.

V.

Сриска Читанка за III раз. основне школе од М. Марковића и Б. Недића.

У овој је читанци 98 разних састава и 8 песама, које су за овај разред програмом одређене за певање; свега 106, а то је мање него и у једној досадањој читанци за II разред. И све ово разно градиво штампано је просто једно поред другог, без икаква реда и поделе, без системе и прегледности. Садржај је штампан веома ситним словима, а имена писаца стављана су само у њему.

И писци ове читанке стајали су на гледишту, да је читанка само увод у народну књижевност, те с тога нису ништа унели из Географије, Историје, Хигијене, Привреде и Познавања природе.

Од онога што је унесено у ову читанку многе су ствари и прилично слабе. Песма „Чујте“, која је одмах на трећем месту, слаб је поетски састав. У „Првим саветима“ (4) равна половина је непотребан увод. У песми „Савети“ од Љубинка не говори се деци него свима, и одраслима, па се вели: „Пријатеља, ако нађеш, чувај као очи, тешко сваком, ко у пужди, сам се собом бочи!“ Међу тим, бочити се значи рвати се, или ухватити се с ким или с чим у коштак; и онда би изишло, да се човек овде бочи или рве сам са собом а не с невољом. Чланак „Родитељи“ (6) цео је стављен у друго лице мношине, те деца читају овако: „Кад *сте* се родили“... „кад *сте* били мали“... „кад *сте* болесни“... итд. место првог лица: „кад *смо* се родили... кад *смо* били мали... кад *смо* болесни“ и т. д. Песма „У јутру“ (13) врло је слаба. У њој стоји: „Боже *неба* са висина, ево данак осван'о је, ти помози те *чини*, да *осване* чедо твоје“. А када је „данак освануо“ и чедо се овако пробудило и већ се Богу моли, оно је већ „освануло!“ Прича о дервишу „Што год ко чини све себи“ (14) није за читанку, јер је и извештачена и од мале моралне вредности. У басни „Лав, вук и лисица“ (16) провирује пакост, интрига, препреденост и освета, те с тога није zgodна с васпитне стране. „Илија Неранђић“ (24) је кратак животонис једног добратора из Ужица. Па и ако оваке примере треба износити омладини за углед, опет је питање: да ли они по величини учињеног добра народу, држави или појединцима заслужују да уђу чак и у школске читанке; да нема већих добротвора од Неранђића, као што су нпр. Сава Текелија, Илија Коларац, Миша Анастасијевић, Велимир Теодоровић и други; и да ли не би могло бити одабранијих речи но што су оне, где Неранђић учи омладину да купује књиге, па вели: „*немој запалити чибучину па у механчину*“... Тако је и „Милош тобдија“ састав и дугачак и неспретан и релативне вредности, као и ваљевски заставник „Миладин Љубичић“ (48). „У кући на селу“ (39) је и дугачко и доста тешко за децу, особито варошку. „Бог своје не оставља“ је један усамљен случај, где је један богатш кунио на лицитацији неку кућицу једне сиротице за 600 динара, па кад је чуо чија је и колика је, он јој је поклонно. Тако је ретка и скоро невероватна „Паметна шала“, која, и ако може бити лепа, није баш много паметна. „Свети белег“ је дугачка приповетка, и пре би, као таква, могла поднети за читанку IV разр. „Приче из живота Кнеза Милоша“ (64) нису zgodне за читанку, јер није учињен најсрећнији избор, те да се јасно пред децу изнесу врлине овога владара. „Глас

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

www.unisrb.rs

Архангелов“ (69) дугачак је састав. „Иш, не праши“ (83) је нека особита шала, која није ни за дечје листове, а камо ли за читанку. „Поштење“ (89) је више бајка него прича. Неки сиромах, Ђорђе, купи капут од неког трговца, па код куће нађе после ушивено у шавовима овога капута пуно златника. Он их однесе и да трговцу, а трговац му их не прими, и то је све. Капут је ваљда био стари — иначе откуд у швовима његовим златника?!... Пословица у опште има много, и као да нису све за децу, а одгонетљаји на загонетке су дошли напред, а боље је да дођу на крај.

Према свему овоме, узевши у обзир све њене крувне и ситне мане које смо овде изнели, ова се читанка не може предложити за откуп по чл. 29. 14. и 17. правила о штампању уџбеника од 1. августа 1903. год.

VI.

Српска читанка за IV. разред основ. школе, саставили П. П. Ђорђевић и У. Благојевић.

Ова је читанка сасвим произвољно подељена у два дела. У првом делу су: I. *Молитве и поуке хришћанске*, II. *Мудре речи, савети и опомене*, III. *Басне, пословице и загонетке*, IV. *Поучне приповетке из живота* и V. *Љубав према отаџбини*. У другом су делу: VI. *Из описа српске земље народа и обичаја*, VII. *Из историје српскога народа*, VIII. *Из науке о животињама и биљу*, IX. *Из науке о чувању здравља*, и X. *Из науке о природи и из народне привреде*.

Као што се из овога види, састављачи ове читанке су стајали на супротном гледишту ономе, по којем је рађена предња читанка за III разред. С тога у њихној читанци има разноврсне грађе, и она је уређена по сличности. Језик је у главном добар, ма да има и неких погрешака, које су као и у читанкама пред овом нарочито обележене.

Но при свем том и ова читанка има знатних мана и недостатака, од којих ћемо најглавније овде изнети.

Прво, подела на два дела, узета овако произвољно, нема никаква смисла. Друго, под бр. VIII. стоји „Из науке о животињама и биљу“, а под бр. X. „Из науке о природи“, као да животиње и биљке не иду у природу. Распоред чланака није најбољи, јер би, по начелу поступности, требало најпре да буду лакше ствари (приповетке, басне, чланци из природе) а оно, напротив, напред су унесене врло тешке и апстрактне (поуке из јеванђеља и апостолских посланица, мудре речи, савети и опомене).

Стил у многим прозним саставима је веома тежак; зато наставници имају доста муке око објашњавања, на најпоследње опет не постигну циља; јер оно што није за децу у овоме узрасту, тешко је и најпоследње немогуће објаснити. Такви су састави: „Београд“ (68), који је уз то и дугачак, „Голубац“ (76), „Соломунове изреке“ (14), „Прилеп“ (78), „Нови Сад“ (84), „Ибарски пут“ (85), „Охрид“ (86), „Дубровник“ (89), „Сарајево“ (95), „Употреба иловаче“ (108). А „Опис кита“ непотребан је, јер нема никакве везе ни с програмом ни са земљиштем Србије и српских земаља.

У песми, која се зове „Богаташ и убоги Лазар“, Лазар се нигде не спомиње. Тако се и у чланку „О старијима“ из Св. Писма нигде не говори о старијима. Песме „Божић“ „Пролеће“ и „Васкрс“ од Змаја — слабе су. У чланку „У славу Божју“ (12) стоји да се у славу напија и *о вечери*, а то, и ако где постоји у нашем народу, није општи обичај. Уз басну „Гавран и лисица“ (26) не иду оне пословице, које су ту поређане. Чланак „На коњу“

(42) веома је слаб и сумњиве васпитне вредности. У чланку „Братинска љубав“ (65), који је штампан петитом, па је опет изнео две и по стране, има веома незгодних и провинцијалних речи, јер је тај састав узет из Хрватске Читанке. „Живот и рад Св. Саве“ (90), износи 7 страна, а то је много за читанку. „Виноградски пуж“ је дугачки састав, без сумње зато, што се ту надугачко и нашироко прича чак и о његову плођењу (које није тако важна ствар за ђаке основних школа).

У овој читанци има састава, који су у њу унети просто зато да их је више, а, по својој садржини, слаби су или нису за читанку. Такви су: „Женидба врапца Подунавца“ (155), „Дужност“ (18), „Цена старости“ (38), „Образ и поштење“ (40), „Испеди па реци“ (45), „Миш и сјетва“ (159), „Исландска маховина“ (166), „Народне изреке о злату“ (143) и „Брзоловац“ (136).

Има састава, који би могли остати, али би се морали прерадити. Такви су: „У славу божју“ (14), „Савет“ (16), „Призрен“ (72), „Вук Караџић“ и други.

У овој читанци нема ничега (у одељку за Српску Историју) из херојског доба од 1804—1815 године. Међутим, одатле би се могли узети најлепши примери храбрости, националног поноса и пожртвовања за отаџбину. Сем некоје од песама народних из тога доба требало би у ову читанку унети животописе Карађорђа, Синђелића, Хајдук-Вељка и других.

Текст је у овој читанци сувише ситан, јер је већа половина из гармонда и петита и много из курзивних слова, а имена писаца стављена су само у Садржају. Илустрација и у овој читанци нема никаквих.

Исто тако и овде је она општа махна наших читанака, да се оне пишу само за мушкарце, и да у њима нема ни једнога јединога састава писаног с нарочитим обзиром на девојчице, и ако оне чине добру трећину читалаца ове па и других читанака.

Из свега што смо навели види се, да ми ни ову читанку не можемо предложити за откуп према чл. 14 Правила о уџбеницима.

Према свему овоме наше је мишљење овако :

1. Да ни једна од поднесених читанака, ни старих, досадашњих, ни нових, у рукопису поднесених, не одговара захтевима чл. 9. Правила о уџбеницима, јер нису удешене да потпуно одговоре потреби, коју треба да задовољи најглавнија књига у основној школи. Зато се ове читанке не могу, према чл. 14. Правила, откупити и штампати као државна својина.

2. Да се и сами писци или састављачи њихови не слажу у основном гледишту: како ваља састављати читанке за народне школе и шта оне ваља да буду овде. Зато је просветна управа дужна, да сад, после нових Правила о уџбеницима, утврди основе за израду читанака, те да не буде више ове различности.

3. С тога предлажемо, да се досадање читанке за II, III и IV разред основне школе штампају само у онолико примерака колико је потребно за годину дана (чл. 17. Правила о уџбеницима), а за то време да се распише стечај за израду нових, које би боље одговориле потреби.

4. Да се пре стечаја у Главном Просветном Савету расправи питање о писању читанака и утврде основе, на којима ваља израдити нове, па те основе да се означе и у стечају.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNIKRS.BY

VII

www.unil.si Словенска читанка од Дим. Јосића.

У овој читанци прво долази азбука и изговор, па онда „за вежбање у читању“ Доситијеве басне са словенским словима, за тим „за читање и превођење“, где су молитве, заповеди, вјерују, беседе и приче Христове, и најпосле „Из црквеног певања“, где је и читање апостола. То све износи 52 стране, а за тим долази „Речник“ на 34 стране.

Кад се узме на ум, да по данашњем наставном плану Словенски језик није засебан предмет, него само део Српскога језика, и да у целој школској години не може имати више од тридесет и неколико часова, онда ће се одмах видети, да је овај уџбеник *олиширан* и да не одговара наставном програму.

Азбука није поређена са српском. „За вежбање у читању“ српског текста са словенским словима узете су Доситијеве басне, а ни сам их Доситије, још у оно време, није штампао црквеним већ грађанским словима. А поуке испод басана, које износе често онолико исто колико и саме басне, штампане су данашњом српском азбуком, без икакве потребе. И молитава, и Христових прича и беседа има много, а све је штампано доста-ситним текстом, те деца морају напрезати вид.

VIII

Црквено-словенска Читанка од П. Деспотовића.

У овој је читанци прво одељак „Азбука и језик цркв. словенски“ (за читање), а то је као неки предговор, који је писан за учитеље, те му није места у уџбенику. У том предговору има, да је у српској *азбуци* било и шест *гласова*, место у српском *језику*, јер у азбуци може бити само *слова*. Други је одељак „Познавање словенских слова и поређење са српским“, који је доиста поступније и боље израђен него у читанци Дим. Јосића. Ту се за старе самогласнике њ и њ вели: да се они и данас пишу зато, „да нас сећају на давну старину“, место: зато, што су се некад изговарали као мукли самогласници. А у азбуци на страни 7 слово *о* је прескочено. У трећем одељку су „Олакшице за разумевање црквено-словенског језика“, где је дошао изговор појединих слова. У четвртном је „Упоредивање српских и словенских облика“ што је обухватило пуних 17 страна! У петом су чланци за читање и превођење, и то прво „Из живота Исусова“, за тим „Беседе Христове“, па „Христове приче“. У шестом су „Нагласице и други знаци“, у седмом „Скраћенице“ на 20 страна. Свега је 82 стране. Најпосле и овде долази „Речник“ на 24 стране. Свега дакле ова читанка има 106 страна. По томе, она је по обиму још већа од оне прве. Зато је, према наставном програму, још мање могућно да се она у једној школској години сврши. Сва граматичка је грађа непотребна, јер њу програм не тражи. Нагласице и скраћенице најбоље је учити на примерима у самом читању. А бројеви словенски нити су по програму, нити су за ђаке основне школе.

Из свега овога види се, да ни ове Словенске Читанке, које су приватна издања (прва Књижарнице В. Валожиха а друга Књижарнице М. Стајића), нису израђене с обзиром на програм и на број часова, који фактички наставници и ученици имају за овај предмет; да ни у једној није

заступљена она поступност, с којом би овде ваљало ићи од познатогa непознатоме и од лакшега тежемy; и да је српско-словенски текст, који је много ближи данашњем српском, у обе сасвим заборављен.

С тога потписани не могу ни један од ова два уџбеника препоручити за откуп, него предлажу, да се и њима одобри употреба још годину дана, а да се за то време распише *стечај* за нови, или, што би још боље било, да се потребна лектира из Словенског језика унесе у Српску Читанку за IV разред, као што је, по програму, и Словенски језик део наставне грађе из Српског језика.

IX

Писмени састави с поукама о језику, за II разр. осн. школе, према програму, написао Драгомир Тосић учитељ, — у *рукопису*.

Овај састав има два дела. У првом су делу „Писмени састави“ на $5\frac{1}{2}$ писаних табака, а у другом „Поуке о језику“ на 6 писаних табака. У првом је најпре писање малих и великих слова по врстама и сличности, па онда вежбања у писању њихову у речима и бројеви. За тим долазе „Кратки изводи из наставе“, и то А) из Науке хришћанске, 9 састава, Б) „Исписивање кратких извода из „вежбања у посматрању“, 11 састава, В) „Исписивање на памет научених песмица“ 5 састава, Г) „Самостална вежбања“ и то: исписивање на памет научених причаца, писање краћих писама и вежбања у стављању знакова за застајање, са 9 састава. У другом делу су: I реч и реченица, II име и радња, III подмет, IV састављање реченица, V једнина и множина, VI упознавање с лицима, VII упознавање с родовима и VIII распознавање родова у имена ствари.

Као што се види, у овај је састав ушло све оно што се, сем читања, тражи програмом од Срп. језика у овом разреду, и израђен је доста марљиво.

Али је основна грешка, што су у њему помешане две ствари. Први део угађан је за децу, да она имају прегледаоницу свих слова и помоћницу у саставима, и то се донекле може одобрити. Али, други део, овакав какав је, више је рад и поступак учитељев, више унуство за учитеља него за децу. Зато га није ни требало уносити у књигу за децу. А ако се баш хоће, да се и поуке о језику унесу у писмене саставе, онда их треба ставити у први део, у „Кратке изводе из наставе“. Али се и тада морају удесити сасвим другојаче. Сав методички поступак мора се оставити живој речи учитељевој као и код других предмета, а овде унети само тачне *изводе* или *дефиниције*. Јер, то је оно, што деца треба да запишу и запамте.

Дефиниције су овде готово све или нетачне или погрешне, те би се морале исправити. На пример: „Речи, које означавају шта ко ради, зову се глаголи“, а има и глагола, који не казују радњу. „Кад се у реченици говори о једном лицу или о једној ствари, онда је та реченица у једнини“, а у тој реченици може бити имена и лица и ствари и у једнини. Оваква је незгодна дефиниција и за множину: „Кад у реченици више њих о себи нешто кажу, онда је та реченица у првом лицу множине“. „Имена су оне речи, које означају имена лицима, стварима, биљкама, и животињама“, место: именице су речи... А под „именима“ разумеју се у граматници и придеви, заменице и бројеви а не само именице. Има и реченица: „Квочка се излегла“; а легу се *пилићи*, а квочка их *изводи*. Па ипак језик је у овом саставу, поред ситнијих грешака које би се могле лако исправити, добар.

Код „Извода у вежбању у посматрању“ деца се дан и ноћ и годишња времена објашњавају астрономски: „Земља се обрне око себе за 24 часа“,

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

и „Земља се обрне око сунца за 365 дана и 6 часова“; а деца у овом разреду не уче даље од 100. „У обртању свом земља мења *положаје* према сунцу, те је *услед* тога неки пут јаче, а неки пут слабије осветљена и загрејана...“ ит.д. А овакво објашњавање деци II разреда нити је могуће, нити је потребно. Има и других ситнијих грешака, и оне су обележене у рукопису.

Из овога се види, да ми ни овај састав не бисмо могли препоручити за откуп, баш и кад би био потребан какав уџбеник за овај предмет и у овом разреду сем читанке.

Али потписани мисле: да се лепо писање и у овом разреду учи најбоље по прегледу с учитељева писања на табли школској и по прегледима у добро израђеним писанкама; да се писмени састави врше код сваке наставе и у сваком наставном предмету; и да се поуке о језику најбоље дају у живој речи и усменој настави и при обради појединих комада из читанке, те по томе, да за то није потребан никакав уџбеник.

С тога и предлажу: да се овај рад, овакав какав је, не прими као државна својина. А ако га писац преради по горњим напоменама и исправи грешке, онда се само може *одобрити* употреба његова, ако би који наставник нашао, да му је овако помоћно средство потребно и корисно.

Ми навлаш подвлачимо реч *одобрити*, а не и „препоручити“, јер се овај последњи израз некако почео разумевати тако, као да учитељи *морају* предавати по тако „препорученим уџбеницима, и да их сви ученици *морају* набавити.“

X

Бачка песмарица за I и II разред

„ „ „ III „
 „ „ „ IV „

све три од Пет. М. Стојановића, у издању књижарнице М. Стајића.

У ове књижице ушле су песме наставним програмом одређене за поједине разреде. Поред песама су унесене и *декламације*. Сем оних, које су одређене програмом, има и других, јер и састављач у примедби каже: „није противно закону школском, нити је погрешно, ако се у основној школи пева и која народна песма, која није у наставном програму предвиђена...“

Поред световних песама унесене су и црквене, које су програмом одређене за који разред. Тако, у првој за I и II разред има: за I 19 песама и декламација и 9 црквених, за II р. 14 песама, 31 декламација и 6 црквених песама. У другој, за III разр. има: 5 црквених и 16 световних песама и 15 декламација. А у трећој, за IV разр. 16 црквених, 11 световних песама и 13 декламација, а за тим опет 11 других песама и декламација (ван програма).

Уза сваку од ових песмарица унесено је напред и *методичко упуство*, „како ваља поступати при предавању песама и декламовања у основној школи“. Али ово је у дечјој књизи не само непотребно него и незгодно и непрактично. За учитеље пак који ово не знају (а они су незнатна мањина) мало је, јер нема онога што је најглавније код песама, а то су ноте. За учитеље, дакле, ваљало би изградити сасвим другојаче упуство.

Штампарска је израда ових књижица прилична, али има доста грешака.

Настаје сад питање: какав положај да заузму ове књижице у настави? Јесу ли оне потребне као уџбеници, или као помоћна средства у настави, или нису никако ни потребне?

WWW.UNIBELGRADE
 УНИВЕРЗИТЕТСКА
 БИБЛИОТЕКА



Потписани стоје на гледишту, да је за Српски језик (чији је део декламовање) потребна само добра читанка. Све остало врши усмена настава. За пееме, пак, било би потребно само за учитеље добро упуство, у којем би био обележен у нотама и глас појединих песама. А деца сваку научену песму нека записују у своју књижицу, те им тако каква „песмарица“ није ни потребна. Ученицима се не *брани* да оваке *збирке* могу *имати* и читати. Да једна збирка штампана може вредети за све школе у Србији, за све прилике : за мушке и женске, за градске и сеоске школе — то не можемо одобрити. Нарочито ово вреди за уношење оних песама, које нису програмом обухваћене. Могло би се пожелети, да ученици имају песмарице, али какве? Држава да штампа збирку одабраних народних јуначких песама, та збирка да буде јевтина, а ученици IV разреда да је добијају бесплатно. То неће бити уџбеник, већ мила књига, која ће се читати у сласт у српским домовима, те да тако књига замени гусле, а ђак гуслара, те да обоје удружени успешно пораде на буђењу родољубља и национално васпитају поколења...

Према овоме мишљења смо, да се и ове књижице не могу препоручити као уџбеници, па ни као помоћна средства, него се само могу одобрити као забава за читање, као што је гласила и ранија одлука саветска о њима од 15 јануара пр. год. ПБр. 109.

XI

Најновији велики декламатор са сликама, за народне школе. Издање књижарнице М. Стајића, 1903 год.

У овој књизи има 113 декламација са 14 слика. Збирка је доста добра и ако има састава, који не би заслуживали да уђу у њу. Она корисно може послужити и учитељима, да одатле одбирају најбоље саставе за своју децу, а и деци као забавна лектира. С тога се може препоручити и за књижице народних школа као и за поклањање о испитима. И цена је овој збирци веома умерена, јер стаје само 1 динар, а износи 15 штампаних табака.

Оваке збирке, у које би ушле и најбоље народне песме, могло би да приређује и само министарство просвете, и да их растура по народу у што већем броју.

XII

Пољопривредне читанке од д-ра Ђорђа Радића, I и II део, за III разр. и за IV разр.

У *првој* књизи штампана је сва грађа одређена програмом за III и IV разр. сеоских основних школа. За тим је тај исти материјал предвојен на две књиге: једна за III, а друга за IV разр.

Све су ове три књиге препоручене од Главног Просветног Савета, а за шта и коме, то се из њих не види.

Писац је њихов признат стручњак, зато нема бојазни за тачност садржине ових књига.

Али настаје питање и о њима, као и о песмарицама: какав положај да заузму оне у настави? Јесу ли оне потребне као уџбеници, или барем као помоћна средства, или као лектира, или су сасвим непотребне?

Ваља знати, да је Пољска Привреда доста тежак предмет за децу основне школе у опште, и да је програмом сувише рано унесена она грађа, која је за овај разред одређена. Али је извесно, да се њиме мислило на практичне

радове у градњи школској и на посматрање пољопривреде у околини, а ипак на голу усмену наставу, а још мање на учење из уџбеника. Желело се, да се омладини нашега народа, који је деведесет од сто земљорадник, пружи што пре основна знања из ове струке. А кад се и за ову наставу стану писати уџбеници и мали ученици од 9—10 година упућивати на усмену наставу, *решима*, и то из књиге, онда се може рећи, да је то скретање с права пута. А да је ова грађа, и кад се усмено предаје, доста тешка за још неразвијене ученике основне школе, то је опазио и сам писац, кад у писму или предговору, којим се обраћа учитељима, вели: „Сређујући ову читанку имао сам у виду више популарнију, практичну страну појединих одељака, и нисам се тако далеко упуштао у објашњавања, која би за *још неразвијене умове* ваших ученика непотребна била, јер *за децу од 10—14 година ово је овде довољно*“. Међутим у дотичним разредима још и нису деца од 10—14 него у већини од 9—11 година.

С тога се потписани уздржавају, да за овај предмет у опште препоручују какве књижице и као само помоћно средство, а камо ли као уџбеник. Јер су уверени, да би само одвраћале од праве наставе, од радова у градњи и очигледнога посматрања радова у околини а водиле у учење речима, у прост механизам. Па и као сама лектира биће за децу ових разреда мало забавна, и ако је унесено доста лепих илустрација и проткано zgodним песмама, причицама, баснама итд.

За то су потписани мишљења, да се ове књижице употребе као помоћна средства у продужним школама (V и VI разр.) и да се могу препоручити за књижице школске; а у основној школи да се могу употребљавати једва само као обична домаћа лектира.

XIII

Бачки завичај, књига за младеж, приредили Крста Димитријевић и Вл. К. Петровић учитељи — у *рукопису*.

Овај састав има 29 комада, које песама, које прича и разних описа и животописа. Ова збирка није без мана, али није ни за одбацавање. Она се може поправити и бити корисна лектира за децу.

Али, како су потписани одређени за преглед уџбеника и помоћних средстава за Српски и Словенски језик по Правилима о писању уџбеника за основне школе, то су они сматрали изван свога задатка да оцењују и ово дело, које није ни намењено српском језику, те се с тога и уздржавају да кажу свој суд и о њему.

XIV

Народне умотворине и писци нашега времена, књига I. Смрт Смаил Аге Ченгића, написао Иван Мажуранић, издање књижарнице В. Валожића.

И ово дело нема никакве везе с основном наставом. Па и ако оно има везе са Српским Језиком, опет оно иде у књижевност, која не долази у програм основне наставе. Можда би се само могло препоручити за књижице народних школа, иначе ово дело иде у лектуру ученика средњих школа.

Прилози се враћају под -/.

Захвални Главном Просветном Савету на поверењу

16 марта 1904. год.

Чланови комисије
за преглед уџбеника из Српског језика:

Ј. Миодраговић

Момчило Иванић

Мих. М. Стевановић

учитељ.

Према овоме реферату г.г. референата Савет је одлучио:

1, да се садашње словенске читанке од Дим. Јосића и П. Деспотовића могу употребљавати као уџбеници још за једну школску годину и да се распише стечај за израду нове Словенске Читанке за основну школу, која ће бити израђена на друкчијој основи;

2, да се *Писмени састави* с поукама о језику, за II разред основне школе од Драгомира Косића, учитеља, не могу примити за уџбеник;

3, да се *Бачка песмарица* за I и II разред; *Бачка песмарица* за III разред и *Бачка песмарица* за IV разред од Петра М. Стојановића, учитеља, које је издала књижарница Мите Стајића, могу употребљавати за лектуру ученика основних школа;

4, да се *Најновији велики декламатор* за народне школе, који је издала књижарница Мите Стајића, може употребљавати за поклањање ученицима народних школа о испитима и да се може набављати за књижнице народних школа;

5, да се *Пољопривредна читанка* I део за III разред основних школа и *Пољопривредна читанка* II део за IV разред основних школа од д-ра Ђорђа Радића могу употребљавати као помоћно наставно средство у продужним школама, за поклањање ученицима четвртог разреда основних школа и да се могу набављати за књижнице основних школа;

6, да *Бачки завичај*, у рукопису, књига за младеж, коју су приредили Крста Димитријевић и Владимир К. Петровић, прегледа г. Љубомир М. Протић, редовни члан Савета, и да Савету реферује; и

7, да се књига: *Народне умотворине и писци нашега времена*, књига I, Смрт Смаил-Аге Ченгића, од Ивана Мажуранића, коју је издала књижарница В. Валожича, може употребљавати за књижнице народних школа.

За овај реферат г.г. Јовану Миодраговићу, Момчилу Иванићу и Мих. М. Стевановићу у име хонорара одређено је свега триста (300) динара.

Овим је завршен овај саветски састанак.

873. РЕДОВНИ САСТАНАК

30. априла 1904. год.

Били су: ПРЕДСЕДНИК д-р Војислав Бакић; ПОТПРЕДСЕДНИК Ст. Ловчевић;
РЕДОВНИ ЧЛАНОВИ: Д-р Марко Т. Леко, д-р Стеван Марковић, Жив. М. Перић,
Ср. Ј. Стојковић, Ср. Пашић, Ђожа Авђелковић и Момчило Иванић.

Пословољ: М. И. Шеварлић.

I

Прочитан је и примљен записник 872 састанка.

II

Потпредседник Главног Просветног Савета саопштава Савету: да је г. Министар просвете и црквених послова писмом од 27 октобра прошле године, ПБр. 15993, тражио од Савета мишљење о повишавању награде за откуп књига: *Српска читанка I део*, *Српска читанка III део* и *Српска читанка IV део*, од д-ра Милана Шевића, а да је Савет на своме 860. састанку дао своје мишљење о откупној награди само за *Српску читанку IV део*.

Поводом овога извештаја потпредседника саветског Главни Просветни Савет дао је мишљење: да одлуке о откупу све три ове читанке г. Шевића вреде за ове књиге онакве какве су, а за ново измењено издање ових књига може доћи нова погодба и нова одлука.

III

Прочитан је реферат г.г. Јанка Лукића, Димитрија Милојевића и Миљивоја Ј. Поповића, професора, о књигама:

1, *Латинска читанка*, I део, за III разред гимназија, коју је у рукопису поднео г. Мита Живковић и молио за одобрење да се ова његова књига може употребљавати као уџбеник у средњим школама било приватног, било државног издања;

2, *Латинска граматика* за средње школе, од д-ра Веселина Ђисаловића, професора новосадске гимназије, који је молио за одобрење да се ова његова књига може употребљавати као уџбеник у гимназијама у Краљевини Србији;

3, *Латинска читанка* за I и II разред гимназија, од д-ра Веселина Ђисаловића, који је молио за одобрење да се ова његова књига може употребљавати као уџбеник у гимназијама у Краљевини Србији;

4, *Одабрани животописи одличних војсковођа из Корнелија Непота и Тунач и речник за одабране животописе из Корнелија Непота*, које је саставио г. д-р Веселин Ђисаловић и молио за одобрење да се ове његове књиге могу употребљавати као уџбеници у нашим гимназијама;

5, *Латинска читанка* за другу годину учења латинског језика, коју је удесио г. Душан Јовановић, професор и молио за одобрење да се она може употребљавати као уџбеник у гимназијама; и

6, *Lhomond, Urbis Romae viri illustres* с напоменама и речником од Душана Јовановића, професора, који је молио за одобрење да се ова књига може употребљавати при изучавању латинског језика у гимназијама.

Реферат г.г. Јанка Лукића, Димитрија Милојевића и Миливоја Ј. Поповића гласи:

Главном Просветном Савету

Прегледали смо књиге, које нам је Главни Просветни Савет упутио на преглед и оцену писмима својим од 24. јануара о. г. СБр. 127/903, СБр. 136/903 и СБр. 150/903, и част нам је према чл. 7. Правила о штампању уџбеника поднети Савету своје мишљење о тим књигама.

1. *Латинска читанка* I део, коју је у рукопису поднео г. *Мита Живковић*, директор гимназије. — Наше је мишљење, да се ова књига може употребљавати као уџбеник за прву годину учења латинскога језика у нашим средњим школама, јер одговара програму и по избору и по распореду наставног градива, а израђена је с довољно тачности. Неке омање стварне и преписивачке омашке означене су са стране у рукопису, те их писац може сам лако поправити при штампању. Напомињемо, да би добро било, због саме наставе, да писац историска и географска имена у кратко објасни и дода и хронологију, у колико је она позната, и да стави у сингулар оне супстантиве, која нису pluralia tantum.

2. *Латинска Граматика* за средње школе написао *Др. Веселин Бисаловић*, проф. срп. вел. гимн. у Новом Саду. Први део: наука о речима. Нови Сад; 1902. — Ова се књига не може употребљавати у нашим средњим школама из ових разлога: 1) није израђена према програму за наше средње школе, а још се мање може узети за њих, што писац на појединим местима чини поређења са мађарским језиком, који се не учи у нашим школама; 2) пишчева је подела именске и глаголске поделе нова, не одговара досадашњој, много је заплетенија и непрегледнија, а тиме је ђацима отежано учење, што се још појачава новом пишчевом терминологијом, која није ни подесна; 3) има неконсеквентности, нарочито у подели глаголских основа за извођење појединих облика; 4) и сам је српски језик некореktan; и 5) нема везе чак ни са пишчевом читанком.

3. *Латинска читанка* за I и II разред гимназије, (Штиво, препаратација и речник) саставио *Др. Веселин Бисаловић*. Нови Сад, 1902. — Не можемо је препоручити због ових недостатака: 1) нема педагошке поступности, јер се почетницима даје одмах једна многостручност, која је за ученике тешка и несавладљива; 2) не одговара захтеву чл. 50. Правила о уџбеницима, по ком уџбеник треба да обухвати наставну грађу намењену само једном разреду, а ова је књига израђена за I и II разред гимназија; 3) не одговара тачно ни нашем програму за прву и другу годину учења латинскога језика, јер је половина књиге (други део, вежбеница) вежбање у преводу са српског језика на латински, чега нема у нашем програму за те разреде; 4) има нетачности у објашњењима и некоректности у српском језику; 5) не наклања се ни на једну латинску граматику, која се употребљава у нашим школама, па чак ни на саму пишчеву Латинску Граматику; и 6) Цена је књизи (3 круне и 20 филера) доста велика, и ако је техничка израда књиге добра.

4. *Одабрани животописи одличних војсковођа из Корнелија Непота* (Латинско штиво, тумач и речник) саставио *Др. Веселин Бисаловић*. Нови Сад, 1903. и *Тумач и речник за одабране животописе из Корнелија Непота* од истог писца. — Прва је књига подељена у два дела: латински текст одабраних (10) живота и тумач и речник — све у једној свесци; а друга је само засебно штампани други део: тумач и речник за те исте животе.

И мимо то, што смо начелно противни доста великом мењању оригиналнога текста, местимице неконсеквентно изведеном; и поред погрешака у граматичи, нарочито у синтакси, и у српском језику: мишљења смо, да се прва књига може привремено употребљавати у нашим школама, али да се наставницима остави слободан избор између ове књиге и потпунога издања оригиналнога текста. Препоручујемо, и поред изнесених недостатака, ову књигу с тога, што налазимо, да је zgodно и потребно дати ученицима такву књигу, у којој су заједно и текст и тумач и речник; што је вена техничка израда добра, штампа латинског текста тачна и лепа; што назначење година важнијим догађајима на ивици текста лепо помаже разумевању; а, нарочито, што лепе и јасне слике и карте веома zgodно допуњују и олакшавају разумевање самога текста.

Другу књигу, одвојени тумач и речник без текста, не можемо никако препоручити, јер је непотребна.

5. *Латинска читанка* за другу годину учења латинског језика удесио *Душан Јовановић*. — Београд, 1899. — Не можемо је никако препоручити јер не одговара захтевима доброга уџбеника ни по избору ни по распореду наставног градива, ни по тачности обраде, ни по чистоти српскога језика, а ни по техничкој изради, јер не задовољава ни једну погодбу из чл. 40. Правила о писању уџбеника.

6. *Lhomond, Urbis Romae viri illustres* с напоменама и речником од *Душана Јовановића*. — Г. Јовановић поднео је штампан текст немачкога издавача Холцера (С. Holzer) у десетом издању од 1889. године и у рукопису свој тумач и речник. Наше је мишљење, да не треба у школама читати *некласичне* писце, а ово је дело компилација Француза Ломонда, који је мењао и удешавао текст, а начелна је тежња класичној настави, да се ученици упознаду са оригиналним делима класичких писаца. То би већ био довољан разлог, да се Ломонд не препоручи као школска књига; а, поред тога, ни рад г. Јовановића, и ако је у њ уложено доста труда, никако није такав, да би се у овом облику могао примити. Напомена имаде много, па и излишних, али нису израђене са довољно тачности и јасности, а местимице има и стварних погрешака. Ни речник није без погрешака, а српски језик и у тумачу и у речнику није довољно чист ни тачан; нарочито кинти провинцијализмима.

Из ових разлога не можемо препоручити рад госп. Јовановића.

Главном Просветном Савету.

23. марта 1904. год.
у Београду.

Захвални на поверењу

Јанко Лукић

професор велике школе

Дим. Ј. Милојевић

проф. I б. г.

Милев. Ј. Поповић

професор Богословије Св. Саве

Према овоме реферату г.г. референата Савет је дао мишљење:

1, да се *Латинска читанка* I део, од Мите Живковића, може употребљавати као уџбеник за прву годину учења латинског језика у нашим средњим школама;

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

2, да се *Латинска граматика* за средње школе, од д-ра Веселина Ђисаловића, не може употребљавати као уџбеник у нашим средњим школама;

3, да се *Латинска читанка* за I и II разред гимназије, од д-ра Веселина Ђисаловића, не може употребљавати као уџбеник у нашим средњим школама;

4, да се *Одабрани животописи одличних војсковођа из Корнелија Невога*, које је саставио г. д-р Веселин Ђисаловић, могу привремено употребљавати у нашим средњим школама као помоћно средство за учење латинског језика;

5, да се *Тумач и речник за одабране животописе из Корнелија Невога*, које је саставио г. д-р Веселин Ђисаловић, не могу употребљавати у нашим средњим школама;

6, да се *Латинска читанка* за другу годину учења латинског језика, коју је уредио г. Душан Јовановић, не може употребљавати као уџбеник у средњим школама; и

7, да се књига *Lhomond, Urbis Romae viri illustres* с напоменама и речником од г. Душана Јовановића, не може употребљавати у средњим школама.

Г.г. Јанку Лукићу, Димитрију Милојевићу и Миливоју Ј. Поповићу, у име хонорара за реферат о овим књигама, одређено је свега *сто осамдесет (180) динара*.

IV

Прочитан је реферат г. Љуб. М. Протића, редовног члана Савета, о књигама: *Црте из историје ослобођења Србије* од проф. Андре Гавриловића и *Слике из сеоског живота (Пуница и свекрва)*, од Јанка Веселиновића, које је издао г. Мита Стајић, оvd. књиџар, и молио за одобрење да се његова издања ових књига могу набављати за књиџнице народних и средњих школа, и да се могу поклањати ученицима свих средњих и девојачких школа.

Реферат г. Љубомира М. Протића гласи:

Главном Просветном Савету

Част ми је извести Главни Просветни Савет да сам прегледао: *Црте из ослобођења Србије* од Анд. Гавриловића и *Слике из сеоског живота (пуница, свекрва)* од Јанка М. Веселиновића, за које је књиге молио г. М. Стајић да се препоруче за књиџнице народних школа.

*

У првој књизи има пет чланака: Сеча кнезова, Српски упад у Топлицу и Лаб 1806, У очи нове године 1809, Биографски прилози и Буна Караџеџића. У предговору вели Гавриловић да су сви ови чланци пролазили кроз зналачке руке, по чијој су препоруци и штампани први пут у Споменику Срп. Краљевске Академије, Годишњаци Николе Чупића и Народу за 1902. г. Немам разлога сумњати у ову изјаву. Али је питање: треба ли ову књигу препоручити за књиџнице народних школа? — Свима чланцима у овој књизи А. Гавриловић има намеру да помогне да се расветли борба српскога народа за ослобођење од Турака. Он објашњава, доуџује и исправља мишљења о по-

неким историским догађајима из овога светлога доба. И баш стога ова ће књига корисно послужити учитељима, јер ће моћи да прошире и допуне своје знање о томе, па да са већим успехом обрађују овај период у настави народне историје у IV разреду основне школе.

Ну, Гавриловић је на доста места сасвим умесно истакао да има још доста ствари непознатих и неиспитаних из овога времена, па ће, можда, то подстаћи поједине наше учитеље да се потруде и са своје стране помогну прибављањем грађе, да би се исприно испитало време српске борбе, које нам је тако блиско, али још непотпуно проучено. А учитељи су у могућности да и у томе помогну. То би била друга практична вредност ове књиге. По томе је моје мишљење: да Главни Просветни Савет може препоручити да ову књигу могу набављати школски одбори за књижнице народних школа.

*

Стручне педагошке књиге, па онда књиге, које садрже грађу из области наставних предмета, који се обрађују у основној школи, права су потреба за школске књижнице. А како су нам оне у овоме и данас још сиротне, врло сиротне, може се с разлогом рећи да је куповање и најбољих дела из лепе књижевности за њих — луксуз. Па ипак једно овако дело као што је ово од Јанка Веселиновића, у коме се психолошки и са пуно топлине црта народни живот, по мом схватању сме Гл. Пр. Савет препоручити да се може набављати за књижнице народних школа. Ја сам опазио да поједини учитељски кандидати, а и понеки млађи учитељи, нерадо иду у села, особито она која су удаљенија, а и кад оду понеки се осећа као притешњен. Ова књига Ј. Веселиновића биће једно васпитно средство за такве учитеље, и ако су они изузеци, јер ће их упутити како треба посматрати и проучавати живот народни; она ће им помоћи да у томе животу нађу и виде пуно лепота и узвишенога, па да заволе живети у селу, а тиме ће само добити и они и школа.

2—IV—1904.

Београд.

Главном Просветном Савету
понизан

Љуб. М. Протић

Према овоме реферату г. референта Савет је дао мишљење:

1, да се књига *Црте из историје ослобођења Србије*, од проф. Анд. Гавриловића, може набављати за књижнице народних школа; и

2, да се књига *Слике из сеоског живота (Пуница и свекрва)*, од Јанка Веселиновића, може набављати за књижнице народних школа.

Г. Љубомиру М. Протићу, у име хонорара за реферовање о овим књигама, одређено је награде *двадесет (20) динара*.

V

Прочитан је реферат г. Љубомира М. Протића о књизи *Дете и војник* од г. Михаила М. Стевановића, учитеља, који је молио за одобрење да се ова његова књига може употребљавати за поклањање ученицима основних школа о годишњим испитима и да се може набављати за јачке књижнице.

Реферат г. Љуб. М. Протића гласи:

Главном Просветном Савету

Прочитао сам књигу: *Дете и војник*, коју је посрбио г. Мих. М. Стевановић, учитељ, па ми је част приказати је Главном Просветном Савету.

Догађаји, који се у њој описују, представљени су као да су из војничког живота у нас. Описан је и породични живот неког Анте Н., пешачког мајора. Његов нови посиљни, Иван Славујев, „зденаст“ је и „наказа“, јер је врло ружан. Али, имао је добро срце и племениту душу. Он је чувао мајорова сина Мику, волио га, причао му, једном речи, био му дадиља. Госпођа мајорица тражила је од посиљнога да пере и рубље, да помаже у кухињи и да доноси с пијаце све што треба. Посиљни је све радио и назио да се ни у чем не огреши. Али је мајорица била зла жена. Чим се на војника наљути, шаље га у касарну, где га добро истуку и онда врате да опет ради покућарске послове. Тако је она почела и са новим посиљним за којег је мајор говорио да је добар и поштен, а који се и Мики допао. Иван је причао Мики како у касарни туку, па како су и њега каткад били.

Зато што је мајорица једнога дана послала Ивана да га истуку у касарни, јер се огрешио о њену заповест, дошао је Мика у сукоб са својом мајком, назвао ју је злом и гадном, и једва су се доцније измирили.

После двадесет година Мика као новопостављени предавач путује за Ваљево, свраћа у Пироман, да види Ивана, али он беше умро. Отишао је на његов гроб, оросио га топлим сузама и у знак захвалности на нези у детињству узео је најмлађег Ивановог сина да га школује.

Ово је укратко садржина ове књиге.

Чини ми се да није zgodно што је овако представљен живот у касарни под заставом, јер није такав. И онда је питање: како ће ова приповетка утицати на душу школске младежи, која живот војнички црта најлешшим бојама?! — Ако тај утицај неће бити од штете, онда се ова књига може препоручити за јачке књижнице и за поклањање ученицима о годишњем испиту у народним школама.

Језик је у књизи чист и леп. Има и пет слика, али су оне без вредности и педагошке и уметничке.

Главном Просветном Савету

понижан

Љуб. М. Протић

Према овоме реферату г. референта Савет је дао мишљење: да се ова књига не може набављати за књижнице народних школа, нити употребљавати за поклањање ученицима истих школа о годишњим испитима.

Г. Љубомиру М. Протићу у име хонорара за реферовање о овој књизи, одређено је десет (10) динара.

VI

Прочитан је реферат г. Љубомира М. Протића о књигама: *Мала испелуга* од Косаре Цветковићеве, и *Три приче*, од Радоја Домановића, које је издао г. д-р Стеван М. Окановић, уредник *Педагошког Прегледа*, и молио за одобрење да се ове књиге могу употребљавати за поклањање ученицима и ученицама основних школа.

Реферат г. Љуб. М. Протића гласи:

Главном Просветном Савету

Част ми је изјавити да сам прегледао књиге:

Малу пецелугу, превод Косаре Цветковићеве, и

Три приче од Радоја Домановића, и овде дајем кратак суд о њима.

*

Сврха је првој књизи да се покаже како треба имати срца и саосећања према ближњима, особито према онима који су у беди и невољи.

У овој књизи представљено је како тога имају и богати, који су у стању и да остваре што им налажу племенита осећања. Ово ми се може веровати и да не излажем садржину књиге, која је, по моме схватању, подесна да је читају ученици најстаријих разреда народних школа, *и ја је за то препоручујем*.

Али, дужност ми је споменути да језик у овој књизи није свуда добар, па то много отежава да се садржина лакше и боље схвати. За ово ћу навести само неколике примере: „а ручицама прикупи око себе остатке нечега у врсти огртача који једва покриваше њена мршава плећанца“ (страна 6).

... „Грофица је удовица човека чувена, врло окретна и вредна“ (стр. 10). „На крупној глави му коса нарасла врло штедљиво“ (стр. 10). ... „држећи се према грофици с великим поштовањем“ (стр. 11), ... „с очевидном грозом прихвати девојче за ручицу“... (стр. 12), „Пецелугино се лице виде још блеђе и гробније“ (стр. 21), „На послетку сасвим се развидели“ (стр. 21). „Одиста је наша памет сувише ђудљива и самовољна госпођа, па се врло често титра с нама: крије од нас оно, што треба да знамо, а издаје, сећа се и пробуђује оно, што нам се чини навек изгубљено и заборављено“ (стр. 24), „Лекар посаветује, да болесници метну на главу гумаси мех са испитњеним ледом“ (стр. 29), „Његово лице беше страшно нагрђено неком зловољом и љутњом“ (стр. 33) и т. д.

*

Три приче од Радоја Домановића намењене су школској омладини. Почетак пишчев на овоме послу добит је за нашу дечју књижевност, јер ми имамо мало правих приповедача, који су писали за децу.

Божје сузе, прва прича, износи како родитељи упознају децу са силом и добротом свемогућег Бога.

У *слави* се врло лепо представља топлина осећања, која обузимају душу старог и младог, богатог и сиротног на селу, кад се приближи најсвећанији дан у години, кад је пред славу и о слави.

Једва једном, трећа прича, јесте епизода из живота новог ђака и први доживљаји у понекога у школи, који можда нису најверније нацртани, јер на стр. 21 има и ово: „Уписали ме у школу. Узбуљено сам се и понео као да сам постао члан Академије Наука, више нешто, нема поређења, елем добио сам нешто, од чега нема ничег почаснијег“, — али ће деца и ову причу радо прочитати.

Књижица у којој су ове три приче од Домановића лепа је и подесна да је прочитају ученици народних школа, па се зато *може и препоручити*

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

да је набаве ђачке књижице и да се поклања ученицима о годишњем испиту, кад се овај обичај у нас још одржава.

*

У овој књижици имају и две слике, а нису лепо израђене.

Главном Просветном Савету
понизан

Љуб. М. Протић.

Према овоме реферату г. референта Савет је дао мишљење :

1, да се књига *Мала пепелуга*, од Косаре Цветковићеве, може употребљавати за поклањање ученицима најстаријих разреда основних школа ; и

2, да се књига *Три приче*, од Радоја Домановића, може употребљавати за поклањање ученицима народних школа о испитима и да се може набављати за ђачке књижице.

Г. Љубомиру М. Протићу у име хонорара за реферовање о овим књигама, одређено је *двадесет (20) динара*.

Овим је завршен овај саветски састанак.

874. РЕДОВНИ САСТАНАК

5. маја 1904. год.

Били су : ПРЕДСЕДНИК : д-р В. Бакић ; ПОТПРЕДСЕДНИК Ст. Ловчевић ; РЕДОВНИ ЧЛАНОВИ : д-р Стеван Марковић, д-р Драг. М. Павловић, Жив. М. Перић, Љуб. М. Протић, д-р Чед. Митровић, Ђока Анђелковић и Момчило Иванић.

Пословољ : Миладин И. Шеварлић.

I

Прочитан је и примљен записник 873 састанка.

II

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 29. прошлог месеца, ПБр. 5019, којим се пита Савет за мишљење о откупу и прештампавању *Српске граматике* за I разред гимназије од Љуб. Стојановића, професора Велике Школе у пензији.

Главни Просветни Савет дао је мишљење :

1, да се *Српска граматика* за I разред гимназије, од г. Љуб. Стојановића, може и даље употребљавати као уџбеник у средњим школама ;

2, да, према понуди пишчевој, ову књигу треба на свагда откупити за уџбеник за *две хиљаде и пет стотина (2500) динара*, у шта ће се урачунати и сви до сад непродати примерци ове књиге ; и

3, ако писац не би ову књигу на свагда уступио држави, да му се за непродате примерке ове његове књиге може дати *триста (300) динара* награде.

III

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 30. прошлог месеца, ПБр. 5260, којим се пита Савет за мишљење о откупу књиге *Зоологија* за ниже разреде средњих школа, коју је израдио Љубомир Миљковић, професор.

Савет је одлучио: да се умоле г.г. д-р Живојин Ђорђевић, Душан Стојићевић и Богдан Јанковић, професори, да ову књигу прегледају и Савету реферују: да ли се она према правилима о уџбеницима може и даље употребљавати као уџбеник у средњим школама.

IV

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 1. овога месеца, ПБр. 5310, којим је спроведена Савету на оцену молба књижарнице Велимира Валожиха, која је молила за одобрење да се њена издања књига: *Да читамо*, књига прва за мање ђаке, књига друга за старије ђаке и књига трећа за сеоске ђаке, које је уредио учитељ Вучић Јовановић, могу употребљавати за поклањање ученицима основних школа о годишњим испитима и да се могу набављати за ђачке књижнице.

Савет је одлучио: да г. Ср. Пашић, редовни члан Савета, све три ове књиге прегледа и о њима Савету реферује.

V

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 4. овога месеца, ПБр. 5422, којим је спроведена Савету на оцену молба г. Косте Петровића, секретара министарства финансија, који је молио за одобрење да се његова књига *Зашто, браћо, постасмо хајдуци?* може употребљавати за поклањање ученицима основних школа о годишњим испитима.

Савет је одлучио: да г. Ср. Пашић, редовни члан Савета, ову књигу прегледа и о њој Савету реферује.

VI

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 5. овога месеца, ПБр. 5376, којим је спроведена Савету на оцену молба г. Илије Н. Ђукановића, професора, који је молио за одобрење да се његова *„Рачуница и геометријски облици за II разред основне школе“*, коју је у рукопису поднео, може употребљавати као уџбеник у другој разреду основне школе.

Савет је одлучио: да се умоли г.г. Владимир Д. Стојановић, д-р Петар Л. Вукићевић и Јован Максимовић, чланови комисије за прегледање уџбеника за рачун у основној школи, да ову рачуницу прегледају и о њој Савету реферују.

VII

Прочитања су писма г. Министра просвете и црквених послова од 4. и 5. овога месеца, ПБр.: 5457, 5455, 5462, 5223, 5119, 5170, 5096, 5459, 5138, 5439, 5418, 5419, 5410, 5090, 4938, 5237, 5215, 5192, 5187, 5176, 4972, 5074, 5330, 5342, 5506 и 5538, којима се пита Савет за

мишљење о квалификацији за учитељско место у основним школама г.г. Милеве Никетићке, Даринке В. Михаиловићке, Данице Симићеве, Јелене Савићке, Љубице Обрадовићке, Јелице Савићке, Милене Б. Лукићке, Персиде Стабловићке, Милице Владимировићке, Милана Стојковића, Милана Буквића, Катарине Мијовићке, Миле Брајковићеве, Ане Ил. Симићке, Савине Д. Новаковићке, Јулке Миладиновићке, Владимира Т. Радојевића, Катарине Ђ. Јовановићке, Димитрија Илића, Уроша Благојевића, Сретена Арсенијевића, Аксентија Милутиновића, Гаврила Ранковића, Персиде Ивковићке, Михаила Милосављевића и Софије Матићке, наставника основних школа у пензији.

Савет је одлучио: да се умоле г.г. Љубомир М. Протић и Владимир Д. Стојановић, да све ове молбе прегледају и да, према чл. 81. закона о народним школама, Савету реферују о квалификацији за учитељска места ових молилаца.

VIII

Прочитани су реферати г.г. Ђуре Б. Димића и Владимира Малине о књизи „Немачки глаголи, јаке, мешовите и неправилне промене“, од Стевана Предића, професора, који је молио за одобрење да се ова његова књига може употребљавати у средњим школама као помоћна књига за изучавање немачког језика.

Реферат г. Ђуре Димића гласи:

Главном Просветном Савету

На своме 859 састанку Главни Просветни Савет изволео ме је одредити да прегледам и поднесем реферат о књизи — „Немачки глаголи — јаке, мешовите и неправилне промене за ученике средњих и стручних школа“ од Стевана Предића, професора.

И ако ми је ово дело било још од пре познато, те сам имао и свој суд о њему, оставио сам ипак да га поново, у слободним часовима, прегледам и сравним са сличним радовима мени знаним. Резултат тога проучавања само ме је још више утврдио у мишљењу, да је г. аутор постигао циљ и намеру истакнуту у своме предговору, а то је: да изнесе што прегледније промену поменутих глагола, те тиме олакша ученику и ослободи га од приметног тражења појединих глагола по граматицама, напомињући у исти мах, да је промена глаголска један од најтежих одељака при изучавању немачке граматике, односно немачког језика.

Књига је у формату осмине и броји 67 страна. После краћег предговора, у коме нам аутор износи шта му је дало повода да се лати овога посла, прелази се на други део „азбучни списак“ глагола јаке, мешовите и неправилне промене у данашњем немачком језику. Потребне претходне напомене и број означен уза сваки глагол овде упућују ученика на трећи, последњи и најопсежнији део „Табеларни преглед“, где су глаголи подељени по врстама и разделима, где је означено сваком једно или више његових значења, даље, време садашње у показном начину, заповедни начин, пређашње време показног и савезног значења и прошло време. Од нарочите је практичне и педагошке вредности оно излагање хомонима и синонима у овоме прегледу а у ступцу „Напомене“.

Према свему, како је ова књига израђена, мишљења сам да се она може веома погодно применити у средњешколској настави нем. језика и то

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNI

www.unibg.rs од онога разреда, у коме се почиње са изучавањем ових глагола, а нарочито у вишим разредима уз читанку као књига — подсетница, ако ми се не замери да тако назовем оно, што Немци кажу Nachschlagebuch.

У прилогу /./ враћам послати ми примерак и молим Главни Просветни Савет да прими моју благодарност на поклоњеном ми поверењу.

18 априла 1904 год.
у Београду.

Ђура Б. Димић
проф. I беогр. гимназије.

Реферат г. Владимира Малине гласи:

Главном Просветном Савету

Извештен сам писмом г. потпредседника Главног Просветног Савета од 24. децембра 1903. год. СБр. 97, да ме је Главни Просветни Савет одредио, да књигу „Немачки глаголи“, коју је за ученике средњих и стручних школа саставио г. Стеван Предић, прегледам и Савету реферујем, за шта би се она могла употребљавати у средњим школама и у којим разредима.

Ја сам разумео, да је жеља Главног Просветног Савета, да од мене чује општу оцену овог новог школског дела, оцену, изречену с погледом на општи план и на општу научну потребу језиковне наставе у нашим средњим школама. Сваком је од нас познато, да се сада у средњим школама упознаје ученик одмах у I разреду с најглавнијим облицима слабих и јаких глагола, у II разреду да свршује све облике, а у III односно у IV разреду да систематски изучава јаке глаголе по њиховим врстама. У том разреду има, дакле, ученик пред собом прикупљену грађу васколиких немачких јаких глагола у једну целину, те би се само од овога разреда па на више могла поминута књига препоручити као „vademecum“, само да одговара било научној било практичној сврси наставе.

Непојмљиво је, шта је покренуло писца, да својом књигом „Немачки глаголи“ иде на то, да обори како с научног тако и с практичног гледишта подесан распоред тих глагола у својој граматици. Ми бисмо задело похвалили такав пишчев поступак, кад би накнадним списом исправљао погрешан одељак у својој граматици, али остављати и бацати оно, шта је и с научног и с практичног гледишта у његовој граматици добро, а замењивати то нечим, што је непрактично и с научног гледишта неоправдано, за осуду је.

Да је писац у својој граматици на овај начин поправио слабу именичку промену, која одговара стању језика у средњем веку, а не садашњем језиковном стању, ми бисмо такву поправку поздравили као умесну. Ну г. Предић увршћује и даље у слабу промену именице женског рода, које остали граматички свет убраја у мешовиту промену, а у поднесеној књижици износи глаголску мешовиту промену, о којој остали граматичари још ни уснили нису.

Мешовита именичка промена у садашњем немачком језику је резултат извршеног језиковног преврата, о мешовитој пак глаголској промени не може бити ни говора; јер прелажење глаголских облика из једне врсте у другу, прилагођавање једних облика другим — то је процес, који се збива у животу живог језика, али није још настао и неће никад настати онај преврат, који би код глагола као свршен чин извео мешовиту промену, као што је то било код именица.

Мешовита глаголска промена била би само онда оправдана, кад би, на пример, глагол у претериту имао облик јаке промене, а у партиципу префекта

облик слабе промене или обратно, **и то као стално обележје**. Ну тога до сада нема, већ видимо исти процес, који је био у старом и средњем горњо-немачком језику. Изнајпре прилагодио се јаки глагол само у извесном значењу облицима глагола слабе промене, док није ова у току времена отела сасвим мах, те га у каснијем периоду видимо у списку слабих глагола. Тако су, на пр.: *glizan* (*glänzen*), *diozan* (*toßen*), *liozan* (*loßen*), *rimphan* (*rümpfen*), *hinkan* (*hinfen*), *bëllan* (*bellen*), *hëlan* (*hehlen*), *zëran* (*zehren*), *zëman* (*ziemen*), *gëtan* (*jäten*), *knëtan* (*knuten*), *waltan* (*walten*), *walzan* (*wälzen*), *fluochan* (*fluchfen*) итд. били некада јаки глаголи, а данас им је промена слаба. Тај пре-лаз извршио се поступно, као што се врши још и данас. Док на пр.: глагол *baßen* као транзитиван воли слабу промену, дотле му је као интранзитивном милија јака промена, а нема сумње, да ће и ту мало по мало превладати слаба промена, те ће он постати глагол слабе а не мешовите промене. Тај се факат јасно види на глаголима *falten* (155), *faßfen* (167), *schroten* (172), *fralten* (174), који по списку спадају у мешовиту промену; јер се и тај последњи траг њихове некадашње јаке промене, т.ј. партицип перфекта *gefalten*, *gefaßfen*, *geschrotet*, *gefralten* замењује већ облицима слабе промене, *gefaltet*, *gefaltzt*, *geschrotet*, *gefraltzt*; постају дакле сасвим слаби глаголи.

Најпосле не знамо, шта је руководило г. Предића, да је у ту своју мешовиту промену, уврстио само неке глаголе, а друге, који имају исте услове, оставио је у јакој промени. Тако је под истим условима увршћен глагол *verderben* (36) и *braten* (57) у јаку, под којима је глагол *baßen* (152) дошао у мешовиту промену; глагол *schinden* (45) у јаку, а *bersten* (153) у мешовиту, гл. *bleischen* (73) у јаку, а *gleichfen* (157) у мешовиту; гл. *knischen* (77) у јаку, а *feifen* (160) у мешовиту; *bewegen* (105) у јаку, а *weben* (178) у мешовиту; *dreischen* (108) у јаку, а *flimmen* (161) у мешовиту; *scheren* (429) у јаку, а *melfen* (165) у мешовиту итд.

Ну има и других недостатака, који не говоре у прилог ове књижице, а које ћемо овде побројати:

На стр. 6. вели писац у 3. напомени: „Дужина и краткоста у изговарању самогласника у глаголкој основи, нарочито у пређ. времену и у прош. придеву, или је истакнута дељом штамиом (на пр. *aß* од *eßen*, *ritt* од *reiten*), или је поред облика речима означена (на пр. код глаг. *waßfen*: [*waß* дуго *u*]; код *friesen*: *froh* [кратко *o*])“

Ми смо до душе разумели, што је хтео казати г. Предић изразом „је истакнута дељом штамиом“, т.ј. да је самогласник испред простог сугласника обележеног масним словом и испред *ß* дуг, а испред геминованог сугласника крatak; али то неће тако разумети ђак по горњем правилу. Ну на тај начин обележена је дужина основица самогласника испред простог сугласника само код ових претерита: *bat* (1), *erschraf* (19), *fam* (24), *traf* (35), *zog* (144), *schuf* (147), *buß* (152), *staf* (175).

Какав ће квантитет доделити ученик овим необележеним претеритима: *gab* (14), *genaß* (15), *laß* (17), *lag* (8), *trat* (12), *brach* (17), *gebar* (20), *sprach* (31), *stach* (32), *bewog* (105), *bog* (106), *bot* (107), *droß*-*draß* (108), *erwog* (110), *flög* (113), *flöh* (114), *fror* (116), *hob*-*hub* (120), *flöb* (121), *for* (123), *lög* (124), *lög* (128), *schor* (129), *schob* (130), *schwor* (135), *schwur*-*schwur* (137), *stob* (139), *frog* (140), *verlor* (142), *wog* (143), *grub* (146), *schlug* (148), *trug* (145), *lud* (163), *pflög*-*pflag* (166), *schub* (170), *schrob* (171), *wob* (178)? Како ће ученик разликовати од ових побројаних претерита с другим основним слогом тако исто необележене претерите с кратким самогласником у основи, као: *blisch* (73), *schlich* (88), *stich* (99), *wich* (102), *glich* (157)?

На стр. 7. вели писац: „Облици у загради, стављени поред других облика, мање су оправдани, или се ређе употребљавају у данашњем књижевном језику“. Ова напомена не може бити везана за ове глаголе: (2) *ist* (*istest*), (3) *frist* (*frifest*), (7) *liest* (*liestest*), (9) *mißt* (*mißtest*), (13) *vergist* (*vergifest*), (69) *stößt* (*stößtest*), (108) *driecht* (*driechtest*), (109) *erlischt* (*erlischtest*), (134) *schmilzt* (*schmilztest*), (150) *wächst* (*wächstest*), (151) *wächst* (*wächtest*). У својој граматици I. део стр. 129. вели писац: „У неким се граматицима могу наћи и облици: *du liecest, stößest, wächtest, schmilztest*; то је погрешно, јер се ни у најправилнијем немачком говору не чују овакви дужи облици“. Наше је мишљење, да је баш уношење оних крвних облика из обичног говора у књижевни говор — у граматику — погрешно, и то с тога, што се противгласовних закона изједначајује облик 2. лица једн. с обликом 3. л. једн. Ево шта вели Heuse о синкопованим облицима јаким глагола (*Schulgrammatik* pag. 191.): „Die Endungen *-est, -et, -en* gestatten häufig eine Verkürzung durch Auswerfung des *e* (*Synkope*). Diese ist nothwendig in der 2-ten und 3-ten Person Sing. der Präsens Zeit., wenn in diesen Personen der Umlaut oder die Lautreinigung eintritt; also: ich spreche, du sprichst, er spricht (nie: sprichest, sprichet); ich schlage, du schlägst, er schlägt, so auch: du gilst, hältst, trittst, rätst; er gilt, hält, tritt, rät (st. gilt-t, rät-t ec.). Nur nach *i, h, ff, sch, z*, muß das *e* vor *st* beibehalten werden, z. B.: du liecest, stößest, issest, driechest, schmilzest. Vor dem *t* fällt es auch hier aus: er lieft, stößt, ist ec.

То исто вреди и за старије облике, који су у 2. л. једн. гласили *fleußest* (115), *geneußest* (118), *geußest* (119), *schleußest* (133), *spreußest* (138), који је изостављен, а не *fleußt*, *geneußt*, *geußt*, *schleußt*; јер су остали од средњо-немачког облика: *vliuzest, niuzest, giuzest* итд. Дифтонг *iu* претворио се по гласовном закону у новонемачком у *eu*. Дифтонг *eu* прилагодио се затим под утицајем рушиве силе аналогije дифтонгу *ie* у осталих глагола, па се с њиме стоио: *giuzest, geußest, gießest*.

Напомена на стр. 8: *Сви глаголи 1. и 2. раздела I врсте, којима је у основи начина неодреденог е (ä), мењају то е (ä) у заповедном начину у и (ie), сем глагола genesen (5)* — није разговетна, шта више погрешна. Ко год је прочита, помислиће да они глаголи, који имају у инфинитивној основи *e*, ово е преглашују у императиву у *i*, а они са *ä* у *ie*, а то не стоји. Погрешна је с тога, што се по писцу тако преглашивање простире на цео императив, док је оно омеђено само на 2. л. једнине. Оно несрећно *ä* дошло је у правило као Пилат у символ вере само ради глагола *gebären*. Да је г. Предић казао: „Сви глаголи, који основно е преглашују у 2. л. једн. у индикативу презента у *i* или *ie*, имају исти преглас и у 2. л. једн. императива, било би правило за сваког разговетно, па би био отпао и тај излишан додаток „сем глагола genesen (5)“; на пр. *essen* — *du issest* — импер. *ies!* — *lesen* — *du liecest* — императ. *lies!* Глагол *gebären* гласи у 2. л. једн. презента *du gebierst* (и *gebärst*), а у императиву *gebäre* (*gebier* се већ изобичајило).

У облику *gegessen* (2) истакнуто је друго *g* масним словом. У граматици (§ 129.) стоји у загради поред *gegessen* (место *ge-essen*). Из овога се види, да дели писац мишљење неких граматика, које ово *g* сматрају као уметнуто (*mit eingeschaltetem g statt geessen*). Овде је требало истакнути масним словима први слог *ge-*. Испрва је у новонемачком тај облик гласио *geessen* (в. *Ryff*, Th. 28, 44.; 61.; *Stumpf*. 610 а.; *Geßner* 4. 101.); затим је дошао сажети облик *geffen*: *Ich habe kein Brot geffen* *Geßner* 34, 15. (в. 5. *Mos* 8, 10. — *Ryff*. Th. 18. — *Zinkgräf* I, 121.). Како се у овом сажетом облику није више осећао префикс *ge-*, то је најпосле предметнут, те сада гласи *gegessen*.

Нетачна је напомена уз глагол *befehlen* (14): „У значењу под 2, (т. ј. „препоручити“) очувао се овај глагол у данашњем језику само још у изразу: *Gott befohlen!* (с Богом! т. ј. нека си Богу препоручен!)“ Првобитно значење тог глагола показује готски језик, у коме *filhan* значи „сакрити *berbergen*“. У старом немачком језику значи *bifelhan* „поверити, предати“ (*anvertrauen; besonders den Reichnam der Erde anvertrauen* т. ј. *begraben*, дакле опет првобитно готско значење), затим „заповедити“ (*befehlen*). Оба значења очувао је и средњенемачки гл. *bēvelhen*. Што се првобитног тумачења тиче, тумачи га Sanders овако: *Einem etwas befehlen, es ihm übergeben, als etwas zu Bergendes, zu Beschützendes, Verwährendes anheimgeben*. У томе значењу није он омеђен само на *Gott befohlen!* што се види из ових примера: „*daß er ihm unter seine Hände befahl alle Gefangenen im Gefängnis*“ (те му повери све суђење у тамници. 1. Mos. 39, 22). — „*In deine Hände befehle ich meinen Geist*“. (у твоје руке предајем дух свој). Ps. 31, 6. „*Und ließ eherner Schilde machen und befahl sie den Obersten*“ (и начини штитове од меди и предаде их старешинама). 2. Chr. 12, 10. „*Befiehl du deine Wege... der allertreuesten Pfluges, der den Himmel lenkt* P. Gerhard (Ps. 37, 5). — *Darauf befahl er dem Knaben die Hütte und zog hinunter*. Kinkel Erz 9. (b. Tieck 2, 17. Uhland Ernst 126 etc.).

У напомени уз глагол *singen* (49) вели писац: „*Старински облик прех. времена sung очувао се само у пословици: Wie die Alten jungen, zwitschern auch die Jungen*“. Писац мисли, да је претерит од глагола *singen* некада гласио *sung*, а то није истина. У старом и средњем горњонемачком језику ваља у претериту јаких глгола разликовати две основе, једну за сингулар, а другу за плурал, на пр.

ahd. <i>stigan</i> (<i>steigen</i>)	praet. sg. <i>steig</i>	pl. <i>stigum</i>
mhd. <i>stigen</i>	„ „ <i>steic</i>	„ <i>stigen</i>
ahd. <i>grifan</i> (<i>greifen</i>)	„ „ <i>greif</i>	„ <i>griffum</i>
mhd. <i>grifen</i>	„ „ <i>greif</i>	„ <i>griffen</i>
ahd. <i>biotan</i> (<i>bieten</i>)	„ „ <i>bôt</i>	„ <i>butum</i>
mhd. <i>biuten</i>	„ „ <i>bôt</i>	„ <i>buten</i>
ahd. <i>ziohan</i> (<i>ziehen</i>)	„ „ <i>zôh</i>	„ <i>zugum</i>
mhd. <i>ziehen</i>	„ „ <i>zôch</i>	„ <i>zugen</i>
ahd. <i>biogan</i> (<i>biegen</i>)	„ „ <i>boug</i>	„ <i>bugum</i>
mhd. <i>biegen</i>	„ „ <i>bouc</i>	„ <i>bugen</i>
ahd. <i>rinnan</i> (<i>rinnen</i>)	„ „ <i>ran</i>	„ <i>runnum</i>
mhd. <i>rinnen</i>	„ „ <i>ran</i>	„ <i>runnen</i>
ahd. <i>singan</i> (<i>singen</i>)	„ „ <i>sang</i>	„ <i>sungum</i>
mhd. <i>singen</i>	„ „ <i>sanc</i>	„ <i>sungen</i> и т. д.

Карактеристична црта новонемачког језика јесте баш то, што је он у оба броја изједначио вокал у претеритној основи. Као што се из горњих примера види гласио је у сингулару облик претерита од глагола *singen* од вајкада *sang* (у средњ. нем. *sanc*, јер је у њему владао фронетички правонас), а не *sung*. (Промена: ahd. Sing. 1. *sang* 2. *sangi* 3. *sang*. Pl. 1. *sugum(ês)*, 2. *sungut* 3. *sungun*. mhd. Sing. 1. *sanc* 2. *sange* 3. *sanc*. Pl. 1. *sungen* 2. *sunget* 3. *sungen*).

Код *braten* (57) треба напоменути, да се облик претерита *bratete* употребљава само у смислу транситивном.

Код глагола *brechen* (17) гласи напомена: „*Слабу промену има brechen* 1., кад значи: трљити (нпр. *лан, кудељу — долази од именице die Breche-трлица*), 2., у глаголу: *radebrechen* (штрбекаати — какав језик)“. Извођење

WWW.УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА
 www.unovogre глагола од Breche спада у народну етимологију, а облици слабе промене, употребљени од писаца, нису ништа друго до подражавање народном говору. И у значењу „трлити“ има тај глагол јаку промену; на пр.. *Hemd, zu dem es den Hauf selber gebrochen. Auerbach D. 1. 7. Bis man ihn nachmals bricht, schwingt es. Garzoni 563 v. Brechet den Flachs! Brich du, armer Flachs. V. 3, 132. v. Karmarsch 1, 805.* Код глагола *radebrechen* = rädern изгубило се осећање према основном глаголу, те се он мења понајвише по слабој промени; али се ипак налазе и у књижевном говору правилни облици јаке промене на пр.: *Wie man Sprache verdirbt, mit Schrauben sie foltert und radbricht. Platen 4, 70. Das Griechische radgebrochen. Hamann Sib. Bl. 149. (v. V. Sh. 3. 653).*

Код глагола *hauen* (62) треба поред *hieב* ставити и *haute* (*haucte*); јер у значењу *hauend gewinnen* (-сећи) и *hauend bearbeiten* (-ресати) употребљава се *haute* (не *hieב*): *er haute Holz; er haute ein Bild von Stein.*

Уз глагол *biegen* (106) вели се у напомени: „*Овај глагол има и облик beugen и мења се тада по слабој промени*“. По моме мишљењу је глагол *beugen* (ahd. bougen, mhd. böugen) флехтиван глагол уз *biegen* (ahd. bougen mhd. biegen = *biegen machen*). Да је оваква пометња владала некад у говору, кад се оба глагола мешала, не да се поређа; јер Sanders вели: *Beide Zeitwörter bestanden lange ohne sicheren Unterschied neben einander*“. Ну и онда су против таквог мешања устајали Grimm и други, по гдегде и погрешно. То је питање данас прецишњено, и ко има поље језиковна осећања, неће те глаголе мешати. Да није *biegen* и *beugen* истоветно, види се из ових примера, у којима се ни по што не може занемати један глагол другим; на пр.:

biegen: *Biegen oder brechen. — Den Hut, den sie gerade bog. Gutzkow R. 5, 168. Die Krümpe ist in die Höhe gebogen, ibid. Eine Brücke hoch über den Rand der furchtbaren Tiefe gebogen. Sch. 50 a. Nie biege mehr Geschütz die Spitze deiner Brücken. Freiligrath Garb. 137.*

beugen: *Wenn Jahre erdenwärts der Mutter Stirn gebeugt. C. 39, 16. Wir nehmen das Geheimnis mit gebeugter Stirne an. Claudius 7, 148. Beuge vor Allah das Haupt! Chamisso 3, 317. Gebeugt erst, zeigt der Bogen seine Kraft. Grillparzer (v. Börne 1, 305). Hatten seinen Nacken, nur nicht seinen Muth gebeugt. Alringer D. 96. Die Schultern beugen sich unter meines Vaters Last. Sch. 376. Ein Wind beugt den Mast. Freiligrath Garb. 169.*

Осетљиву разлику опажамо у овим примерима: *Die Knie biegen 9. 13, 327. Die Knie beugen. Reithard 92. Wer ein steifes Knie hat, kam es nicht biegen. Wer sich nicht demüthigen will, wird das Knie nicht beugen. — Der Pflugtier, der die... Kraft des Halses duldsam unters Joch gebogen. Sih. 523 v. Dafs sie den Nacken lernen beugen, den sie aufrecht tragen. Sch. 545 v. Froh fehrtun sie zurück, den Nacken frumm gebogen von des Agypters gelbem Korn. Freiligrath Garb. 142.*

У напомени уз глагол *gähren* (117) каже се: „*Овај се глагол пише и gären, јер долази од gar (готов)*“. Овако тумачење ортографије сасвим је погрешно, *gähren* и *gären* су само графички различни облици; у једнога је дужина самогласник ä обележена непотребним h, у другога нема тога обележја и ä је ипак дуго. С придевом *gar* нема тај глагол никаква посла. Основа у гл. *gähren* (*gären*) није секундарна, јер није изведена од *gar*, већ је примарна (индоев. корен *jas*). У старом немачком језику гласно је тај глагол *gësan* и *jësan*, у средњем немачком језику *gëren* и *jësen* [По гласовном закону замењује у ahd. j испред е и i глас g; а граматичком разменом (grammatischer Wechsel) постаје од s глас r]. Деривати од *gar* су *die Gare, garen*

у гэрбен (gerben ahd. gar(a)wen, mhd. gerwen уираво gar т.ј. fertig machen, zubereiten). Сем тога требало је напоменути, да има глагол gären у прене- сеном значењу слабу промену: на пр. *Es gärte im Lande.*

У напомени уз гл. riechen (126) није требало партицип gerochen (од rächen) омеђивати на израз: *das soll nicht ungerochen bleiben*; јер се у старијих писаца, а веома често и у новијих песника налази партицип gerochen; на пр. *Ich will ihr Blut nicht ungerochen lassen* Joel. 3, 26. (Luth. 5, 90). *Das soll siebenfältig gerochen werden?* I Mos 4, 15; *Hat Gottes Hand den Bruder gerochen?* Geßner 1, 212 (ibid. 2, 119.). *Der ungeheuerere Frevel soll mit Blut gerochen sein.* Platen Pol. 24. *Die gerochene Welt mit Riesenblute färben.* W. 3, 6. *An Spröden, die mir Hohn gesprochen, hat mich noch allezeit ihr eignes Herz ge- rochen.* W. 40, 13. *Hätt' er die Schande billig gerochen* G. 5, 165. (Друга места у Гетеа: 8, 95.; 13, 12.; 28, 107. — 173. — 194. в Gutzkow 11, 48.).

Уз глагол schmälzen (134) износи писац у напомени и глагол слабе про- мене „*schmälzen* (замастити, намазати маику — од *Schmalz* маст)“. Ми немамо ништа против тога, што писац често у напомени упоређује сличне глаголе међу собом, само не треба уносити оно, што није правилно; јер је глагол schmälzen добио свој мутни лажном аналогијом у народном говору, а у књижевном језику гласи он само *schmalzen*.

Код глагола schwären (гнојити се 135) треба избацити облике *schwür*, *schwüre*, јер припадају само глаголу schwören (клетати се). Претерит глагола schwären гласно је некад (ahd. и mhd.) swar, а од schwören (ahd. и mhd.) swuor.

Код глагола waschen (152) требало је у напомени прецизирати употреб- ливање јаких и слабих облика. Као транзитив има он слабу, као интранзитив јаку промену.

Глаголу laden (163), кад значи „товарити“, гласи претерит lud, а кад значи „позвати“, гласи lud и ladete.

У напомени уз гл. sein (195) неподесно је речено: *Овај је глагол гла- сио негда wesen*“; јер како у старом тако и у средњем горњо нем. језику градило је *verbum substantivum* од старе основе es- само индикатив и кон- јунктив презента, снажећи основу у 1. и 2. л. sg. и pl. у индикативу пред- метнучим лабијалом b. [ahd. 1. bin, bin; 2. bist — pl. 1. birum, birun, 2. birut. — mhd. 1. bin. 2. bist. pl. 1. birn (sin). 2. birt (bint, sit, sint)]. Сви су се остали облици допуњавали глаголом wesan, на по гдегде јављали су се и облици индикатива и конјуктива презента од тога глагола. Иначе је зна- чење гл. wesan било јаче = „existieren“ или „geschehen“.

Место инфинитива wesan јавно се у каснијем старонемачком језику ново- сковани инфин. sein (sein). Место 2. л. pl. императива узимало се већ у IX. веку поред wäset 2. л. конјуктива sit (seit). 2. л. sing. императива wis (bis) сачувало се и у средњем горњонем. језику, а тек у новонемачком замењено је wis (bis) обликом sei, начињеним по аналогији плуралног облика sit (seit).

Према напред казапом погрешна је пишчева тврдња: „*а садашње време постало је од нових основа*“; јер по годинама, као што смо видели, вршњаци су облици *bin bist, ist, birum* итд. и *wisu, wisis, wisit, wësam(ës)* итд.

У наставку те напомене: „*у пређашњем времену од was постало је war* (нешто слично се десило и код глагола *fiesen* (бирати) сада *fären*; од *verließen* постало је *verlieren* (изгубити), а у именице *der Verlust*, (гу- битак) одржало се и итд.)“ — тумачење није филолошко. Гласовни се закони морају протумачити тачно, а не фразом „*нешто слично се десило*“. Ученици, који уче латински језик по мојој граматици, знају већ у 3. разреду, дакле у

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.R

1. години свога учења тог предмета, како је поред honos постао облик honor (испор. was—war), и зашто се претвара у зависним падежима s у r honoris m. honosis (испор. führen — führen, verlieren — verlieren). У граматикама немачкога језика, у ком ово гласовно замењивање захвата више сугласника, зове се тај гласовни појав *grammatischer Wechsel*, а у латинском, где је ово замењивање омеђено само на претварање s у r, зове се тај појав ротаџизам.

Писац школског требника мора обратити особиту пажњу, да у оном, што излаже влада јединство и хармонија. Једно не сме противуречити другоме: мора пазити да се ништа не занемарује, ни у чем да се не претерује. Пишући граматику или њене одељке, мора се трудити, да му начин излагања не буде по губитак или по накажење научних основа граматике. Сваку новину, која се коси с опим, што се до сада учило, мора примити с критичним погледом, јер и највећи научници могу погрешити, зато што су људи. Просто „*inire in verba magistri*“ има за последицу, да честити наставник мора у уџбенику непрестано поправљати, шта је погрешно, избацити, шта је излишно и ученику неприступачно. Граматика, која износи новине, које немају ослоњаца у науци, која погрешно тумачи језиковне појаве, не може користити настави.

Враћајући прилог $\frac{1}{1}$ захваљујем Главном Просветном Савету за почаст, коју ми је указао, одредивши ме за референта ове књиге.

15. фебруара 1904 год.
у Београду.

С одличним поштовањем
Владимир Малина.

Саслушавши ове реферате г.г. референата Савет је дао мишљење: да се књига „Немачки глаголи јаке, мешовите и неправилне промене“, од Стевана Предића, професора, може употребљавати као помоћна књига за наставу немачкога језика у средњим школама.

Г.г. Бури Б. Димићу и Владимиру Малини, у име хонорара за реферовање о овој књизи, одређено је по *двадесет (20) динара*.

IX

Прочитан је реферат г. Владимира Д. Стојановића о књизи „Планинка“, коју су у рукопису поднели непознати писци под знаком „Земља и Камен“ и молили за одобрење да се она може употребљавати за поклањање ђацима основне школе о годишњим испитима.

Реферат г. Владимира Д. Стојановића гласи:

Главном Просветном Савету

Прегледао сам „Планинку“, књигу за децу са сликама, коју су приредили „Земља и камен“ и наменили за поклањање ђацима основних школа о годишњим испитима, и част ми је поднети Савету своје мишљење о њој.

Ми имамо доста мало добрих књига за смер коме је и ова намењена. То се најбоље може опазити онда, кад се хоће да проберу књиге за једну ђачку књижицу. Од целокупног броја што постоји на нашем језику човек једва може да одабере један мали број књига од вредности. Све је остало или лош избор и још лошији превод из које стране литературе, или су неприродна поербљавања, или су најзад наивни и почетнички покушаји да се створи нешто оригинално за децу.

„Плапинка“ је збирка прича, песама, поука и др. Ове су узете нешто из наше књижевности, а нешто је преведено и посрбљено из других. Укупно их има на 45 на броју. У овоме броју има ствари које би могле послужити, али имаде доста и таквих које не одговарају захтевима који се стављају грађи оваке врсте. Тако:

1. Уместо да је грађа тако пробрана да се њоме на подесан начин код деце буди стичко и естетичко интересовање, како се то тражи, овде грађе која износи непосредно моралне поуке. Са тим моралисањем се иде тако далеко, да се за љубав његову у неким причама износе и неистинити и немогућни догађаји. Понегде се на крају приче додаје и морална поука, која често не одговара њеном садржају. Треба само видети приче: *Ко рано рани, две среће граби, Радознала Марија, Савестан трговац, Тражили срећу, Зрно жита као кокошије јаје, Мали исконоша.*

2. Има и такве грађе која не одговара аперцептивном ступњу деце којој је намењена. Писци желе да се књига поклања ученицима основних школа, међутим они говоре о Италији, Швајцарској, Апенинима, Алпима, Индији, Бомбају, Енглеској, Азији, Китају, Пекингу, Кинеском народу, Египћанима, Грима, Немачкој, Старој Грчкој, Риму, Јапану, Филипу Македонском.

Неподесна је за ову књигу и расправица *Чиме су се играла деца у старо доба*. Деци, којој је ова књига намењена, пре би било потребно дати данашње играчке, него им пружати расправу о играчкама неких далеких далеких предака.

3. На погрешном је месту овде и оно неколико прича у вези с пртањем. Оне су зато, да их неко други деци прича и уједно црта, на кад се заврши прича, онда је и слика готова, и оне обе тако постизавају свој задатак, који је више психолошки, и који се само тако постиже. Овако не.

4. Има и прича у којима се пропагујући за једну врлину допушта грешење о другу. Тако је н. пр. *Оче наш* и *Св. Сава и сиромаш*.

5. Песме су готово све веома слабе.

6. У тексту ове књиге има и слика. Оне су узете из немачких листова или књижица и *унете* овде. Сlike су за се добре, јер су их радили уметници, али не налазим да су за српску децу, јер нам ничим не одговарају. Сlike у тексту треба садржину његову очигледно да представе. Зато уметник проучи прво добро садржину, па онда илуструје. Овде је обрнуто: песници су градили стихове по сликама. Али изгледа да нису добро схватили слике, јер им стихови не одговарају сликама, те ове и стоје у тексту без везе с њим. Треба само прочитати песме *Дечја радост, Весело, Крај потока, О леи је дан* и са њиховом садржином поредити слике које су им додате.

Према свему, ја бих ову књигу препоручио за горњи смер, ако би се она ослободила ових погрешака.

25 марта 1904 год.

Београд.

Захваљан Просветном Савету
Влад. Д. Стојановић,
школ. надзорник за
град Београд.

Према овоме реферату г. референта Савет је мишљења: да се ова књига оваква каква је не може употребљавати за поклањање ученицима основних школа о годишњим испитима.

Г. Владимиру Д. Стојановићу, у име хонорара за реферовање о овој књизи, одређено је *двадесет (20) динара*.

X

Прочитан је реферат г. Владимира Д. Стојановића о књигама: „Златно доба“, „Био једном“ и „Бајке за младеж“, које је издала књи-жарница Рајковића и Туковића и молила да се одобрење да се њена изда-дања ових књига могу употребљавати за поклањање ученицима народних школа и да се могу набављати за књижице истих школа.

Реферат г. Владимира Д. Стојановића гласи:

Главном Просветном Савету

Прегледао сам књиге: 1. *Златно доба*, збирка најлепших бајака за младеж, 2. *Био једном*, збирка најлепших бајака за децу и 3. *Бајке* за младеж.

Све три књиге превео је с немачког М. С. Дојчиновић, а издала књи-жарница Рајковића и Туковића. Издавачи су молили да се ове књиге могу поклањати о испитима ученицима народних школа и набављати за ђачке књижице. Главни Просветни Савет ме је питао за мишљење о тим књигама. Ја сам их прегледао и част ми је Савету поднети своје мишљење у смислу молбе издавача.

1. *Златно доба* има 20 које већих које мањих бајака. Књига има 96 страна у 8^о, а цена јој је 0,70 дин.

2. *Био једном* има 21 бајку на 95 страна у 8^о, а цена јој је 0,70 динара.

Бајке и у првој и у другој књизи узете су из немачке збирке бајака *Es war einmal* од Р. Arndt а.

3. *Бајке* за младеж има 16 већих бајака. Књига има 108 страна у 8^о, а цена јој је 0,80 дин.

Ове су бајке узете из *Märchenbuch-a* од L. Bechstein-a.

*

Све три ове књиге садрже само бајке, а ове су веома подесно васпитно градиво за детињство коме су ове књиге и намењене. Оне имају, прво, утицај на рад маштани. А у детињству од свих духовних радња превлађује рад маштани. Пошто у том раду имају свога извора све више тежње човекове, то је и потребно обратити пажњу на његову негу. Како бајке у својим при-чањима не везују радње и поступке ни за имена појединих лица, нити за имена места, и своје догађаје не одређују нити у погледу простора ни вре-мена, то оне дају најслободнији лет машти, те су и најподесније градиво за развијање њене снаге у детињству. Али и кад с развикоком детињим треба да прелази рад маштани у логичко мишљење, и за тај је прелаз најподесније средство поетска грађа у бајкама, јер она садржи у себи сразмеран део објективно разумљивих појмова који имају своје подлоге у природи и обичном животу. Сем тога, пошто бајке садрже још доста и естетичких и етичких појмова и начела, који су, у многим случајевима илустровани, пуни топлине и силине, то су оне (бајке) веома згодно средство и за буђење етичког и

естетичког суђења. Ако се још узме да се унутрашња природа децја и сам дух бајке слажу, те их деца врло радо слушају, лако схватају и наивно у њих верују, онда се тек може појмити њихова вредност у васпитању.

Са гледишта ове њихове велике вредности мора се и поздравити жеља и преводиочева и издавачева да пруже и нашој деци овако васпитно градиво у горње три књиге. Али, зато што су ове књиге намењене за пријатну лектуру, налазим да се при бирању ових бајака није водило довољно рачуна о педагошким захтевима, који се не смеју заборавити особито код грађе као што су бајке. Зато:

I. Међу овим бајкама има и таквих које су тешке за децу којој се намењују по самој идеји коју износе, као нпр. Стари Крчаг.

II. У многима има места која носе на себи обележје немачких прилиба и живота, те ће то отежавати да се такве бајке потпуно схвате.

III. Има их које сликају породични живот и прилике у градовима, те ће такве бајке бити разумљиве само за градску децу, а не и за сеоску.

Бајке са особинама побројаним у овим тачкама разумеће се или непотпуно или погрешно, или их деца неће никако ни схватити. Ово ће бити тим пре што су оне у овим књигама намењене приватној лектури куда ретко или никако не стиже помоћ наставникова.

IV. Има и таквих бајака у којима има мало објективних појмова који потпомажу да се догађаји у њима доводе правилно у везу са обичним животом и приликама. Такве су неподесне, јер могу дражити фантазију и давати повода децјем страховању од духова и утвари. Такве су нпр.: Ненад и Нада, Орахова гранчица, Језа.

V. Неке од њих не би могле издржати педагошку критику у погледу етичком, као нпр.: Веселе лакрдије једног шаливца, Селак као мађионичар, Мачак у чизмама, Мали патуљак. У једној се чак износи како некога ништа није могло научити да се јежи, него га је на то научила тек жена пошто се оженио (Језа).

VI. Неке по садржини нису ништа друго до само игра речи или слика, без икаквих важнијих израза воље. Овакве бајке немају никакве васпитне вредности и нису за овакве децје књиге. Такве су нпр.: Како су жабе научиле да шију, Лењивац, Догађаји у шуми, Минхаузенов коњ на столу за чај, Минхаузенов коњ на врху звонаре.

VII. Има их и одвећ фантастичких као што су нпр. Лењивац, Дивља ружа.

*

Али поред ових у овим књигама има доста и таквих које могу лепо послужити сврси којој су намењене, а исто тако у њима има и у већини лепих слика за децу, и зато сам мишљења да би требало ове све три књиге препоручити и за поклањање ученицима народних школа о испитима и за ђачке књижнице у народним школама.

30. Априла 1904. г.

Београд.

Главном Просветном Савету
захвалам

Влад. Д. Стојановић,
школ. надзорник за
град Београд.

Према овоме реферату г. референта Савет је дао мишљење: да се све три ове књиге могу употребљавати за поклањање ученицима народних школа и да се могу набављати за ђачке књижнице народних школа.

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК I. књ., 6. св., 1904.



Г. Владимиру Д. Стојановићу у име хонорара за реферовање о овим књигама одређено је *тридесет (30) динара*.

XI

Прочитан је реферат г. Владимира Д. Стојановића о књигама: 1. „Босилка“, коју је написао Јован Миодраговић и молио за одобрење да се ова његова књига може употребљавати за поклањање ученицима основних школа о испитима и да се може набављати за ђачке књижице основних школа; и 2. „Младост“, од Саватија Грбића, учитеља; „Лафонтонове басне“, у преводу Станише С. Станишића, учитеља; „Први српски устанак“, од Михаила Сретновића, учитеља; и „Божићни дарак“, од Димитрија Соколовића, учитеља, које је издала књижарница Мите Стајића и молила за одобрење да се њена издања ових књига могу употребљавати за поклањање ученицима основних школа о испитима и да се могу набављати за ђачке књижице основних школа.

Реферат г. Владимира Д. Стојановића гласи:

Главном Просветном Савету

Главни Просветни Савет упутно ми је књиге: 1. *Лафонтонове басне* са сликама у преводу Станише Станишића, учитеља, 2. *Божићни дарак доброј деци* од Дим. Ј. Соколовића, учитеља, 3. *Младост* од Саватија Грбића, учитеља, 4. *Први српски устанак* од Мих. Сретновића, учитеља и 5. *Босилку* од Ј. Миодраговића и ставио ми је у дужност да их прегледам и дам своје мишљење о том: да ли се оне могу употребљавати за поклањање ученицима народних школа о годишњим испитима и да ли се могу препоручити за ђачке књижице народних школа.

Ја сам ове књиге прегледао и част ми је поднети Главном Просветном Савету своје мишљење о њима.

1. *Лафонтонове басне* преведене су с рускога језика и у прози и овде их има 116. Књига има 125 страна у 8^о. Цена је књизи 1 динар.

Басне су у опште због свог поучног карактера врло добро васпитно градиво. Деца радо и слушају и читају приче, а у баснама се понављају мали догађаји свакодневног живота и износи морал у занимљивој одећи једне приче. А посебно Лафонтонове су басне лакоћом стила и пријатним начином представљања још у своје време у домовини пишчевој биле тако омиљене, да су убрзо постале права породична и деџа књига, па ту вредност нису ни данас изгубиле. Зато бисмо имали и ми разлога да се зарадујемо њиховој појави на нашем језику.

Али ова књига Лафонтонових басана овако на српском језику није без замерака. А то су ове:

I. Погрешно је што је преведена са руског, а не с оригинала, јер су се на овај начин провукле извесне погрешке и у погледу садржине и у стилу. А ово свакако не би било да су преведене с оригинала

II. Што нису међу њима пробране само оне које би биле за нашу децу, јер није свака басна за сву децу, па нису ни све Лафонтонове басне за српску децу. Да би једна етичка идеја, изнесена у басни, могла да пробуди интересовање деџе, њена конкретна подлога (у басни) мора бити деци потпуно позната, иначе сама басна неће бити кадра ни да изазове код свога читача интересовање, нити ће он моћи дотичну етичку идеју у басни ни да

позна ни осети. Оваких басана међутим има у овој књизи неколико. Такве су нпр.: *Дабуд и кувар*, *Пастир и море*, *Сељак*, *Мајмун и делфин* и др.

III. Али не само то. Међу овим баснама има и таквих у којима се износе поједине истине, које премашају круг деџих етичких представа и појмова. И ове ће басне имати слаб или никакав васпитни утицај, па имале оне за децу ма како обичну конкретну одећу. Такве су басне у овој књизи нпр.: *Воденичар*, *Његов син и магарцац*, *Жабе које су тражиле цара*, *Твор*, *Мајмун и Делфин*, *Зверови и данак цару*, *Лисица и мајмун*, *Два вола и жаба*, *Тица рањена стрелом* и др.

IV. И ако су слике за ове басне радили чувени уметници, оне су овде веома рђаво репродуковане, тако да се на многима од њих не може ни да разликује садржина, као нпр. на слици *Две козе*, *Пустињак и медвед*. То је једно. А друго: међу онима које су јасније има их које нису никако за нашу децу, јер носе на себи у свему обележје и народа за који су рађене и доба у коме су рађене. Треба само видети нпр. слику *Обућар и богаташ*, *Квочка и златна јаја*, *Два голуба*, *Старац и три младића*.

V. Најзад штета је што је цела књижница у српском издању тако неукусно израђена. За цену од једног динара требало је бар дати боље издање.

2. *Божјињи дарак доброј деци* садржи 7 песама, 6 прича, 4 описа, неколико правила о чувању здравља и десетак слика у тексту. Има 80 страна у 8°, а цена му је 0,50 дин.

3. *Младост* има десетак песмица и близу 40 прозних чланака. Међу овима има прича, биографија, неколико басана, неколико омањих одломака узетих из већих целина и прекрајаних, има описа природних објеката, мудрих речи, па чак и „сваштица“ које се читају по нашим дневним листовима. У књизи има и десетак слика. Књига има 80 страна у 8°, а цена јој је 0,50 дин.

4. *Босиљка* садржи 7 прича; има 74 стране у 8°, а цена јој је у меком повезу 0,60 дин.

Као што се из овога краткога прегледа види у ове три књиге унето је доста грађе, разноврсне и по облику своје и по садржини. И док се у толикој грађи у свакој од ових књига може наћи овде онде по која, за децу, врло лепа ствар, догле се опет у свима њима налази и таквих ствари које не одговарају захтевима једне дечје лектуре засноване на данашњем педагошком схватању. Тако :

I. У њима је мало грађе која износи узвишене примере који би изазвали у деци дивљење и допадање, па и тежњу за подражавањем; него оне више дају предмете и сцене који ће изазвати у својих малих читача чуђење ужас и страх. Такви су нпр. у *Божјињом дарку*: Спасло га „Вјерују“; у *Младости*: Са шуматовачке борбе, Газда и слуга, Нађено дете; у *Босиљци*: Под снегом, Крсман пандур, Раде чобанин.

II. У њима има прича које неверно представљају истину живота. То су приче које се не крећу у кругу стварности, него се радо лађају ретких случајева, па их онда још више увеличавају, сликајући их дречећим бојама. Или ако треба да представе осећања, оне афектују износећи осећања и понашања појединих лица онако како она нису у ствари. Ако би оваки производи доиста имали каквога утицаја на своје младе читаче, онда би он на сваки начин имао рђаве последице. У место да их васпитавају оваки производи, ствараће од својих младих читача сентименталне особењаке и романтичне и сујетне љубитеље врлина. Такве су приче нпр. у *Божјињом дарку*: Верна служавка, Примеран син, Слепи коњ; у *Младости*: Како пролазе грами-

љиви људи, Умро од страха, Ради све на време, Страшна смрт; у *Босиљци*: Стојан ѕидар.

III. Ове су књиге намењене ученицима наших основних школа у опште. Али у књизи *Младост* има и таквих ствари које не одговарају аперцептивном ступњу те деце. Зато што ове ствари премашају круг децјег схватања, деца их или неће никако ни разумети или ће их разумети погрешно. Такве су нпр.: Шта чини пријатељство, Златна зрнца, Колико вреди просвета, Шта чини чврста воља.

IV. У књизи *Младост* има једна прича из које ученици могу извући за себе рђаву поуку, нпр. она Цар и вештак, у којој се вештина потцењује зато што не даје никакве користи.

V. У *Божјином дарку* и *Младости* има ствари узетих из страних литература па посрбљених. Али ово посрбљавање није извршено потпуно, те се отуда показују неприродне. Такве су у првој књизи Мала рибица, а у другој Овчар и путници, Како пролазе грамљиви људи, Шта чини посматрање.

VI. Све три књиге садрже већим делом кратке приче, међу којима их има са свим безначајне садржине. Оне не могу имати велике васпитне вредности пошто нису кадре да пробуде јаче и трајније интересовање нити имају чиме да загреју малог читача. Овако градиво напротив развија неко нервозно љубопитство које се гаси чим је оно прочитано, а с њим ишчезава и сваки траг у свести читачевој, баш као и оно у страсних читача дневних листова.

VII. У *Божјином дарку* и *Младости* има и слика. У првој су књизи и лепе и јасне (сем једне), у другој међутим има их и рђаво израђених и нејасно репродукованих. У овој је и једна песма илустрована, али ће и песма и илустрација бити за децу потпуно неразумљива. То је: Шта чини чврста воља.

VIII. Песме, којих има у овим књигама од бољих наших песника, добре су. И описи природних објеката јесу од интереса за децу и могу послужити за ширење знања стеченог у школи и животу.

IX. По техничкој изради најбоља је *Босиљка*, па онда *Божјини дарак*.

5. *Први српски устанак*, историјска слика у 2 чина. Књига има 44 стране у 8^о, а цена јој је 0,40 дин.

Ово је драматисана позната песма *Устанак на дахије*. Писац је спремио био овај комад да се даје као свечана ђачка представа у Народном Позоришту приликом прославе стогодишњице Првог српског устанка у београдским народним школама. И он је даван и на ученике је учинио леп утисак, особито други чин, из кога је, чини ми се, и Управа Народног Позоришта узела била један део за свечану представу за народ.

Да би и остали ученици наших народних школа ово прочитали, па можда и покушали и да сами представљају овај важан чин из наше новије историје, ову би књижицу требало препоручити и за поклањање ученицима народних школа о испитима и за ђачке књижице.

Али и горње четир књиге поред напред побројаних мана имају и добрих страна. И једно због ових, а друго због сиромаштва наше децје литературе, слободан сам и њих препоручити Главном Просветном Савету како

за поклањање ученицима народних школа о испитима тако и за ђачке књи-
жнице, јер се надам да ће и оне, као и многе друге њима сличне можда у
скорој будућности бити замењене другим бољим.

29—IV—1904.

Београд.

Главном Просветном Савету
захвалан

Влад. Д. Стојановић.

школски надзорник
за град Београд

Према овоме реферату г. референта Савет је дао мишљење: да се
све ове књиге могу употребљавати за поклањање ученицима основних
школа о испитима и да се могу набављати за ђачке књижнице основ-
них школа.

Г. Владимиру Д. Стојановићу у име хонорара за реферовање о
овим књигама, одређено је *педесет (50) динара*.

ХП

Саслушан је усмени реферат г. Ђоке Анђелковића, редовног члана
Савета, о књизи „Дечји идеали“, од Димитрија А. Пејовића, свештеника
из Зајечара, који је молио за одобрење да се ова његова књига може
употребљавати за поклањање ученицима основних школа о испитима.
С овим се, по изјави г. Анђелковића, сложио и г. Ср. Пашић, редовни
члан Савета.

Према рефератима г.г. референата Савет је дао мишљење: да се
ова књига може употребљавати за поклањање ученицима основних школа
о испитима.

ХПІ

Председник Главног Просветног Савета извештава Савет да је
г. Љубомир М. Давидовић, министар просвете и црквених послова,
изјавио жељу да се ништа не решава по његовој молби, којом је молио
да му се одреди награда за употребљавање његове *Зоологије* за више
разреде средњих школа, пошто јој је истекао рок од пет година за које
је време била откупљена.

Према овоме извештају председника саветског, Савет је одлучио:
да се овај предмет скине с дневног реда у Главном Просветном Савету
и да се врати г. Министру без саветског мишљења.

Овим је завршен овај саветски састанак.



НАУКА И НАСТАВА

ТЕЛЕСНО ВЕЖБАЊЕ

(НАСТАВАК)

III

Различите врсте савремене атлетике

Сва се гимнастика може, у главноме, свести на двојаку: на гимнастику без икаквих справа, и на гимнастику с разним справама.

Прва се гимнастика данас најбоље негује у Шведској, где јој је и порекло. Први завод за ову гимнастику основао је *Линг* (лирски песник) у Штокхолму 1813 год.

Друга се највише негује у Немачкој. Основалац јој је *Јан* (филолог). Прва вежбаоница за ову гимнастику отворена је у Берлину 1811 год.

Средину између ове две гимнастике чини *атлетика*, како се она данас негује у Енглеској и у Америци. Она се дели на четири главне радње: *трчање*, *ход*, *скакање* и *дизање терета*. За овима долазе: рвање, и разне друге многобројне гимнастичке игре, сложене из ове четири главне радње. Свака главна радња дели се на више споредних.

А) Трчање

Између свих спортова (*јуначких игара*) може се рећи за трчање, ход и скакање да су најпростије радње у којима не може бити *обмане*. При другим спортовима већ није рачун тако чист, н. пр. после добивене победе у трци на коњу често се пита: чија је заслуга? Да ли доброга јахача или самога коња? При веслању и другим спортовима бива такође врло често сукоба — што је са свим немогућно у трчању, ходу и скакању. Спрема за ове спортове веома је проста и не стаје много: једна лака кошуља, вунене или свилене чакшире до колена и пар добрих ципела. Оружје за ову борбу носи сваки у својим мишићима и у жилама. До

телеснога склопа стоји колико ће ко дотерати у трчању, у ходу или у скакању. Тако н. пр. они који су дужих ногу даље ће дотерати у овим гимнастичким радњама, али ће зато у дизању терета заостати иза атлега краћих ногу и зденастијега тела.

Трчање се у главноме може поделити на: *краће, средње и дуже*.

Краће: од 68,6 метара до 365,6 м.

Средње: од 402,2 метара до 1207 м.

Дуже: од 1608 метара па на више — докле се погоди.

Спрема (тренирање) за краће или дуже трчање — различна је. За краће трчање сва се снага прибира и утроши за десетак секунда, у дужем трчању — до пола часа — ваља снагу распоредити да се не угроши сва у почетку.

Трчање извезбаног тркача са свим се разликује од обичнога трчања. Извезбан тркач не стаје целом стопалом, него се дочекује на прсте, те се такав трк састоји, управо, из самих скокова. Метода за ово вежбање не може се утврдити једна иста за свакога. Најбоље је на самоме себи огледати и видети која је најбоља. Само треба имати на уму ово: ко хоће да се ода овоме спорту мора имати потпуно *здраво срце и здрава плућа*.

Највећи успех у *краћем* трчању постигли су до сада енглески и амерички тркачи до 365,6 метара за 43 секунда; 91,4 метра за $9\frac{4}{5}$ секунда.

Највећи успех у *средњем* трчању (до $\frac{3}{4}$ миље — 1207 метара) постигли су такође Енглези и Американи за 3 минута и 7 секунда.

У *дужем* трчању издрже енглески и амерички тркачи по 16 часова, 48 минута и 10 секунда, и пређу 192,960 километара.

До сада је највећи успех постигао у *дужем* трчању, Х. Уиткинс, који је 1899 год. претрчао за један час, 18·878 километара.

У трчању на већем растојању претрчао је Грк. С. Луј, на олимпијским утакмицама 22 априла 1896 год. од Маратона до Атина 43 километра за 2 часа и 58 минута. Те исте године 31 јула буде приређена у Паризу „Маратонска трка,“ у којој је енглески тркач од запата, Хурст, претрчао 40 километара за 2 часа и 31,5 минут.

За вежбање у трчању најбољи енглески тркачи дају ова упутства:

Ко хоће да се вежба (тренира) у трчању на кратком растојању (од 97 метра до 109,7 метра) нека то чини у друштву с бољим тркачем од себе, а ако нема бољега, нека пред собом пушта, за који метар, себи равнога или слабијега тркача, па нека се према томе напреже да га стигне, или претече. После шест до седам таквих непрекидних понављања ваља се одморити, тело сувим отирачем трти, док се од зноја не осуши, па за тим опет наставити тренирање. Нарочито ваља пазити да се на дати сигнал (знак) одмах потрчи, и то из све снаге.

Ко хоће да се у овоме спорту добро извежба мора тражити за то вичне људе, или се послужити штампаним упустима. Није свачије тело подесно за свако телесно напрезање, с тога сваком у ваља обазриво избрати ону врсту вежбања, која је за њ најудеснија. Ко се, пак, у једној врсти извежба, н. пр. ко буде одличан тркач у одстојању од 100 мет. неће тај успех постићи на већем одстојању, па ма то била разлика само 10 метара. Сваком своје!

Практичне примене нашло је трчање највише код Турака. Њихови пешаци у курирској служби били су поузданији од коњаника. Да не помињемо њихове многе напоре, који се чине невероватни, да поменемо само ово: њихови тркачи били су у стању да простор од 48 нем. миља између Цариграда и Једрена претрче, тамо и амо, за 48 часова! Значајно је да су они трчали *боси*, због чега им је кожа на табанима била толико дебела, да су се чак и *поткивали* лаким потковицама!

У данашње доба та се опасна напрезања више не чине.

Б) Ход

Ова врста атлетике, како се у Енглеској врши, долази у ред најтежих атлетских радова. Кома се ово чини чудновато нека покуша да иде *на овај начин* само 200 метара, па ће се брзо уверити да има велике разлике између овога хода и обичнога. Чисти ход по енглеском начину састоји се из *корака*, супротно, дакле, трчању, које се састоји из скокова. При оваком ходу пета испружене ноге мора пре додирнути под, него што ће се прсти друге ноге с пода подигнути. На тај ће начин увек једна нога бити на поду, а не као што ће у трчању (у скоку) обе ноге бити у ваздуху. То је главна особина овакога хода. Друга његова особина је у томе, што се колена опружају што је више могућно. Тело мора бити потпуно усправљено, глава уздигнута, груди истурене; руке у лакту савијене, лактови косо избачени; при сваком кораку груди се додирују песницама наизменце, те тако не само ноге него и руке живо раде, и тиме потпомажу кретање целог тела. Тежиште тела пада на пете, а не, као у трчању, на прсте.

Овакав ход, чисто изведен, и у самој Енглеској велика је реткост. До сада је у овакоме ходу највећи успех: 35·404 километара за три часа.

У нас је реткост — сваки ход у опште. Колико је у нас љубитеља ходања, који су околину свога места прешли лешке у пречнику од 2—3 часа?

1 Ход или трчање по вољи („Wie ihr wollt“)

Овако трчање почиње се обично у недељу, тачно у поноћи, и свршује се у суботу, тачно у поноћи. Траје, дакле, тачно шест дана или 144 часа. Сваки учесник у овакој утакмици може прекинути ход по својој вољи и одмарати се колико хоће.

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА



WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

На овај начин трчећи постигао је највећи успех Фиугералд у Њу-јорку, уз необично живо учешће многобројне публике.

За улазнице је добијено 250.000 динара! Претрчао је за шест дана 245-220 километара. За све то време одмарао се 28 часова, 41 минут и 12 секунда.

2 Трчање с прескакањем препона

Обично је растојање од $109\frac{2}{3}$ метра. На овом растојању има око десет преграда од прућа, и свака је висока $106\frac{2}{3}$ сантиметра.

И ако се чини да је ово скакање лако, врло га је тешко вршити на начин како то чине енглески атлети, скачући с необичном брзином преко свих препона за седамнаест секунда! До сада је највећа брзина постигнута у Чикагу 1898 год. за $15\frac{1}{5}$ секунда.

На ово скакање налик је и трчање с прескакањем ровова у растојању до 3-218 метара.

В) Скакање

За скакање је потребна што већа снага *у један мах*. Ова врста атлетике свуда је распрострањена, и одликује се од осталих што се лако и с најмање рђавих случајева може вршити. У главном се дели на: скакање *у вис*, и на скакање *у дуж*.

1 Скакање у вис

По *немачком начину* скаче се с даске, на једном крају подигнуте, а по *енглеском начину* без даске, као и у нас. Ово друго *скакање са земље* много је боље.

Припрема за ову врсту атлетике траје мало дуже, док мишићи на ногама не постану довољно гинки (еластични). Отпочиње се прескакањем висине до три стопе, па се иде поступно на више. За истрчавање препоручује се, у почетку, девет до дванаест корака.

За скакање је потребно да чешће трче, и то на прстима.

У скакању у вис до сада је највећи успех постигао у Њујорку 1895 год. *Свини* 197,16 сантиметара.

У вис с места, скочио је Дарби у Енглеској (и то везаних ногу у чланцима) 182,88 сантиметара.

У нас је ова гимнастика још доста честа. Обично се прескаче појас који двојица држе између себе. У Такову се прича за чувенога Милоша из Љубовнице да је код Таковске цркве прескочио мотку на раменима двојице момака, што чини, отприлике, висину од 160—170 сантиметара. Земљиште је било нагнуто, а он је скочио трчећи уз благ нагиб.

2 Скакање у дуж

Успеси у овој гимнастичкој радњи више падају у очи него успеси у скакању у вис. Данас може сваки бољи скакач скочити 20 стопа (6,093

метра), што се до 1870 године није веровало да може бити. Тај се невероватни усех у скакању постиже данас дугим вежбањем и *што бржим трчањем*.

Чудновато је да тежина и величина телесна не утичу много на разлику у скоку. Четири чувена енглеска скакача и ако се по тежини знатно разликују, у скакању су готово једнаки.

Највећи до сада (доказани) скок из трке јесте: 7,39 мет., а с места 3,72 метра.

У нас овакво скакање, колико је мени познато, не прелази три метра, што бива због краткога вежбања. Скочити по који пут у години како је у нас, и коју стотину пута на дан, како раде гимнастичари од заната — чини велику разлику. Међутим ова се гимнастика може радити сваки дан и на сваком месту. Само се не ваља дочекивати на пете, као што се у нас ради, него *на прсте*.

Уз ово скакање иде и *трескок*, т. ј. скок који се три пута једно за другим не прекида. На ово је налик и скакање у три корака како скачу наши Срби из Македоније, што се је пређашњих година могло видети код Маркове Цркве у Београду.

На овај начин највећи је до сада скок од 1876 год. у Сан Франциску (у Америци): 10,89 метара.

3 Прескакање са штапом

Штап с којим се прескаче од борова је дрвета; дуг је $3\frac{1}{3}$ — $3\frac{2}{3}$ метра; на једном је крају нешто дебљи. У позније доба ови се штапови замењују бамбусовим, јер су лакши и еластичнији.

За у пода извежбане скакаче обична је мера 1,828 метра, па се од ове мере иде поступно на више.

Највећи до сада скок на овај начин јесте: 3,58 метара.

Највећи до сада скок са штапом *у дуж* јесте: 8,36 метра.

Овога другога скакања има и у нас (одупирањем на мотку), али је незнатно због недовољнога вежбања.

4 Прескакање с одупирањем на руке (волтижирање)

Ово скакање налази најчешће примене у животу. Ко није имао прилике да преко извесне ограде пређе? И место да се испод ње провлачи, или да преко ње прелази — окретан ће је гимнастичар, одупревши се рукама, прескочити.

Највећи овакав скок, обема рукама, до сада је: 2,12 метра.

У Шумадији је ово скакање било често док су ограде биле од врљика и плотова. За добре скакаче није била никаква тешкоћа прескочити, с одупирањем на једну руку, по осам врљика, а трчећи и по дванаест.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

WWW.UNIBL.BS

Данас је такве ограде готово нестало, и место ње су ровови засађени багремом, те хитар младић нема више прилике да на овај начин огледа своју лакоћу и снагу.

Г) Дизање терета

Ова врста гимнастике има много противника. Забављају јој да је једнострана, али успех од ове гимнастике у развићу телесне снаге — најбоље је препоручује. Ова гимнастика развија: грудни кош, руке и ноге. Силберер необично хвали мишићну развијеност како руку тако и ногу у минхенскога атлета Ханса Бека.

Најбоља препорука за ову гимнастику јесте незнатна цена за џезин прибор. У почетку су довољни лаки терети с којима ваља што дуже радити. Кад се до извесне мере у снази дође — ваља ступити у које атлетско друштво.

Противници ове гимнастике наводе да се због претераних напрезања с теретима дешавају често велике несреће. А где, у којем спорту или у којем било телесном раду нема несрећних случајева? У игрању, у трчању, у скакању — дешавају се, такође, многи несретни случајеви. Наравно да нећемо товарити на душу атлетици што ће неко без претходнога вежбања запети из све снаге око дизања великога терета и повредити се. Поступним вежбањем уз умерену храну и уредан живот не само да неће наступити никаква опасност за човека, него ће веома ојачати, да ће лако одољевати спољашњим утицајима и душевноме притиску. Што је главно, у овој врсти гимнастичких напрезања јесте: измерити своју снагу и не тежити даље од границе коју је природа свакоме телу обележила. Увек ваља имати на уму да је гимнастици циљ: *издржљивост*. Боље је с лакшим теретима радити дневно *два* часа, него с тежим *четири*. Из својега искуства знам да у почетку атлетских вежбања (у својој тридесетој години) нисам могао подићи *полагано* у вис, обема рукама, терет од 52 кг., а после петогодишњег вежбања могао сам, обема рукама, подићи полагано у вис 90 кг. *три пута*. Да сам то хтео огледати у почетку вежбања нема сумње да бих рђаво прошао био. Моја телесна вежбања нису никад била дужа од два часа на дан, а, због разних узрока, бивало је прекида по читаве месеце. *После тих прекида мора се пазити на постојаност као да се из нова почиње*.

Немци разликују четири главне радње у дизању терета:

1. *Подизање са земље у вис у један мах (Aufreißen)*
2. *Изабацивање: дизање с подскоком и са замахом (Hohstoßen)*
3. *Лагано дизање: без подскока и без замаха (Stemmen), и*
4. *Подизање с угибањем тела (Drücke).*

Велика је разлика између мирнога дизања и осталих. За тим је разлика и у томе: да ли се терет диже *лепо и чисто*, на што се при утакмицама особито пазн. Ипак се све разлике свде на то: да ли се



терет диже снагом, или — снагом и вештином. Као што се у нас при бацању камена много разликује вешт бацач од невештога, и ако су подједнаке снаге, тако је и у дизању терета.

Циљ овој гимнастичкој теретима јесте: што већа телесна снага, с тога је за њу потребан миран и поступан рад, који ће што дуже трајати. Ова гимнастика никад не треба да буде без осталих, лакших гимнастичких радова, да не би постала једнострана и досадна.

Да прегледамо ове четири, горе означене, радње:

1 Подизање са земље у вис у један мах (Aufreissen)

Атлет се сагиба до терета, који је састављен од две гвоздене кугле утврђене на краткој и облој гвозденој држаљи, и опруженом руком, у један мах, подиже (избацује) терет у вис изнад главе.

Највећи успех у оваком дизању показали су до сада *једном руком*:

Вилхелм Тирк, 1891 год. 76,2 кг.;

Л. Луц — 85,0 кг.;

А. Масполи из Лијона 1898 г. у Бечу на светским утакмицама: 85,5 кг. Толико исто Пијер Боне из Париза и Ђорђе Хакеншмид из Петрограда.

2 Подизање с подскоком и са замахом (Hohstossen)

Терет се донесе на груди (обема рукама,) или на раме (једном руком) и с подскоком и са замахом избацује се у вис. Ако је терет већи, онда се на раме доноси обема рукама, па се, за тим, једном руком избацује. Ова је радња слична првој.

До сада су постигли највећи успех у овој атлетској радњи *једном руком*:

Х. Еберле: 1895 год. у Прагу — 101,0 кг.

Ђ. Лурић (Рус): *двадесет иуга* — 70,0 кг. обема рукама с груди у вис.

Ханс Бек 1896 год. у Минхену: 157,5 кг.

Вилхелм Тирк 1897 год. у Бечу: 160,5 кг.

Обеа рукама с подељеним теретима:

Вилхелм Тирк: у десној руци 73,4 кг. и у левој 72,0 — свега 145,4 подигао је на горњи начин 1898 год. на светским утакмицама у Бечу.

3 Лагано дизање без подскока и без замаха (Stemmen)

У овој се радњи доноси терет на груди или на раме, па се, *полагано*, диже у вис. Овај начин, нарочито с мањим теретима, особито воле Американи. Таква вежбања дуже трају, а то и јесте добра особина ове гимнастике. Немци имају у овој радњи такође ваљаних атлета, особито с већим теретима. Енглези не воле много ову гимнастику.

Најбољи успех постигли су до сада:

а) једном руком:



WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

А. Пенел 1874 г. у Њу-Јорку донео је обема рукама на раме, па с рамена подигао једном руком *чисто и лагано* 91,25 кг.

Д. Пармли 1878 год. једном руком лагано и чисто — 47,17 кг. *једанаест пута*.

М. Робинзон 1875 год. у Сан-Франциску подигао на исти начин *двадесет пута* 45,36 кг.

Франц Штер 1895 год. у Бечу на исти начин 95,50 кг.

С мањим теретима од 5—20 кгр.) достиже овако дизање на стотине и на хиљаде пута.

б) обема рукама

Вилхелм Тирк 1897 год. у Бечу обема рукама на груди донео, и десет пута *лепо и чисто подигао* 100,00 кг. На овај исти начин, истога дана и године подигао је, један пут, 132,0 кг.

в) Подизање једном руком у „војничком ставу“ мирно стојећи:

Франц Штер на светским утакмицама у Бечу 1898 год. подигао је на овај начин *једном руком*: 58,20 кг.

Михаило Валц, 1892 год. у Бечу, подигао је на исти начин, не покренувши тела ни најмање: 55,10 кг.

4 Подизања с угибањем тела (Drücken)

Разлику између лаганог дизања (Stemmen) и дизања с угибањем (увијањем) тела у страну (Drücken) овако објашњује Франц Штер: „Ваља стати уза зид и покушати једном или двома рукама да се зид одгурне што се, наравно, не може постићи, него ће се *сам онај*, који то покушава, *од зида* одбити. То исто бива и с теретима: тело се одупире о терет и угиба се под теретом — одбија се од терета, *који остаје на једном месту*. С тога ваља добро назити да се једна и друга радња не помешају, и да се не узме као *Stemmen* оно што је *Drücken*, т. ј. лагано дизање при којем тело мирно стоји, а само руке раде и лагано дизање при којем се тело одупире о терет, угиба под теретом. Ово треба да има на уму сваки који се вежба у овој врсти тешке атлетике да се не обмањује привидним успесима.

а) једном руком:

Борђе Хакеншмид подигао је на овај начин у Москви 1898 год. 116,00 кгр.

б) обема рукама:

Вилхелм Штер у Франкфурту на Мајни 1896 подигао је *тридесет и један пут* 70,00 кг.

Е. Будзуст, у Штрасбургу 1896 год. подигао је за *један минут шеснаест пута* 90,00

Ханс Бек у Минхену 1897 год. *два пута* 133,50 кг.

Вилхелм Тирк у Бечу 1899 год. донео до груди и не додирнувши их подигао терет од 136,00 кг.

Поред ових начина у подизању терета има још и других, као: подизање терета једном руком (не избацујући га у вис); подизање једним прстом и подизање на нарочито удешеним справама, како би се терет распоредио по целом телу. Тако:

В. Б. Куртис у Њу-Јорку 1868 год., подигао је на нарочитој справи 1469,18 кг.

Г. Летл диже леђима, опирајући се рукама о колена 1350,00 кгр. Овај атлет није тежи од 62,00 кг.

Ханс Штајрер у Минхену 1879 год. подигао је једним прстом на десној руци терет од 264,00 кг. а у исто доба држао је малим прстом на опруженој левој руци терет од 25,00 кгр.

У вучењу клипка (прста) такође се одликују они који су се у томе дуже вежбали. Тако Тиролац *Јозеф Маршињ* 1896 год. надвучао је бечког првака Франца Штера, а није могао подићи са земље терет целом руком што је, опет, Штер једним прстом лако учинио. Све стоји до — вежбања.

Осим ових главних радова напоменућемо још и неколико споредних као што су: *рвање*; *бацање*: чкића, камена и диска; *играње лопте*; и *боксовање*.

Д) Рвање

Ова врста атлетике јесте једна од најбољих. Рвањем тело добива поред снаге и ванредну гинкост и хитрицу. Ни у једној гимнастичкој радњи не могу се два супарника тако огледати као у рвању. У нашим народним песмама рву се најбољи јунаци: „Носише се летњи дан до подне...“ Да се у тој непосредној борби „у кости јувачке“ развија сва жестина и напреже сва снага — јасно је по *белој* и *крвавој* пени, која се помиње у народним песмама. У тој се борби тело на разне начине превија, и ни један мишић не остане без покрета.

Рвање утиче повољно не само на тело него и на дух. У тој блиској борби човек добива правилну оцену своје снаге и умешности; постаје смео и одлучан. Што се више рвач вежба, све више познаје да сама снага није увек довољна за добивање победе; учи се да противника никад не гледи с висине и с презирањем, јер је више пута имао прилике да буде изненађен.

Како за ову врсту атлетике треба врло много вежбања — не могу *аматери* (љубитељи) никада издржати утакмицу с рвачима *од заната* (професионалцима).

Колико вештина и хитрина у рвању надмашују снагу — показао је чувени француски рвач *од заната*, Дублије. Најснажније атлете обарао је он за два минута, и то по правилу: да им обе плећке додирну под.

Ну како се у овој гимнастичкој радњи често дешавају јаке повреде па и смртоносне, — по многим европским градовима забрањена је као јавна утакмица.



Рвања има двојаког *американско* и *грчко-римско*.

А. *Американско рвање* допушта свакојаке, па и најсуровије нападе („catch as catch can“) и омиљено је у Америци, у Енглеској, у источној Европи и у Азији. Ово је рвање веома опасно, управо — *грозно*; у овакој утакмици води се борба на живот и на смрт.

Б. Много је боље *грчко-римско* рвање, које је омиљено у Немачкој. За ово рвање имају ова правила:

Противници, у лако оделу, стану један према другоме од прилике на пет корака одстојања. На команду: „Напред!“ приближују се један другом, пружају руке, рукују се, и заузимљу сваки своје место, с којег ће се борити (Ово руковање значи да ће се борци часно борити).

а) Забрањено је: гребање ноктима; ударање песницама; чупање за косе, а допуштено је, при правилном хватању употребити сву снагу.

б) Силно стезање противника испод појаса забрањено је.

в) Хватање од кукова до главе свуда је допуштено.

г) Побеђен је онај, који обема плећкама додирне земљу.

За вјжбање у рвању препоручују се ова правила:

Рви се са себи приближно једнаким по снази и по тежини. Према тежини одређују се три класе рвача: лаки — до 75 кг.; средњи — до 90 кг.; и тешки — преко 90 кг.

Како рвање тражи напрезање целе мускулатуре, те је по томе веома заморно, не треба да траје више од 10 минута. Између рвања једнога и другог потребан је одмор од више часова, а ако је дуже трајало онда је потребно и неколико дана за потпун одмор.

Да неко постане рвач *првога реда* мора бити нарочитога тела; за тим мора бити необично хитар и лукав у нападу и у одбрани, једном речи: мора имати поред снаге и издржљивости још и нарочитога дара за ову *вештину*. Стога је журави и лаки *Дублије* побеђивао и много снажније и много веће рваче само за два минута, јер је умео да употреби извесни тренутак, кад је противник бивао лабавији у отпору. Тај једини тренутак решавао је борбу.

У нас има рвања двојакога: *у појас* и *у кости*. Ово је наше рвање много простије по својим покретима, али и у њему има лукавства и преваре. Тако се зна за *нагло клецање и пребацивање противника преко главе*, што може да буде веома опасно. Ово бива при рвању у појас, а при рвању у кости више одлучује снага него вештина. Пре тридесет година гледао сам са својим друговима, ондашњим ученицима *Терезијске Полугимназије*, у београдској касарни један необичан за нас призор. Један мали регрут из источних крајева рвао се само једном руком хватајући противника за појас и свакога би обарао ко би се с њиме ухватио.

Био је необично хитар и увек би се дочекао на ноге, па ма га како противник подизао и бацао на земљу.

Ова гимнастичка радња каже се још (у југозападним крајевима) и *носити се*, а тако је и народне песме помињу: „Носише се летњи дан до подне“. Али нема именице *ношење*, него само *рвање*.

Ђ) Бацање чекића

За ову врсту атлетике потребна је што већа снага у леђима и у ногама. Вежбање се почиње с чекићем од 3,17—5,00 кг., а на утакмицама се служе с чекићем од 7¼ кг. Чекић је добро утврђен на држаљи дугачкој од 90—107 сантиметара.

Ова је атлетска радња постала у северној Енглеској и врши се овако. Бацач стане на белегу (бакву) и обема рукама заљуља чекић у правцу камо га жели бацити; за тим се окрене неколико пута у круг и испушта терет из руку. Невешт бацач може у бацању кога повредити, па и на место убити, за то је при овој игри потребна велика пажња. Свакоме бацачу допуштена су три бацања.

Највећи успех у овоме спорту постигао је у Енглеској *Рос* (31,838 м.), али га је надмашио америчанин *Хикок* (34,707 м.).

У нас се на овај начин надмећу ковачки момци бацањем тешких чекића. По селима се бацају *маља* (дрвенога), а налик је на ово и бацање камена *из појаса*: метне се камен на средину од појаса, па се замахује неколико пута и за тим баца (од прилике онако као што деца раде с *праћком*).

Е) Бацање камена (ђулета)

Ова врста атлетике веома је омиљена у Швајцарској, али се друкчије врши него у нас.

Узима се округласт камен или гвоздена кугла од 17 кг.; баца се с места од линије (бакве) која се не сме прећи; терет се подиже произвољно левом или десном руком; бацачу су допуштена два бацања, од којих му се рачуна даље; даљина баченога камена рачуна се од бакве до тачке пада: котрљање се не рачуна (као и у нас).

Ово бацање не врши се с угибањем тела као у нас, за то је теже од нашега. По нашем начину бацања из трке даљина од 9,80 м. за камен од 16,6 кг. није знатна даљина, а по овом, швајцарском начину, та је мера до сада највећа (с места тај исти терет: 8,45 м.).

До сада је постигао највећи успех у овакоме бацању камена Лудвик Луц (аматер), и то:

16,6 кг. с места:	8,45 м.;	из трке:	9,80 м.
18,0 " " "	7,50 " " "		9,50 "
20,0 " " "	6,40 " " "		8,50 "
27,0 " " "	5,40 " " "		6,00 "
45,0 " " "	3,70 " " "		



WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

На свечаној утакмици у североисточној Швајцарској у Веденсвајлу од 25—28 маја 1897 год. бацили су овај последњи терет: Луц и Ф. Бечард у даљину од 3,90 м.

Терет од 20 кг. баца Луц, *кљечећи*, 4,70 м.!! У оваком начину бацања одлучује снага, а у нашем бацању *вештина*. Нарочито у нашем бацању из трке решавају *вештина* и *брзина*. С гледишта развијања телесног наше је бацање боље, јер је разноврсније.

Ж) Бацање дискоса (дискса)

Дискос је у старих Грка био од камена, а доцније од гвожђа. Као што је у почетку казано, дискос је округла сочиваста плоча. Данашњи дискос прави се од гвожђа, и има у пречнику 22 сантиметра и тежи 2 кг. Баца се с четвороугласте даске, широке 2,50 м. и високе 6 сантиметара. За бацање дискоса потребно је дуго систематско вежбање. Данашњи бацачи дискоса достигли су, ако не и претстигли, старе грчке бацаче. Тако:

У Пешти, 30 окт. 1897 г., бацио је А. Свобода (аматер) дискос од 2 кг. 30,82 м.

У Њујорку, 28 августа 1897 г., бацио је Хенеман дискос горње тежине: 36,2 м.(!).

На олимпијским играма у Атинама 1896 г. бацио је Фаилус Броке дискос од 5¹/₂ кг. 29,00 м.!

З) Играње лопте

Ова је игра у сва времена и у свих народа била јако омиљена. Данас је веома распрострајена у Енглеској и у Америци, откуда је прешла и у Немачку, где је радо прихваћена. И у нас се зна за разнолико играње лопте, али само у деце. Али енглеске игре: ударање и бацање лопте ногом и бацање рукама (Fussball, Cricket, Lawn-Tennis, Golf и многе друге) тако су омиљене да привлаче на игралиште све сталече без обзира на пол и на године. Цео дан проведу озбиљни Енглези са својим породицама на отвореном пољу, на чистом ваздуху и на сунчаној светлости у овим играма, које својим разноврсним покретима не само што крепе тело, него разведравају дух и растерују ону суморност, која их иначе спонада због магловите и влажне климе.

До сада су највеће даљине у бацању лопте:

у игри Lacrop-Ball: 128,57 м.

„ „ Cricket-Ball: 105,72 „

„ „ Fuss-Ball: 57,22 „

И) Боқсовање (песничање)

Ово гимнастичко вежбање толико је омиљено у Енглеза, да је унесено и у школске програме. На континенту се не само и не мисли

Уносити у школске програме, него се, у опште, не цени ни у што. Међутим вредност овога телеснога вежбања тако је велика да је у задобивању снаге, окретности и гинкости ништа заменити не може, па ни само рвање.

Силберер овако описује добро извежбаног центмена — боксера: „Погледајте његове гинке и слободне покрете и његове удове: ни мало тромости ни укочености! Високо уздигнуте главе корача он смело; око му је сјајно, али мирно и пуно посматрачке пажње, којој се ништа не измиче. Сусретну ли вам се погледи — гледаће вас право и чврсто: нема у њега оних немирних и подмуклих погледа са стране. Широка плећа и испупчене груди показују да плућа имају довољно простора за рад. Свестан своје снаге није никад насртљив, нити је у одбрани нечастан. Силни ударци које у борби задаје и прима припремили су га да лакше подноси и оне ударце, које нам судбина задаје“.

Вежбање у боксовању врши се у рукавицама без прстију, постављеним коњском длаком, да се не би зглавцима на рукама задавали опасни ударци. Вежбање се врши обема рукама. Тело у овоме вежбању долази у разноврсне положаје. Добро извежбани боксер може се успешно борити с неколицином људи, који те вештине не знају.

Ударање испод појаса — забрањено је. Пре и после борбе такмаци пружају један другом руке, и рукују се, чиме се вежбају у савлађивању зависти и мржње према победиоцу. Центмен мора остати хладнокрван и кад победи противника, и кад у борби подлегне!

С овим приказом атлетских радова и гимнастичких игара нису исцрпени сви многобројни облици њихови. Дуго ће времена проћи док се у нас одомаћи и мален део од ових овде набројаних!

(Наставиће се)

О ПОЧЕТКУ И ОДСЕЦИМА ТРЕЋЕГ ПЕРИОДА СРПСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ

(СВРШЕТАК)

III

И ако Магазинъ, што се тиче опсервација о просветном раду на страни и у нас, боље стоји од свију књига првога одсека, ипак је и он веома непотпун, кад га и овлаш покушамо упоређивати с Доситијевим књигама. У Магазину нема оцене ни о школама, ни о књигама, нити се износи каква детаљнија анализа просветног преображаја тога доба

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

на страни и у нас. Јер по Магазину изгледа, да је Србима у то време био потребан само већи број школа и књига, а као да је у свему по-гођен прави пут. Зато њихови редактори апелују само на материјално и морално пожртвовање Срба патриота. Нема ни једне речи о раду оних фактора који су се бринули о народној просвети духовној и световној; а тако исто не оцењује се настава ни и у оно мало школа. Хвали се народни дух, али зато нема примера, из којих се види у чему је српска подобност за културу. Такође се хвали западна просвета, али је редактори, изгледа, у оригиналу добро не познаваху, већ су то о њој говорили по извесним руским извештајима. У Магазину стоји као нарочита напомена, да се на западу за народ пише разумљивим језиком, а ништа није речено каквим су језиком написане и оно мало српских књига; нити се у опште напомиње значај народног језика у књижевности. При том ни из Магазина се не може знати, у којим земљама живи српски народ, какав је он, колики је његов број, какве је вере; и је ли у Срба ублажена верска нетрпљивост као на западу, кад је реч о народности, школи и књизи? И још многа питања у томе смислу нису обухваћена у оном иначе знаменитом предговору Славено, сербског Магазина.

* * *

Срби као и други Словени источне цркве због политичких неприлика за неколико векова изостали су у култури у срањењу са католицима нарочито Германима и Романима. Чим су настале боље прилике за источне Словене убрзо се јавља рад, прво у Руса, на културном изједначењу са западним народима. У томе смислу особитог је значаја рад у Русији за време Петра Великог. Па како је цару Петру требало пре свега реформисати руску државу, па тек бринути се и за народно просвећење зато се те руске реформе у 18 в. разликују од српских и програмом и начином. Тамо је као што се зна модерни преображај изведен државним ауторитетом, а како у Срба тада не беше државе у правом смислу те речи, то нам је на културно и просветно изједначење са западом остало као једино средство — школа и књига. Другим речима сав модерни преображај у Срба 18 в. био је упућен највише на школу и књигу. Па како је формирање школа за народ зависило од политичких расположења Аустрије, Турске и Млетачке, с друге стране од просвећености наших владика и других народних представника, онда нам то довољно казује како је тешко било доћи до већег броја школа и модерног програма у настави. И кад се то има на уму, тада нам савим јасно излази како је једино уздање за целокупан просветни преображај било у доброј и модерној српској књизи. Јер и у нас као и у свију политички потлачених народа сав виши културни живот морао се књигом отпочети и њим се највише развијати. Тако је било у Чеха,

тако су Италијана и Немаца за време велике културне и политичке надмоћности француске, па тако је у најновије доба у Пољака и Срба изван Србије и Црне Горе. Дакле, књига је прва и последња стапа у борби за живот, где народ може културом развити и одржавати своје народне и моралне особине. —

Као што знамо Срби су и до 18 в. имали писану књижевност, али знамо и то да је она за већину народну имала само, мање или више, индиректног значаја. Зато је у нас све до 18 в., у главном, виши државни живот и националне особине одржавала усмена традиција, народна усмена књижевност. Али, у модерно доба и Србима је била апсолутна потреба стећи и модеран орган за буђење и одржавање више свести народне. Другим речима, ради моралног и културног опстанка, Срби су морали у 18 в., тако рећи, прво у начелу а после и у појединостама, оставити усмену књижевност и све наде положити у писану књигу. А како је пак извршена та литерарна еволуција овде није потребно помињати, већ од свега само констатовати, да су Срби и до појаве Доситијевих књига преко Razgovora, Satira и Магазина — могли, у извесном смислу, увидети, да садржине нових писаних књига у многоме боље одговарају савременим потребама, него дотадашње усмено предање. Али, у томе веку знаменитих преображаја требало је и у нас да се јави књига, која ће не само занимати као оне напред поменуће — већ читаоцу давати и многобројне теме за размишљање према тадашњој науци, философији и књижевности, и још, у многобројним примерима, износити компарацију српске неразвијене просвете према свему ономе што се у великом свету налазило тада и у прошлости. Једном речи, нама је тада била неопходно потребна и таква нова књига која ће, у извесном смислу, бити јеванђеље за целокупан модерни преображај, е да би се једном и у нас јасно видео пут нова живота, којим се досада ишло више инстинктивно него ли свесно. Али за такву књигу требао је да се јави писац општих духовних особина, јер је као што је напред речено, тада и цео наш културни живот могао наћи прву помоћ само у новој књизи. И том се приликом показало да наше племе има искре за све велике подвиге, јер таквог писца добисмо у Доситију Обрадовићу, чији философски дух и књижевнички таленат даде нашој књизи у 18 в. епохалан значај за све гране новог живота.

Пошто је много света прошао и језика научио и по својој духовној особини — да све сазна — проникнуо сва општа питања времена, Доситије се јавља штампом не као дилетант већ као потпуно сазрео дух за благотворно делање на целокупном модерном народном просвећењу. У лепој и лакој лектури у главним цртама поменуто је скоро све тековине — потребне за народно образовање — философије, науке и књижевности скоро свију векова, а нарочито великих француских и немачких аутора 18 в. и пре него што се доврши реч о Доситију држим да је по-



вербно, бар у главном навести и неколико општих карактеристика 18 в., нарочито како је он оцртан у делима филозофа писаца у Немачкој и Француској. Ова општа напомена потребна је пре свега да се види како Доситије стоји према узорима на страни, а затим и да се боље уочи да су и Доситијеви претходници у томе правцу радили.

* * *

Једна од главних идеја мислилаца 18 в. беше, да се право образовање и опште благостање свију људи може остварити, ако се, пре свега, одбаце дотадашње традиције: религиозне, политичке, друштвене, научне, књижевне и др., и да се у будуће, у суђењу о целокупном културном напретку, узме као норма разлог, обичног, слободног и хладног разума. Па и црквено учење да се одбаци ако не задовољава логику обичног мишљења. Такве рационалистичке идеје постале су пресудне скоро у целокупну делању образована па и проста света тога доба. Црква, држава и многе друштвене конвенције, по таквом схватању, морале су се реформисати и то брзом еволуцијом или револуцијом, нарочито у Француској, откуда су они силни војнички и политички догађаји потресли не само Европу него у извесном смислу и цео свет. Али цео тај покрет није без својих великих узрока, међу које долазе у првом реду и револуционарна дела писаца 18 в.

Знамо да је у средњем веку црква била потчинила својим моралним принципима све гране образовања и васпитања, па и наука и и философија кретале су се у црквом, обележену правцу. Тек од времена ренесанса и хуманизма отпочињу измене у васпитању и образовању на уштрб црквене апсолутности. Прво у Енглеској, па затим у Француској наука и философија све више потискиваху црквене догме у корист слободног мишљења, док се у 18 в. нарочито у Француској не отвори љута борба између науке и философије с једне и религије с друге стране. И резултат те борбе беше да се целокупан живот развија по принципима науке и философије, а религији дата је секундарна улога, а неки пут је за образовање и потпуно негирана, јер се тадашњом науком закључило да човек има морални живот и без религије. Не само хришћанин већ и сваки други човек може бити моралан и срећан само ако је просвећена разума. По новом мишљењу требало је, после религиозне еманципације, ослободити човека и од свију других друштвених и племенских форама, држећи да су оне постале пре значаја наука. Зато се у 18 в. онако безобзирно ударило и на државно уређење, народну традицију и обичаје за које се држало да су облици средње-вековног варварског живота.

Да би се што пре остварио циљ новог образовања и васпитања, по мишљењу тадашњих филозофа, требало је све упростити. Па да не би наука — тако потребна за ново образовање — била као дотле

растурена по разним, тако рећи, библиотекским лабиринтима, а често и на језицима тешко разумљивим, реше да се *orbis doctrinae* упрости тим, што би се изнашла једна књига у којој би, у стотину или хиљаду чланака, било прибрано све оно што је неопходно за ново образовање и васпитање. И као најбољи представник такве књиге беше *Encyclopédie ou dictionnaire raisonné des sciences, des arts et des métiers* (1751). Та је књига имала велики и многоструки значај за развитак мишљења у 18 в.; у њој је изнет програм разних наука и вештина са изведеним дефиницијама о њима, дајући нарочито место философији, којој припада суђење о свему. Енциклопедији беше главна тежња да умножи учење и љубитеље учености. У њој се особито хвали појава физичких, хемијских, природних, техничких и индустријских наука¹⁾. После те новине, да буде образовање енциклопедијско, јавља се и особита тежња да се разне врсте знања и популарно изложе, е да би тако наука за прост свет имала већег значаја. Тада су и књижевници желели да имају непосредан утицај на народ. Похвалу или ма какву оцену нису више само очекивали из двора или од академије, већ од све читалачке публике, без разлике сталежа. Тежња да се све популарно прикаже учинила је да се од 18. в. и све мање пише на латинском језику, а то је особито утицало на развитак народних литература. И то је једна од најважнијих карактеристика 18 в. —

Из неких разлога свет је у 18 в. особито ценио поставке тадашње философије и науке, па се ваљада због тога дошло и до невероватних закључака, као на пр : — Човек је по природи савршен, али га је култура деморалисала и дегенерисала. — Прогрес је довршен. А људско друштво изгледало им је да је механички састављено, па су држали да се може лако у нове облике конструјисати.

Из тежње да буде васпитање према природи, а да се учи само оно што је корисно и практично, јавља се у 18 в. и особит укус за животом класичних народа, где им се чињаше да је било више природности. У класичној философији видели су неку религију разума па су зато силно мрзели хришћанску теологију, основану на откровењу Јованову. Мислиоцима 18 в. беше идеалан склоп Старих Република, те су томе силно тежили, па су ваљада зато савремене разлике света по народима сматрали средњовековним заблудама. Тако се у 18 в. јавља нека особита врста хуманизма и псевдокласицизма.

Било је са свим природно да се у овом времену веома многомитује и класичној литератури. У Омировој поезији нашли су људе, непоковане културом и хришћанством и тако се у Европи поново јави особит култ митологије, поезије и уметности класичних Грка. Тада се

¹⁾ Otto Willmann: Didaktik (1903).

држало да су стари народи dostigli до maximum-a у литератури и уметности.

И ако је ово врло кратка напомена о особинама духовног преображаја на западу 18 в., ипак је држим и ово доста па да се јасно виде узроци који су изазвали појаву наше нове књижевности. С друге стране ова напомена може нам бар у главном навестити, зашто се и у нас тога доба пишу књиге за народ. А при том овај општи навод казује како су сви наши писци 18 в. узимали мисли из једног извора, прерађујући их како је ко умео и хтео. Качић популарише историју али у духу католичке црквене традиције, Рељковић критикује народне обичаје, али остаје у великом респекту према цркви; редактори Магазина износе само део програма новог образовања на западу без критике народних обичаја и црквеног учења. Тек Доситије могао приказати целу слику великог преображаја на западу, додајући томе и своју духовиту оцену о цркви, народним обичајима и другим друштвеним конвенцијама.

* * *

Да у овом знаменитом веку и српско племе ступи у коло образованих народа, није га на то могла покренути ни домаћа интелигенција, ни школа, јер ни једне ни друге у модерном смислу не бејаше, нити се могаху брзо формирати — све је остављено времену и књижевном дару појединаца. И заиста, као што смо видели, појединци почињу књигом уносити у народ новине са Запада. Али те књиге, пре Доситеја, беху веома непотпуне и неодређене. Писци њихови не имаху довољно ни спреме ни дара да изврше цео духовни преображај српскога народа у правцу нове просвете. И после Razgovora, Satira и Магазина у нас је било људи и на највећем положају, који нису знали ни тачно ни јасно одвојити прошлост од сувремености, а колико је могло бити простих читалаца који не знаху одвојити веру од народности. Па кад се овоме дода и онај прости, ненимени свет, може се рећи да је и после поменутих књига била огромна већина народа, која је у новом образовању гледала пропаст вере и народности, а тек мали број могао је слутити о културној пропасти ако се не пође за католичким западом, који је због уније био и сувише омрзнут православним Србима. И кад се то има на уму, онда се тек може добити прави појам о великом значају рада Доситијева, јер је у то време само књигом и никојим другим средством требало извршити модернизирање једног целог народа, скоро упропашћеног политички и морално. И задивно је чудо да се у тако критичним тренутцима у Срба јавно човек као неки дар с неба, јер је Доситије уз огромну спремину имао потребан философски дух и одличан дар списатељски, те је зато свако, дотле тешко и врло спорно питање, у његовим књигама решено просто, лако и занимљиво, а при том основано на неодрживим разлозима.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

У својим књигама од 1783/4 г. Доситије је потврдио одавно познату истину да су талентирани људи, у малом тексту, умели приказати велике принципе. Та се истина потпуно осведочава његовим Прикљученијама и Советима, књигама сразмерно малим по садржини, где је наш велики човек духовито и уметнички решио једно од највећих питања српских: једном за свагда — путем књиге — дао нову, модерну концепцију целокупне просвете и образовања свију Срба без верске разлике. Волтерове мисли о цркви, просвети и књижевности, Русовљеве о васпитању омладине, начела економиста, енциклопедиста и других философа 18 в. наишле су на одлична тумача — у главним потезима — у Прикљученијама, Советима и Баснама. Још је знаменитост тих књига и у томе што нису само духовите имитације страним писцима, јер је у њима Доситије показао да је био и велики познавалац народног живота, па је према томе и прерађивао из страних литература само оно што је могло Србима користити према ондашњем степену њихове културе. Зато у Доситијевим књигама и нема оних политичких и атеистичких екстрема Волтера, Русо-а, Холбаха и др. А што су Доситијеве књиге имале и нарочити значај за целокупну акцију српску у то критично доба, узрок је томе био у оним многобројним детаљима свесног патриотизма пишчева. У томе је Доситије скоро оригиналан, јер се у томе није могао тако много угледати на философе 18 в. који се већином осећаху као космополите, нарочито они у Француској. Казујући у лепим, а често и духовитим анегдотама оне ништавне разлоге због којих се Срби сатираху, будући разних вера, Доситије је тиме, тако рећи, из мртвих подигао идеју народног јединства. Овим је он постао први просвећени и свесни апостол народности српске. Тим је претекао Саву, Гундулића, Качића и др.

До већег значаја писмености и наука у Срба је виши духовни живот одржавала традиција и народни обичаји. Али од 18 в. и Срби су се морали раставити од те преисторијске школе и прићи новој европској просвети. Доситијеве књиге и у томе су од превеликог значаја за нас, јер је у њиховим садржинама дат план целокупног модерног образовања, доцнијим радницима остало је да изводе програме по разним гранама живота. А из тога сасвим природно излази да су Доситијеве књиге имале и великог значаја за појаву прве просвећене интелигенције српске. А од коликог је значаја појава народне интелигенције, мислим да није потребно о томе и нарочито говорити. —

Пре Доситијевих књига у нас је свако ново дело или какав други поступак новијег обележја дочекиван, или великом похвалом, или је немилосрдно гоњен и анатемисан — средине не беше. Тек од Доситија свака новина пре свега оцењује се (критикује), па после хвали или осуђује. Дакле и у развтку критике у Срба у првом реду имају великог значаја Доситијева дела.

Ово досада речено о Доситијевим делима махом су опште карактеристике, а разуме се да су тако исто та дела била и од велике литерарне вредности.

* * *

Може се рећи да је наша писана књижевност до 18 в. имала у главном само индиректног значаја за народ, нарочито у првом периоду, када су књиге у очима народа имале неки религиозни символ, и када су сматране као свети објекти потребни за богослужење и разне верске обреде као и друге свете црквене утвари. У другом опет периоду, кад до угледа дођоше Срби католици, књига истина беше у многим којечему друкчија и напреднија и са друкчијим значајем и садржином, али као да опет у очима огромне масе народне имађаше симболичан карактер, што је она у то доба сматрана као једно од обележја вишег света у првом реду племства. Качић је својим *Kazgovogom*, у извесном смислу, ударио опет у другу крајност, отпочео литературу скоро искључиво за прост свет, на се може рећи да тек од Доситијевих књига у нас нестаје тако рећи сталешке литературе: црквене за свештенство и световне за вишу или нижу класу, већ се почињу јављати литерарна дела у модерном значају те речи. Први примери таквих књига у Срба беху Прикљученија, Совети и Басне Доситијеве, књиге од сувремена значаја за све редове народа Српског, јер је у њима Доситије изнео, у теорији и пракци, цео литерарни и научни програм какав се од 18 в. јавио у свима новим литературама образованих народа.

Како је Доситије писао ћирилицом природно је што су његова дела у првом реду имала огромног литерарног значаја за Србе православне. Јер после толико векова у српској ћирилици јавише се књиге без религиозне садржине. На ћирилско писање 18 в. односе се оне значајне речи Доситијеве: „Језик има своју цену од ползе коју проузрокује, а који може више ползовати него општи целога народа језик?“ А из те и сличних фраза у Доситијевим књигама тако рећи *à priori* назначена је и Вукова реформа српског књижевног језика. Па кад томе додамо да су Срби обе вере могли први пут у Доситијевим књигама упознати скоро све литерарне врсте, т. ј. тек тада је српска читалачка публика могла тачније разликовати дела песника од дела научника, философа, теолога и других писаца — онда се види да је Доситије имао и прву улогу у стварању данашњег литерарног јединства српског. А тим је у исти мах утврђено културно и литерарно првенство у Срба православних у трећем периоду. Од тада Срби католици у свом просветном и књижевном раду управљају се према Србима источне цркве. Па и Хрвати од времена илирског покрета све више и више у књижевном раду следују православним Србима. А Качић је са свим противно желео!

Тако је велики, културни и књижевни преображај српски 18 в. у ствари извршен делима Доситијевим, а само отпочет — са похвалним успехом — у Razgovoru, Satiru и Магазину.

IV

Видели смо да се сваки литерарни рад у нас јављао као одјек и имитација сличном послу на страни. Па разуме се да није могло бити друкчије ни са појавом Вуковом. Видећемо како се и за Вуков рад и успех прво јавиле повољне прилике у литератури немачкој. И подстицајем с те стране, не само да је пробуђен таленат Вуков, него је тај утицај био најјача снага с помоћу које је Вук извео реформу нашег књижевног језика и правописа. Кад и овлаш прикажемо те прилике на страни видећемо да успех нешколована Вука није ни легендаран ни случајан.

* * *

Философи 18 в. са свим су тачно појмили да је у знању сва моћ културних људи, али су они у исто време и много гршили, држећи да се пре 18 в. људи нису ни мало користили наукама. На том погрешном резонувању они су извели и погрешну теорију о постанку народних обичаја, религије, државног облика, организације друштва, идеје о народности и т. д. По њихову мишљењу све је ово постало на основу неке заблуде у средњем веку и зато су онако одушевљено били прегли да се све сруши, и све изнова отпочне, само по науци и закључцима хладног разума без икаквих утицаја осећања личног, религиозног и националног. И као што знамо велики део те теорије изведен је и у пракци у првој француској револуцији. Али се ускоро после Велике Револуције за једнакост, братство и слободу свију људи, показало да и у људском прогресу као и у природи нема скока. Тада се видело да човек није засебна јединица већ је члан друштва; да народи нису просте гомиле од јединица које се зову људи већ да су то извесни организми; да се култура није могла у 18 в. изнова отпочети већ само наставити у бољем смислу, и још много што шта дало је повода да се посумња у идеале рационалиста 18 в. Па кад се Велика Револуција заврши империјализмом Наполеоновим, онда се још више увидело колико је философија 18 в. била далеко од стварног живота. Зато у почетку 19 в., а нарочито по паду Наполеоновој завлада реакција не само у политици већ у свему. Мислионима овлада неки мистицизам, а прост свет поче да се враћа пређашњим навикама, религији и својим старим обичајима. За Волтером дође Шатобријан да у литератури поврати хришћанство, а Бајрон и Хајне силно манифестују скептицизам и песимизам према свему што постоји. Други писци, нарочито Немци, истакоше у литератури и своје средњевековне идеале (романтизам). А кад је европским државама за-

претрпела пропаст од Наполеонових војска, онда се прихвати немачки национални поклич свуда и у свему па и у литератури. Место пређашњег идеализма о просвећењу човеку без обзира на народност, сад се држало да се човек може морално подићи само у средини своје просвећене нације. Тако се у првим десетинама 19 в. отвори силна борба за права и културу народа као некад за права, просвету и слободу свију људи. А да би се могло приступити свестраном образовању народа требало је пре свега испитати народне особине. Такво резоновање учинило је да се у 19 в. особито развије историја и наука о језицима. Тако се, дотле забачена народна литература и средњовековни живот, истаче као важан објекат за проучавање. Па, како је још израније Волф доказао да Илијада и Одисеја нису дела учена песника већ простог народног певача, то је још и више појачавало драж за народном литературом и средњовековном прошлости. При том и укус читалаца, и из других разлога, све се више и више удаљавао од класичне и рационалистичне лектире, тражећи дела са више маште и слободна осећања пишчева. Није се више тражило да се пише тачно и правилно, а често се уметничком претпостављало неуметничко. Тада се мало ко обзирао на Боаловљево: *aimez donc la raison! tout doit tendre au bon sens*. Свет је више волео да иде за Русо-ом него за Волтером: „У име природе против културе, у име осећања против разума, у име историје против конструјисаних идеала, у име вере против сумње, у име генија против естетичких правила“ (Scherer). Без сумње да су такви захтеви укуса читалачког врло много припомогли да дође до угледа народна усмена књижевност, у стиху и прози. А кад то имамо на уму онда није тешко разумети откуд је дошло оно силно интересовање за српске песме у Немачкој прве половине 19 в. То нам у исто време обелодањава ону велику моралну и материјалну снагу, која је Вука одржавала до потпуне победе његових рефорама у српској књижевности. У тој потпори са стране беху они, некад тајанствени, узроци који учинише те је даровити сељак из Трипића могао надмудрити, често, и много ученије од себе.

* * *

Напред смо рекли да је још Доситије на свој начин осудио тадашњи језик српских књига. Његову критику прихватили су и у својим делима, узгред, претресали питање о језику: Соларић, Јанковић, Мркаљ и др., да и не помињемо нештампане тужбе народних учитеља у којима се износе узроци због којих је тешко упутити децу у писању и читању „Славено-србског језика“. Али и поред толико спремних људи то језично питање оста, и у начелу нерешено за читаво пола века, све до појаве Вукова Речника... А то значи да је питање о књижевном језику у нас могло бити решено тек онда кад се у немачкој литератури и

науци јавио погодан моменат и за расправу српског књижевног језика. То се не сме сметнути с ума кад год је реч о Вуковој реформи. Јер као што се види, Вук је могао случајно наићи на Копитара, али се то исто не сме тврдити за његову значајну радњу, да је и она случајна и у свему дело његово и Копитарево. Били су много већи узроци, него што је дар Вуков и Копитарев¹⁾ који су створили прилике да се у народном духу реши питање о српском језику и правопису!

У Немачкој, до 1813 г., уз романтику и патриотизам у поезији, јавило се велико одушевљење за проучавањем језика, не само немачког, већ и свију других, који су тада били познати. Као некад француски философи 18 в. тако је сад овај немачки лингвистички покрет нашао себи ватрене следбенике свуда па и међу Словенима. Браћа Шлегели, Јаков Грим и др. одушевљене Германисте имали су у Бечу ревносног дописника за језике и литературе Словена у Аустрији. То је био онај познати Копитар, који је опет преко Стратимировића, Макс. Врховца, Мушицког и других Срба и Хрвата гледао да у овим крајевима пробуди вољу за скупљањем народних умотворина. Поред тога Копитар је био, како веде његови биографи, веома расположен и за народне говоре у писаној књижевности. Па је то и, ваљада, још који узроци учинило да се Копитар свом снагом заузме за решење српског књижевног језика. А како је то питање напослетку и решено овде се нас не тиче, а у осталом то је данас и опште позната истина. Нашој расправи главно је да прикаже како су се сви велики литерарни догађаји у нас јавили као извесна имитација сличном раду на страни. Па дакле у томе није могла чинити изузетак ни знаменита Вукова реформа српског књижевног језика и правописа. И њој су, као што смо видели, претходиле повољне прилике у немачком романтизму и науци о језику. У смеру ове расправе није ни да се износе сличности и разлике у раду Доситијеву и Вукову, јер је то такође познато. Од свега тога овде се просто констатује да се у Вукову раду манифестовале извесне, велике и важне новости у нашој литератури, те је са свим природно што у делима Вуковим почиње *трећи одсек* наше нове књижевности. Нас више интересује да утврдимо кад почиње Вуков одсек. —

* * *

Како је Вук скоро 50 година штампао то је, бар за школу, неопходно потребно знати којим делом и годином Вук отпочиње трећи одсек наше нове књижевности. Новаковић је у својој Књижевности узео да тај одсек отпочиње Вуковим делима из 1814., и тако је сада скоро у свима школским књигама. Неки опет почетак трећем одсеку и не одређују по делима већ по биографији Вуковој. И, на први поглед из-

¹⁾ Murko, Slavische Romantik, I.

гледа као да оба мишљења имају разлога за одржање. Али, ако и у овом случају узмемо, као и за претходне одсеке, да само дела од великог значаја могу бити граница периодима и одсецима, видеће се, да нема разлога Вуков одсек почињати 1814. годином, а још мање његовом биографијом.

Зашто је Новаковић пре 30 година узео 1814. као границу између одсека Доситијева и Вукова, може се објаснити оним особитим културом Вукова рада седамдесетих година прошлога века, када се у нашој књижевности највише чуо глас присталица Вука и Даничића. У тој познатој ери филолошких емоција у нас, није чудновато да је све, што је Вук штампао, оглашено савршеним. Тада су — по себи — мало-значајне Вукове књижице: „Мала простонародна славено-сербска песнарица“ и „Писменица сербскога језика“, од 1814., могле бити узете као почетак трећег одсека нове књижевности. Али данас, кад нема више странке Вукове и противника његових, гледа се на дела једних и других много хладније, а тим је створена могућност да се о делима њиховим донесе тачније и суд него пре 30 и више година.

Напред смо утврдили да одсек Доситијев почиње од 1783/4. јер су тада објављена његова дела од епохалног значаја, и за писца и за нашу књижевност. И никад Доситије није одустао од принципа изнетих у Прикљученијама и Советима. Сасвим друкчије стоји са Вуковим првинама: у њима се не јавља нити каква нова идеја, нити какав нов литерарни облик. Јер смо видели да је још Доситије огласио борбу против славеносербског језика, то прихватио Јанковић, Кенгелац, Соларић и др., а нарочито се истакао Мркаљ својим Азбукопретресом (1810), против наше старе ортографије. Тако је у нас и пре Вука у начелу било свршено о промени књижевног језика и правописа. Само је остало да се ова језична реформа изведе по неком принципу. Али, у томе беше велика пометња, јер је за решење овога питања било предлога и покушаја, не само много, већ и врло супротних. А притом стање науке и литературе у нас тога времена не беше толико развијено да су наши учени људи могли сами извести реформу књижевног језика и правописа. Зато је стран утицај и овом приликом одиграо прву улогу.

Напред смо рекли како је у то време национални покрет имао великог значаја у раду интелигенције свију народа, нарочито у Немаца, за којима запристајаху највише словенски научници и литератори. Па није било никакво чудо што се за идеје Копитареве напоследку вађе и један даровити Србин, да их изведе у српској литератури онога времена. А како је тај процес текао и сувише нам је познато зато га нећемо овде ни помињати. Од свега само: без Копитара не би се јавио Вук, а реформа књижевног језика била би ма кад и ма како и без њих изведена. А тим је речено да је прве опсервације о питању

нашег литерарног језика могао Вук добити од Копитара и према њима одлучити се. Тако је и било. Само је требало времена да у томе питању талентирани самоук могне имати своје погледе. Зато у Песнарици и Писменици од 1814. Вук ради по простој поруџбини Копитаревој, не одлучујући се сасвим ни за његово, ни за гледиште других, што се тиче језика и правописа. И може се рећи тада је (1814) Вук био без икаквих особитих својих погледа на целокупно питање, чијим се решењем доцније и прославио. Зато је његова Писменица од 1814. прост и почетнички оглед слагања у граматичка правила говорног језика српског, који такође у то време није умео у свему разликовати од књижевног, већ се врло много држао, доцније осуђене, Мразовићеве граматике. А и сам назив књига од 1814. казује како је тада Вук веома мало умео разликовати славеносербски од чистог српског говора. Па и оно мало оригиналних мисли у Писменици Вук је већим делом овда онда демантовао, заменивши их тачнијим и са више научних разлога. Тако су биле веома непотпуне Вукове првине у нашој књижевности. Само Копитару треба захвалити што у првим годинама Вук не пође трагом Саве Мркаља, јер знамо да је у Песнарици, 1815 г. у правопису урадио по захтеву Славеносерба, и ко зна где би се у тим концесијама зауставио да не беше Копитара. И све до 1818 г. Вук издаје само извесне огледе о језику и правопису као и многи пре њега. До те године Вук нема ни једно дело које би се могло назвати *литерарни догађај* као што је био Доситијев Живот и Прикљученија, или Качићев Razgovor ugodni. Радови Вукови до 1818 г. могу имати важности кад је реч само о Вуковим делима, а за развитак наше литертуре они су без особита значаја; на њих се нико није могао одлучно угледати, јер су и сами били покушаји, слични оним Соларића, Мркаља и других. А са свим друкчије стоји с Вуковим *Рјечником и Писменицом од 1818 г.* Ти послови Вукови нису на неки начин духовити огледи, већ потпуно довршена дела из којих се сасвим јасно приказује идеја о новом књижевном језику и правопису.

Као што је Доситије у Прикљученијама и Советима умео изнети у главним цртама скоро све тежње 18 в. и тим делима отпочети онај знаменити одсек у нашој новој литератури, тако је и Вук својим *Рјечником и Писменицом од 1818 г.* изненадио наш учени и неучени свет свога времена, давши дефинитивно решење свима оним многобројним питањима о језику и правопису, која су се појављивала у православних Срба, још од отварања првих школа у Угарској. У тим делима први пут се јавља Вук са свима оним особинама које чине ону велику индивидуалност његову у новој српској књижевности и науци о језику. Сав доцнији, скоро четрдесетогодишњи рад Вуков, није ништа друго значајно до утврђивање свију конзеквената по принципима изнетим у Рјечнику и Писменици, 1818 г.

Да је даровити самоук, поред све помоћи Копитареве, по својим првинама међу образованим Немцима и Словенима, до појаве Рјечника био само личност од извесног тренутног интереса, то нам сведочи оно резервисано држање учених друштава на страни. Тек кад је Вук постао аутор *Рјечника*, могао је бити одликован чланством „Московског опшчества“, „Гетинишког ученог друштва“, добити медаљу од Руске Академије Наука и од Јенског универзитета почасну диплому доктора философије ит.д. Дакле и то нам сведочи да је формирање новог језика и правописа у нашој литератури отпочело у ствари и несумњиво од 1818 г. Па је, без сумње, најгачније, ако се узме да Вуков одсек не почиње ни његовом биографијом, нити првинама од 1814 г. већ првим монументалним његовим делом, *Рјечником од 1818 г.* Да је и сам Вук врло мало ценио своју прву Писменицу и Песнарицу види се из његова разговора са Срезњевским (1846), где вели: „Та жалосна проба српске граматике, које се ја данас стидјети морам, буде наштампана године 1814.“

Пошто је утврђено којим делом почиње Вуков одсек настаје питање: докле тај одсек траје? А најприроднији одговор на питање био би: Вуков одсек траје у ствари донде, док нису наши најталентиранији песници и писци почели одлучно у својим делима употребљавати Вуков језик и правопис. Кад се то појавило у нашој литератури, онда је ту и граница Вукову одсеку према доцнијем. Па кад по тој поставци посматрамо развијање наше литературе после Рјечника, види се, како се постепено, скоро нехотично, наши писци подешавају све више и више по принципима Рјечника; па шта више тај се процес види и у делима Вукових противника. И као несумњив факт може се узети, да, после 1850 г. нема ни једног новог а знатног почетка у нашој литератури, да у њему није мање више одлучно прихваћена Вукова реформа, изнета у Рјечнику од 1818 г. Па како се одсеци одређују по монументалним делима, то се може с разлогом тврдити, да је Вуков одсек завршен 1847 г. када је изишао Горски Вијенац, прва књига Бранкових песама, и мало раније Смрт Смајил Аге-Ченгића, Луча и Прерадовићеве песме. После појаве тих великих оригинала нико више није имао потребе сумњати у победу Вукових начела о српском књижевном језику и правопису.

V

Скоро у свима историјама српске књижевности, па и у засебним расправама износи се као неко правило, да четврти одсек наше нове књижевности почиње Ратом за српски језик и правопис (1847) и потпуно се утврђује доцнијим великим радовима нашег знаменитог филолога Даничића. И по тим историјама излази, да је у другој половини 19 в. најважније у нашој литератури био рад Даничићев. Да и то није тачно видеће се доцније, а што у многим расправама о нашој књижевности

стоји и данас, да је четврти одсек Даничићев и томе се не треба чудити, јер су те књиге писали махом филолози и ученици Даничићеви, који су били добро упућени у филологију а мање у литературу, те су те две сродне области умна рада помешали, узимајући једну место друге или једну другој претпостављали: у највише случајева сматрано је да литература постоји ради језика. То опет сведочи да се у нас до скоро, или није хтела, или није умела, или није знала постављати разлика између науке и литературе у опште, а филологије и литературе и нарочито. Да ученици Даничићеви, писци наших историја књижевности, падну у ту погрешку није био узрок само у њихову непотпуну разликовању литературе од филологије, већ је и дух времена веома много утицао да се Даничићев научни рад сматра у исто доба и литерарним, и то у свему.

* * *

Откада постоји развијена религија, философија, наука и литература, оне једна на другу утичу. Тај међусобни утицај у толико је виднији и јачи, откад се појавила штампа. Треба се сетити колико силног утицаја религија имајаше на философију, науку и литературу у средњем веку, и опет философија с науком на литературу и религију у 18 в. Такође је познато колико је у првим деценијама 19 в. романтична литература учинила да се развије и велики део филологије и философије. Опет из опште литерарне историје данас је и нестручњаку познато да је појава реализма у европским литературама, од педесетих година прошлог века, изазвана великим развитком природних наука. Тада научна открића и радови емоцираху интелигенцију свију културних народа, и то у толикој мери, да се може рећи, од 50—80 г. прошлог века беше скоро религиозан култ науке. Па је са свим природно што је тај укус овладао и у литератури: у поезији, драми и роману често се тражила истина у научном смислу. Само велики таленти могоше да се са свим не потчине томе утицају. А такво стање у великим европским литературама, разуме се, да је веома много утицало на наше писце и тим публику још више припремило да с нарочитим расположењем прихвати научна дела Даничића. А и без тога општег утицаја радови су Даничића изазивали и особите симпатије у Срба, јер то не беху само дела хладне науке која би имала неког општег значаја за наш народ. На против: у делима Даничићевим подизао се и нарочити морал српски у свем образованом и научном свету онога времена. Јер је познато да је и језик, само на други начин, као и литература слика народног живота. А српски језик до Даничића беше представљен пред ученим светом само Вуковим збиркама, а тек у Даничићевим делима откривена је сва култура и развиће његово. Тада је и науком о језику, као мало раније народном поезијом, утврђена културна индивидуалност српског

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.BS



WWW.UNILIB

УНИВЕРЗИТЕТСКА
ВИБЛИОТЕКА

народа. Јер су Даничићева дела, једном за свагда, не само у словенској, већ у филологији у опште, српском језику одредила извештан и знатан положај међу културним језицима индоевропског стабла. Такав рад и данас изазива симпатије, а у оно доба без сумње и велико одушевљење. Па како је језик у непрекидној вези с литературом није било тешко погрешити и тврдити, да су дела Даничићева, слава српске литературе. Истина и ту она имају велики значај, али не онакав како се држало пре 30 година. Ми сада имамо друго гледиште на литературу и науку, а при том нисмо у оном некадашњем великом одушевљењу према наукама у опште, те и о Даничићевој филологији данас можемо хладније судити и не треба да чинимо пређашњу погрешку. Време је да се Даничићу да оно место које је његово у ствари. Он је велики српски филолог и према томе његова су дела, пре свега, слава и препорођај српске науке о језику. И у колико наука о језику има значаја за литературу, а она то увек има, толики је за њу значај и Даничића и нешто више, јер је он био критичар, полемичар, славан преводилац и одличан издавач дела старе књижевности српске. И држим да сам овим, бар, наговестио праву улогу Даничићеву у нашој књижевности прошлога века.

Такође наши филолози греше кад тврде да Вукова реформа не би била свршен факт без Даничића, јер се значајна Даничићева колаборација појавила тек онда, кад је у литератури већ наступио прекрет по Вуковим принципима. Најважнија дела наше нове литературе по језику и садржини, нарочито уметничкој, објављена су пре него што је Даничић постао ауторитет у науци и литератури. Дотле је било преведено Св. Писмо, објављена наша нова класична, поезија у Лучи, Смрти Смаил-аге Ченгића, нарочито у Горском Вијенцу и у Збиркама Бранковим и Прерадовићевим. За појаву тих дела нема никакве заслуге аутор Мале граматике, Српске синтаксе, преводилац Св. Писма старог завјета, Историје облика, основа и т. д. и т. д. А ово нам јасно сведочи да наше ново песништво и велики део уметничке прозе стоји у непосредној вези са делима Вуковим, а не Даничићевим. А то значи, да нашој литератури после Вука није више требао учени филолог, већ велики песник, драмски писац и романсијер; другим речима потреба беше у оном што су Немци имали у Гете-у, Шилеру, Лесингу; Руси у Пушкину, Гогољу и Тургеневу. На том пољу литерарна рада — после Рјечника — у нас је очекиван велики догађај, који би нашем новом песништву дао потребан модеран облик и садржину и тим уметничком песништву у нас трајно обезбедио првенство над народном поезијом као што је дотле било извршено у литературама свију културних народа. Тај литерарни догађај објавио се у поезији Његошевој, Мажуранићевој, Прерадовићевој и Бранковој — нарочито у Горском Вијенцу и првој књизи Бранкових песама 1847 г. У тим делима први пут је у српској литератури дата норма за ново уметничко песништво и правац,

кога се у главном држаху сви наши песници до најновијег времена, (Одступања Д. Костића и Војислава не чине епоху већ епизоду у новијој српској лирици). Јер су Ненадовић, Змај, Јакшић и многи други, мање више, у својим песмама остали при истој поетској традицији којом се обесамртио Његош а нарочито Бранко. И онда, према свему реченом, излази, да *четврти одсек* трећег периода српске књижевности почиње поезијом Његошевом и Бранковом, највећом тековином у нашој литератури 19 в. после Вукова Рјечника. Па је, држим, најприродније и најтачније, да се *четврти одсек зове Његошев и Бранков а не Даничићев*, јер се Ратом за српски језик и правопис од 1847 г. отпочиње *преиоробај науке о српском језику*, а не и литературе.

* * *

Завршујући ову расправу напомињемо да садашњу фазу наше књижевности можемо сматрати као пети одсек, чија се формација први пут јавља у Лазаревићевим приповеткама и Војислављевим песмама.

На Св. Николу
9 маја 1904 године.

Г. Јовановић.

РАЗГОВОР О ЈЕКТИЦИ

од

Д-ра Ван Рина

ГЛАВНОГ СЕКРЕТАРА БЕЛГИЈСКОГ ДРУШТВА ЗА СУЗБИЈАЊЕ ТУБЕРКУЛОЗЕ

ПРЕВЕО С ФРАНЦУСКОГ

Д-р В. А. П.

I Шта је јектика

Шта је јектика?

Јектика је болест која нагриза и руши плућа. Болест се споро развија, а траје дуго. Кад се човек не чува и не лечи, умире од ове болести пошто се дуго мучио и пошто је утврдио много нована.

Како се ова болест зове у науци а како у народу?

У науци се ова болест зове *туберкулоза*, а у народу за њу поред имена *јектика* постоје још и ова имена: сушица, сучија, сичија, грудна болест, суха болест, трпија.

Има ли много јектичавих људи и сатире ли она многе људе?

Јектике има врло много у свима земљама. И код нас је има доста. Ниједна болест не сатире сваке године толико људских живота као јектика. Јектика је сатрла више људи но све остале болести суна.

Шта је узрок овој болести т. ј. шта ствара ову болест?

Јектику ствара нарочита жива клица (гљивица). Њу је први видео чувени немачки лекар *Роберт Кох* 1882 године.



www.unilib.rs Ова је клица врло мала, и не може се видети голим оком. Њу можемо видети само кроз стакла, што јако увеличавају — 700—800 пута. Клице јектике многе се врло брзо. Онде где се нађе само једна — убрзо се ту могу наћи милиунима.

Како могу тако ситна бића да почине толика зла?

На тај начин што се врло брзо размножавају, и што се хране од оних делова човековог тела у којима се настане и живе. Размножавајући се брзо и хранећи се разоравају поједине делове тела и трују крв.

Може ли јектика постати и на који други начин?

Никако; где нема ових клица — ту нема ни јектике.

А одакле долазе ове клице?

Долазе из тела оних људи који болују од јектике.

У коме се делу човекова тела најчешће налазе ове клице?

Оне се налазе најчешће у плућима (у белим дигерицама), но понекад се налазе и у цревима, у мозгу, у жлездама, у костима, на кожи и т. д.

Како доспевају клице из илућа напоље?

Оне доспевају помоћу плаућних испљивака оних, који болују од јектике.

II Како човек добија јектику

Како човек добија јектику?

Човек се зарази т. ј. човек добија јектику кад клице њене уђу у тело, и ту се размноже.

Како туберкулозне клице улазе у тело човеково?

Оне улазе на више начина. Клице могу да уђу у плућа са ваздухом што га удишемо; оне могу ући кроз стомак и црева помоћу хране и пића, а могу ући и с поља у крв кад се повредимо.

Како се човек најчешће заражује јектиком?

Најчешће се заражује на тај начин што туберкулозне клице уђу у плућа са ваздухом што га удишемо.

Како то бива?

То бива овако: Јектичави, по навици, плују по поду. У овим испљувцима има врло много туберкулозних клица. Кад се ови испљувци сасуше — претворе се у лаку прашину, која лебди по ваздуху. При дисању ми са ваздухом удишемо и ту прашину, те тако клице јектике уђу у плућа.

Како доспевају клице јектике у наше тело са храном?

Краве често болују од сушице, а у млеку сушичавих крава налазе се клице јектике. Кад се човек храни оваквим млеком — клице дођу у стомак и црева, а одакле могу ићи даље у тело.

Може ли постати јектика у плућима кад клице дођу у стомак и црева?

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

На сваки начин; клице могу ући у крв, а из крви у плућа или ма у које било друго место. *Млеко од јектичавих крава је нарочито опасно за малу децу.*

Како могу клице да уђу непосредно у крв?

Клице могу ући непосредно у крв кроз разне повреде на телу, кад оне дођу у додир са стварима, на којима се налазе клице, или кад на повреде и ране падне прашина у којој се налазе јектикине клице.

Да ли сваки човек може да добије јектику?

Сваки човек може да добије јектику. Ми видимо како ову болест добијају и врло крупни и снажни људи.

Је ли тачно да човек добија јектику наслеђем т. ј. кад је из породице у којој постоји ова болест?

То је веровање погрешно. Половина од свију јектичавих нису имали јектике у својим породицама. И то је погрешно што се мисли и говори да јектичава мати рађа јектичаву децу.

Зар то не значи ништа, ако је неко рођен од јектичавих родитеља, или је имао ког јектичавог у својој породици?

Човек који је рођен од јектичавих родитеља не доноси са рођењем и клице болести, а где нема клица јектике ту нема ни јектике. Но најчешће бива да је човек, чији су родитељи били јектичави, слабуњав и да лакше задобија јектику у току живота, но кад је рођен од здравих родитеља.

У које доба живота човек најлакше добија јектику?

Човек може да добије јектику у свако доба живота и као мало дете и као старац од 60—70 година, али је најчешће добија баш у најлепшим годинама бујне младости „у цвету младости“, у доба од 15 до 20 година.

Ко добија лакше јектику — човек или жена?

У свету има више јектичавих људи но жена, а то је зато што су људи услед разних послова више изложени могућности да ову болест задобију. Но у опште и људи и жене, и деца и старци могу добити болест подједнако лако.

Које прилике доприносе да се јектика лакше добије?

То су све оне прилике у животу које могу да ослабе човека и да оштете његово здравље.

Кажите неколико примера

1. Све тешке болести, а нарочито плућне као што су запаљење плућа, запаљење плућне марамице, катар плућа, затим јаки вазеби, велики кашаљ, инфлуенца, и друге разне заразне болести (редње) као што су врућица, мале богиње и друге болести. Оне су нарочито опасне — кад већ човек почне од њих да се опоравља, па се не чува довољно.

2. Велика напрезања, неумереност и бриге.

3. *Пијанство.* Човек који неумерено пије, лако добија јектику и код њега болест брзо напредује, а тешко се лечи. И деца чији су родитељи одати пороку пијанства склона су јектици као и многим другим тешким болестима.

4. *Наслеђе.* Деца чији су родитељи били јектичави, не наслеђују истина саму болест, али наслеђују већу наклоност, те због тога лакше добијају јектику између 15 и 20 године.

Да ли једна болест може прећи у јектику?

Не може ни једна болест да пређе у јектику, али кад човек ослаби од какве болести, па се не чува, може лакше да добије јектику.

Да ли деца од јектичавих родитеља увек добију јектику?

Не добију увек јектику, али често пута се дешава.

Може ли се учинити штогод, па да не добију болест?

Може се доста учинити. Кад јектичави родитељи имају деце треба да их хране, у првим годинама, добрим млеком. Како ће да набаве добро млеко пека запитају и лекаре. Пре него што се детету да млеко, оно треба да ври бар за четврт сата. Кувањем убијају се клице болести, ако их случајно има у млеку. Ако је мати јектичава, она не треба ни пошто да доји дете. И ако је то за добру мајку тешко — она треба да се одрекне тога задовољства, ако своје детету жели здравље и срећу.

Доцније треба да се дете што више бави у чистом ваздуху. Треба му омилетити такво занимање при коме би што већи део времена проводило на чистом ваздуху. Оваква деца не треба да се спремају за радове по радионицама и канцеларијама.

Дотле докле год дете живи код родитеља, они треба добро да паже на све ово што ће се даље рећи, те да своју болест не пренесу и на дете.

Ако тако раде онда се 90 од 100 деце могу сачувати да не добију јектику.

Да ли сем болести, напора и неумерености има још каквих прилика, које помажу да се добије јектика?

Има; и те су прилике: нездрава и недовољна храна; тескобни, прљави, мрачни и влажни станови; рад у тескобним и мрачним, рђаво проветреним радионицама; рад у прашини, и рђаве животне прилике у опште, и зато баш има јектике највише међу радницима.

Дакле, сви су људи непрестано изложени могућности да добију јектику?

Готово непрестано. Но због тога не треба претеривати, те бегати од јектичавих као од куге. Грехота је тако радити. Јектичаве треба неговати и тешити као и остале болеснике, треба им пријатељски прилазити и одано их неговати; довољно је само мало пажње, па да се избегне опасност.



WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

III Како се треба чувати од јектике

Има ли пута и начина да се сачувамо од јектике?

На сваки начин да има. Јектика је болест која се може врло лако да избегне — само кад човек хоће да се чува. То треба имати увек на уму. Но здрави људи не мисле о томе зато што неће да мисле о своме здрављу, а и зато што имају погрешне појмове о јектици, и зато што још није учињено довољно да се људи поуче у чему се састоји јектика, и како се могу да сачувају од ње.

Данас готово у свима земљама постоје нарочита друштва која уче народ како да чува своје здравље. Код нас је пре две године основано „Друштво за чување народног здравља“ под заштитом Његовога Величанства Краља. Оно ради на чувању народног здравља и ширењу поука за сузбијање појединих болести, те зато треба сваки да се упише у ово корисно друштво, и свако место треба да има своју дружину.

Шта треба чинити да се не добије јектика?

Пре свега треба се постарати да се испљувци јектичавих не претварају у прашину, и да се клице ваздухом не уносе у плућа. Поред тога треба радити и на уништавању тих опасних клица.

Како то треба радити?

Не треба никада пљувати по поду — јер је то и ружно и опасно. Да се не пљује по поду треба имати пљуваонице. Кад је човек у колима, на улици, или ма где било где нема пљуваоница, онда треба пљувати у џепну мараму. Когод пљује безбрижно, ма где било, чини велики грех према људима.

Увек треба пљувати у пљуваонице где год их има. У пљуваонице треба усути мало воде или које течности што убија клице. Ни једна кућа не треба да буде без довољног броја пљуваоница. Исто тако треба да се наместе пљуваонице и свуда тамо где се људи скупљају посла или забаве ради — по гостионицама, кафанама, школама, судницама, касарнама, канцеларијама, вагонима и т. д. (На страни, просвећени људи носе чак и нарочите угодне џепне пљуваонице).

Може ли се пљувати у пљуваонице са џепелом, песком или струготинама?

Може, али само под тим условом да су пепео, песак или струготине неирестано влажни, иначе би се клице сасушиле и одилазиле у ваздух, те се не би могли користити оваквим пљуваоницама.

Шта треба чинити са испљувцима?

Клице које се налазе у испљувцима треба уништити. То ће се учинити на најбољи начин, ако се клице бацају у ватру, а само кад нема ватре треба пљуваонице испразнити у нужничким јамама или каналима. Кад се пљуваоница испразни треба је потопити у клучалу воду. У воду се може метути мало соде у прашку или која течност што убија

клице. Ово треба радити по споразуму са лекаром, јер су неке од ових течности јаки отрови. Кључала вода са нешто соде и ватра најсигурнија су средства за уништавање клица у испљувцима јектичавих.

Кад човек нема пљуваонице, где треба онда да иљује?

Кад неко нема пљуваонице може пљувати у своју џепну мараму, али мараму треба засебно прати, и прокувати је у кључалој води за време од по сата.

Да ли је тиме учињено све што се може да се униште клице у испљувцима?

Не; а ево зашто. Кад јектичави кашљу, дешава се да разбацују око себе ситне делиће пљувањака, у којима се налазе клице. Ови су делићи опасни и могу пасти на постељу болесника, на његово одело, на ствари око њега, на оне са којима је у друштву и разговору и т. д.

Шта треба радити у овим случајевима?

Болесници, кад год кашљу, треба да држе своју џепну мараму пред устима. За сваку сигурност њихово рубље, мараме, постељни прибор и друге ствари треба засебно кувати у води. Много је боље кад се води дода и соде у прашку (Додаје се 20 грама на један литар воде). И посуђе којим се јектичави служе, треба засебно прокувати и прати.

Да ли здрав човек може да спава у једној соби са јектичавим?

Не би требало; али ако се не може другаче, онда треба имати на уму све што је доведе речено.

Да ли има клица у зноју јектичавих?

Нема их у зноју.

Може ли човек становати у соби, у којој је пре тога становао који јектичавко?

Може, али прво треба собу добро очистити т. ј. дезинфиковати.

Шта значи то дезинфиковати?

Дезинфиковати значи: уништити клице болести?

Може ли човек носити одело које је пре тога носио болесник од јектике?

Боље је спалити то одело, али кад се неће то да учини, онда га треба дезинфиковати. Кад се одело дезинфикује у нарочитим казанима или пећима за тај посао, онда се одело може носити као да је новс. Таквих казана треба да има свака иоле већа болница, и свака општина.

Како се може спречити зараза помоћу млека?

Може се спречити тако ако се млеко пре употребе добро укува; млеко треба даври четврт сата.

На шта треба још пазити, те да се не добије јектика?

Треба имати на уму и ово:

1. Пошто се клице болести налазе у прашини, треба је увек уклањати само влажном крпом, а не метлом.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

2. Не треба се служити оним посуђем којим се служио неко други.
3. Треба увек дисати на нос са затвореним устима.
4. Треба обратити што већу пажњу на храну да је довољно јака.
5. Треба се чувати пића. Новац који би се утрошио за пиће боље је употребити за набавку добре и јаке хране.
6. Кад човек није у послу — треба да се шета по чистом ваздуху.
7. Треба неговати своје тело и одржавати у кући ред и чистоћу. Кад год се човек крене на посао и врати се с посла треба да опере лице и руке. У јутру треба опрати врат и груди истрљати свежом водом. Треба се чешће купати, и испрати цело тело сапуном. Телесна нечистоћа помаже развиће многих болести. Уста и зубе треба прати свако јутро и увек после јела. Рубље треба мењати сваке недеље. У кући треба да је увек најбољи ред и најбоља чистоћа. У кући не треба нигде да се нагомилавају прашина, отпатци јела, прљаво рубље, и друге нечистоће. Кад год се може треба отварати прозоре да се собе проветре. Чист ваздух и сунчана светлост највећи су непријатељи клиџа болести. Нарочито треба проветравати оне собе, у којима се спава. Кад напољу није рђаво време, треба оставити полу-отворене прозоре и преко ноћи. Ово се може чинити и зими само глава не треба да је близу прозора, и ако у соби нема мале деце. Но треба пазити да ваздух споља не иде право к постељи, и треба се добро покрити.

На шта треба још пазити, те да болесници не пренесу болест на здраве?

1. Треба пљуваоницу покрити, те да не слетају муве, јер оне могу да разносе клиџе.
2. Не треба никога љубити у уста, већ у чело.
3. Јектичава мати не треба да доји своје дете.
4. Јектичави не треба да гутају своју пљувачку.

Зар није опасно неговати јектичаве?

Кад се пази на све ово што је овде речено, онда није опасно, и сваки може неговати своју мајку, сестру, свога оца, брата, друга, пријатеља, рођака и т. д. Кад само човек хоће, није тешко извршити све што је потребно, те да се сачува. Ако се мало само потрудимо — труд неће бити узалудан, јер служи на то да се сачува живот и добро здравље.

IV Како се лечи јектика

Може ли се излечити јектика?

Може се излечити чак и онда кад је мало јаче развијена.

Говори се да су јектичави што пљују крв већ осуђени на смрт. Је ли то тачно?

То је сасвим погрешно; врло многи болесници излече се.

Да ли се јектичави могу увек да излече?

Могу, сем ако није болест јако напуштена. Јектичави се могу у толико лакше да излече што су раније отпочели своје лечење.

Па како то да толико много људи умире од јектике?

Тако што огромна већина почиње доцкан да се лечи.

Како то да се код тако тешке болести људи не сећају да се благовремено лече?

Зато што се болест споро развија. У почетку човек мисли да је само мало назебао, и да не вреди постарати се за лечење. Кад је болест већ узела маха — онда човек не зна шта да ради. Напоследку кад једва дише он тражи лекара, но врло често то бива сасвим доцкан.

Може ли се човек лечити код куће?

Теже је лечити се код куће. Најбоље је лечити се у нарочитим заводима за лечење јектике. Ти се заводи на страни зову *санаторије*. То нису обичне болнице, већ нешто налик; више су угодне куће у пољу, на чистом ваздуху.

Како се лечи јектика у тим заводима?

Три су главна средства помоћу којих се у овим заводима лече јектичави. Та су средства: *одмор, чист ваздух и сунчана светлост*, и *треће добра храна*.

Где се обично подижу овакви заводи?

Далеко од вароши, у пољу, у здравим и лепим пределима.

Имамо ли ми у Србији оваквих завода?

Ми на жалост још немамо таквих завода. Ми имамо доста лепих предела где би се они могли подићи. Али нам је свет веома немаран према здрављу. Ми све очекујемо од државе, а сама држава не може да стигне свуда. Ако се наш свет отресе немара према здрављу, и пође за српским друштвом за чување народног здравља — можда ћемо онда и ми добити један овакав завод. Имућни људи, којима је Бог дао доста, требало би да предњаче у овоме.

А где има оваквих завода?

Има их готово у свима државама у Европи — где више а где мање. Највише их има у Немачкој.

Да није досадно живети у овим заводима?

Ни најмање није досадно. Заводи су врло лепо уређени. Све је у њима пространо, светло, пријатно. Ту има и забава, читаоница, музике, шетње по лепо уређеним баштама.

Да ли сваки оздрави у овим заводима?

Кад год је болест у почетку, болесник оздрави. Ако је пре тога дуго боловао може оздравити — али не увек. Дакле, треба благовремено отпочети лечење, и благовремено ићи к лекару за преглед и савете, чим се појаве први знаци.

А који су први знаци болести?

Јектика почиње на разне начине. Понекад се развија врло полако: Човек се осећа уморан, ломан, нема воље за јелом, рђаво је расположен, зноји се ноћу, лако се заморава, понекад има језу пред вече. Може се десити да болесник не кашље и ако је болест јасно развијена, но чешће је да болесник кашље помало — у вече; кашаљ је сув.

Шта треба да ради човек кад осети да је болестан?

Треба одмах да иде к лекару, да му тачно објасни шта све осећа, и да га лекар прегледа.

Може ли се јектика јавити и на који други начин?

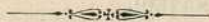
Може се појавити и са избацавањем крви. Свако избацавање крви није услед јектике, али је у већини случајева. Лекарева је ствар да оцени од кога је узрока настало избацавање крви.

Како се још може јавити јектика у почетку?

Може се јавити и као прост назеб. Човек кашље, пљује, груди га боле, и т. д. али тај назеб не пролази у току 3—4 недеље, већ се одуговлачи. Да би човек знао је ли код њега само назеб или још што — треба што пре да се обрати лекару. Кад човек кашље треба испитати има ли у испљувцима клица болести.

Шта изводимо из свега што је доведе речено?

Изводимо ово: Јектика је тешка болест; њу има доста људи на свету па и код нас у Србији — и на селу и у вароши. — Од ње се може сваки да разболи, али од ње се може човек лако да сачува, ако само ради онако као што је овде показато. Ако неко добије болест — треба благовремено да отпочне лечење према савету лекара. Јектика се најбоље лечи у нарочитим заводима — санаторијама. — Србија би требало да добије што пре своје заводе за лечење јектике, те да наши болесници не иду у туђину и тамо у туђем свету троше многе новце.



УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS



WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Х Р О Н И К А

СРПСКО ГЕОЛОШКО ДРУШТВО

СІ збор (10. марта, 1903. год.)

1. Приказиване су и разгледане књиге и часописи, које је у току прошлог месеца добио Геолошки Завод Вел. Школе разменом за Геолошке Анале Балканског Полуострва, куповином и као поклон. Међ последњим нарочито се истиче поклон друштвенога председника, који је Заводу уступио 314 разних дела геолошко-палеонтолошке садржине, које Завод до сад није имао и скоро толико исто дупликата.

2. Прочитано је писмо Мађарског Геолошког Друштва, по коме излази на сусрет жељи српских геолога и јавља да ће секција чланова интернационалног конгреса, која путује низ Дунав, додирнути и српски Гребен 2. септембра око 9 часова пре подне.

3. *П. С. Павловић* реферише о потресима у Хрватској на основи М. Кишпатићевих публикација *Devetnajesto i dvajesto potresno izvješće za god. 1901 i 1902* (принтампано из 151 књ. *Rada jugoslov. Akad.*) Zagreb 1902. — „Проф. Кишпатић је године 1901 забележио 58 потреса, који су се осетили у 30 дана. Највише је потреса у децембру (за 9 дана 21 потрес) и у октобру (за 5 дана 16 потреса). За четири месеца (јула, јуна, септембра и новембра) није било никаквих трусова. Највећи део потреса потекао је из бакарске и загребачке пукотине, остале су биле или са свим мирне или су дале по један или два потреса (светојанска и покупска). Осим тога било је и неколико потреса незнатног распрострањења. — 1902. год. писац је забележио само 48 потреса и то у 39 дана. Највише је потреса било у јануару (19) а расподељени су у 13 дана, после тога долази новембар са 10 потреса у 7 дана. Фебруара, марта, јуна, августа и децембра био је по један потрес.

Као и 1901. тако су и ове године највише радиле загребачка и бакарска пукотина, док су све остале дале само 7 потреса“.

4. *Мих. Благојевић* излаже своја рударско-геолошка посматрања по заглавском срезу. „У геолошком опису заглавског терена, који се налази у Геологији Србије од *Ј. М. Жујовића* (стр. 159—160), поменута су места на којима је распрострањен еуфотит и изражена мисао, да ће се, сем велике еуфотитне масе у атарима села Берчиновца, Шарбановца и Радичевца, можда наћи јужније и друга еуфотитна маса. У прилог томе навешћу нека дата, која сам приликом мога путовања по томе крају прикупио. Путовање је почето од Књажевца па Трговишким Тимоком до утока Жуковске Реке у исти; затим овом реком до села Градишта и Алдинца, па преко Дрвника и Балинца на Старо Корито и натраг у Градиште. Од Градишта, па редом како сам своје путовање изнео, пролазио сам преко самог еуфотитног терена. Од Алдинца на два километра уз Леву Реку нестаје ове стене и настају исконски шкриљци са кварцитним жицама. Уз Шишкову Реку, која протиче кроз еуфотите, идући на Алдину Косу све је овај терен а кроза њ протиче Дејановачка Река. Према томе изгледа, да је цела јужна вододелница састављена од еуфотитних маса и да се одмах од села Причевца јављају исконски шкриљци. Према неким саопштењима, изгледа да је овај терен везан са оним, који је у Геологији Србије описан и да са њим чини целину. На многим местима у еуфотитним масама налазе се у знатној дебљини изданици пирита са халкопиритом и визмутским рудама. Поред ових налазе се и карбонати (сидерит и калцит). Од метала, сем бакра и визмута, има још и олова, арсена, гвожђа и мангана. Рудни камен је кварц и калцит. Другом приликом ћу саопштити детаљније анализе појединих примерака, а сада напомињем само да извесни арсенопирити овога краја садрже и злата до 87 грама у тони. Остале руде показују само трагове злата. Код Старог Корита у брежним осулинама налази се оловна карбонатна руда, чији изданик још није пронађен. И ова руда показује незнатне количине злата и сребра. Од Алдинца идући уз Леву Реку, на њеној левој страни, налази се на брежној коси и гвоздени покривач (*Eiserner Hut*), који је по свој прилици постао оксидацијом пиритних руда. Важно је напоменути да се овде налазе и стари рударски и топионички радови; али је вероватно да су стари само бакар експлоатисали. Рударски радови на овом терену још су незнатног обима, те се по њима не може судити о рударској вредности његовој, но због визмута, као ређег и скућег метала, привукао је пажњу на себе“.

5. *Д-р. Дим. Антула* приказује баремску фауну из околине Доњег Милановца (в. Записник прошлога збора). „У првој јарузи изнад циганског селишта налазе се глиновити шкриљци, чије је пружање C_{30} II—J3



а пад на СЗ врло стрмо. У овим лапоровитим глинцима, који су иначе једнолики, могао сам издвојити три хоризонта: 1) доњи са много угљенисаних биљних остатака, а без других фосила; 2) средњи са многобројним примерцима *Anomia neocomiensis* d' Orb. (Од других фосила примећен је и *Macroscaphites* cf. *Uvani* Puz.) и 3) горњи хоризонт, који је најбогатији фосилнама, садржи *Phylloceras Thetys* d' Orb., *Ph. Guettardi* Rasp., *Ph. Winkleri* Uhlig., *Lytoceras Phestus* Math., *L. Duvalii* d' Orb., *Hamites paxillosus* Uhlig., *H. Emerici* d' Orb., *Desmoceras cassida* Rasp., *Schloenbachia cultrata* d' Orb., *Holcostephanus Philipsi* Roem., *Hoplites neocomiensis* d' Orb., *H. Desori* Pic., *H. cryptoceras* d' Orb., *H. castellanensis* d' Orb., *H. cf. radiatus* Brug., *Parahoplites Feraudi* d' Orb., *P. Treffryanus* Karst., *P. Borowae* Uhl., *Pulchellia* aff. *compressissima* d' Orb., *P. aff. pulchella* d' Orb., *Acanthoceras Cornueli* d' Orb., *A. cf. pretiosum* d' Orb., *A. pachystephanum* Uhl., *Plicatula placunea* Lam. Од ових обанка њих 16, дакле близу $\frac{2}{3}$ целокупне фауне, карактеристични су искључиво за баремски кат. Вредно је овде споменути да се ови лапоровити глинци код Д. Милановца разликују од баремских лапораца на Гребену и код Свињице. На овим местима лапорци су мање глиновити, чвршћи и садрже карактеристичне лимонитисане фосиле, докле код Д. Милановца имамо трошне лапоровите глинце, а нађени фосили у њима разликују се знатно по своме хабитусу⁴.

СII збор (10. маја 1903. год.).

1. Приказане су књиге: а) које су добивене у размену за Геолошке Анале Балканског Полуострва, б) набављене из буџета Геолошког Завода Велике Школе и в) које су Заводу поклонили г. г. *М. Кишиатић* проф. из Загреба, *П. Илић* и *Мих. Ђ. Благојевић* рудар. инжењери, *Д-р. Дим. Ангула* државни геолог и *Ј. М. Жујовић*, *М. Леко* и *П. С. Павловић* професори.

2. *Ј. М. Жујовић*, приказујући неколико комада сарматског кречњака из подножја коемајског (у атару села Ропочева) и лигнит из села Влашке близу железничке станице, истиче како је терцијар у томе крају нагнут. Угао нагиба износи најмање 15°.

3. Разгледан је одломак једног комада каменог бата, који је Геолошком Заводу поконио г. *Витомир Нинић*, управитељ школе у Милатовцу (ср. трстенички, окр. крушевачки.)

Проф. Д-р. Свет. Стевановић приказује своју расправу „Ueber einige Kupfererze und Beiträge zur Kenntniss der Zirkongruppe“, која је отштампана из *Zeitschrift für Krystallographie e. t. c.* Bd. XXXVII, Heft 3. 1903.

Поред арсенасте и арсенове киселине и антимонових киселина, које им одговарају, постоје и њихове сулфо киселине: $\text{As}(\text{SH})_3$ и $\text{As S}(\text{SH})_3$ resp. $\text{Sb}(\text{SH})_3$ и $\text{Sb S}(\text{SH})_3$. Познате су неколике соли и једних и других, у којима од база главну улогу играју сребро и бакар, који се изоморфно смеђују, а каткад се нађе по нешто цинка и гвожђа. И арсенити и арсенијати горњих елемената су диморфни, Прустит As S_3 , Ag_3 и пираргирит Sb S_3 , Ag_3 су хексагонално-ромбоедарске симетрије, а ксантокон и пиростилпнит, који имају исти хемијски састав су моноклинични. Енаргит As S_4 , Cu_3 кристалише ромбично а Фаматинит Sb S_4 , Cu_3 није нађен у кристалима. Очекивало се, с једне стране, да се нађу и бакарни сулфоарсенити, који би одговарали сребровим, а с друге стране да се одреди узајамни однос између енаргита и фаматинита. Томе је и посвећен први део ове расправе. — У Чиле, Перу и другим неким местима у Америци налазе се сулфоарсенити и арсенијати бакра, који се тамо као бакарне руде експлоатишу. Једну од тих руда описао је Кобел и дао јој име Стилотип, али јој није одредио тачно место у класификацији. Доцније је Шарицер описао један, по хемијском саставу, сличан минерал коме је дао име Фалкенхајинит и уврстио га у групу „витихенит“. Мојим анализама и мерењем неколико истина непотпуних кристала утврђено је, да је фалкенхајимит идентичан стилотипу и да овај последњи, и по кристалном облику и по хемијском саставу, припада моноклиничним сулфоарсенитима, т. ј. изоморфан је са ксантоконом и пиростилпнитом. Сребро је овде замењено већим делом бакром, или са нешто цинка или гвожђа, а арсен је заступљен у неколико са антимоном или визмутом, тако да би општа формула била $(\text{As}, \text{Sb}, \text{Bi})_3 \text{S}_3$ $\left(\text{Cu}, \text{Ag}, \frac{\text{Zn}}{2}, \frac{\text{Fe}}{2} \right)$ 3. Однос осовина $a:b:c = 1,9202 : 1 : 1,0355$, $\beta = 90$ са. Комбинација: $\{100\}$, $\{110\}$, $\{210\}$, $\{310\}$, $\{111\}$, $\{101\}$, $\{313\}$, $\{311\}$, $\{401\}$, $\{302\}$, $\{332\}$ и $\{032\}$. — За Арсенијате енаргит и фаматинит дуго се држало да су изоморфни. Али нахођењем луцонита, који по хемијском саставу потпуно одговара енаргиту, али по физичким особинама фаматиниту, њихова изоморфност доведена је у питање. Већ је говорено о диморфији ових арсенијата. Нахођењем и изоморфне смеше фаматинита и муцонита тј. $(\text{As Sb}) \text{S}_4 \text{Cu}_3$, који сам минерал ја назвао антимоном — или стибио — луцонит, и који се по својим физичким особинама потпуно слаже са фаматинитом и луцонитом утврђена је изоморфија ова три члана међу собом, али не и са енаргитом, који још усамљен стоји. Њихова кристална форма није нам позната. — Уз ове минерале проучен је и вештачки domeјкит, који је направио професор Кениг из Мичигана у Америци. Domeјкит се налази у Америци као руда бакра, али његов кристални облик није био познат. С тога је било од интереса одредити вештачки направљене кристале. Они имају потпуно хексагоналан хабитус а и мерења показују врло мало одступања од хексагоналних и врло



велике сличности са халкосином. Али се кристали цепају само у једном правцу и с тога су и уврћени у ромбичну систему са осовинским односом $a : b : c = 0,5771 : 0,6802$, који стоји врло блиско осовинском односу код дискразита, са којим је овај изоморфан. Хемијски састав демејките је Cu_3, Sb а дискразита Ag_3, As .

Други део ове расправе посвећен је некојим минералима из групе циркона. Обрађена је нарочита пажња узроцима, због којих специфична тежина код циркона варира; даље његовим оптичким аномалијама, а додирнута је и боја његова. Утврђено је: да циркона према специфичној тежини има тројакних: први са специфичном тежином око 4; други са специфичном тежином 4,7 и трећи циркон, чија специфична тежина лежи између горњих граница. За прве је утврђено да су оптички једноосни са slabим двојним преламањем позитивног знака; да им је индексе преламања мањи од индекса код нормалног циркона и да им се при загревању специфична тежина не мења, али се индексе нешто мало мења, остајући и на даље оптички једноосан. Овај циркон је боје мркокрне, која се при грејању мења у зелену. Пошто овај циркон има исти састав као и нормални, то је изражена сумња да је овај „црни циркон“ изоморфан са нормалним, али да се у њему поред циркониума налази још какав нама непознати елемент. Циркон од специфичне тежине 4,7 је нормални циркон. Загревањем мења му се само боја, тако да се често потпуно разбојадише. Овај циркон не показује никада оптичке аномалије. За трећу групу циркона са средњом специфичном тежином утврђено је да су вазда оптички аномални, прелазећи каткад потпуно у оптички двоосне минерале; да им се специфична тежина а са овом и оптичке особине знатно мењају, тежећи да се и у једном и у другом са нормалним цирконом изједначе. Закључак је: да је ово нека метастабилна двоосна модификација циркона, постала близу прелазне температуре resp. притиска, од чега долазе и оптичке аномалије. Питање о бојадисању минерала још није решено. Неки држе да су боје органског, а други да су аорганског порекла. Специјално за цирконе држи италијански професор Специја да су обојени оксидима гвожђа, и да се по вољи могу редукцијом разбојадисати, а оксидацијом по нова обојити. Ово се није могло ни на једном циркону сем Хијацинта потврдити. Једном разбојени циркон остаје стално безбојан. Хијацинт се могао дуваљком разбојити и по нова обојити, према томе да ли је се вршила редукција или оксидација. Али и код њега је запажено да се свежи примерци, који се ватри први пут излажу, разбојадишу било да их редукујемо или да их оксидишемо, што би значило да овде има најмање два пигмента, који један на други редукујући дејствују. Један је по свој прилици органског порекла и ишчезне при грејању, те други боји комађе непотпуно и нехомогено, а често остају кристали стално безбојни. — Циркон се обично сматра као оксид циркона и силициума, па се у

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.SA

класификацији и увршћује у оксиде, али се све више сумња да је он оксид, већ се данас радије сматра као ортосиликат. Одређене су топеке осовине, рутила, полијанита, циркона, молибдендиоксида, коситерита, торита и платнерита, те да се види да ли између молекуларних тежина, запремина и осовинских размера има каквог правилног односа. Због овога су понова одређени кристали молибдендиоксида, које је направио професор Мутман у Минхену и нађено да се они у свему слажу са пређе одређеним тетрагоналним кристалима, али да су моноклиничне симетрије. Да ли је ово друга модификација тог једињења или је пређашња одредба нетачна не може се за сад рећи. По томе, што ови моноклинични кристали стоје врло блиско тетрагоналним и што се често ближе тако, да маскирају потпуно моноклиничну симетрију, смело би се закључити да и не постоји тетрагонална модификација. Из употребе тонских осовина види се да међу овим оксидима не влада жељена правилност, те је тиме њихова изоморфност још јаче у сумњу доведена.



ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ

Српска Краљевска Академија: Картометријски подаци о Македонији и Старој Србији од Радоја Дединца.

И овај је рад, поред осталих рађених у Географском Заводу Велике Школе, богат прилог за боље познавање српских земаља. Ови подаци, који су рађени за веће дело: „*Основи за Географију и Геологију Македоније и Старе Србије*“ од *Ј. Цвијића*, на одатле засебно штампани, могу врло zgodно послужити при географској настави ових земаља у нашим школама, тим пре што су они до сада најтачнији, јер су рађени у нашем Географ. Заводу по упуштвима г. Цвијића.

Начин рада и подела његова скоро су исти као и у делу: „*Површине речних сливова и дужине река Краљевине Србије*“ (Споменик Срп. Краљ. Акад. XXXV), које је раније изишло опет из Географског Завода. Излишно би било и овде износити их.

Нас интересују бројни подаци оних географских објеката у Македонији и Старој Србији, који се помињу у нашим школским уџбеницима, зато ћемо их овде и изнети прегледно да би се и шири круг наших просветних радника могао њима користити.

Први картометријски податак односи се на величину површине обеју земаља у границама, које је одредио г. Цвијић. Македонија и Стара Србија велике су 74709.55 км² (ранији бројеви 86750 км² и 94490 км² нису тачни из више разлога). Остали подаци односе се на површине морских (речних) сливова, области, поља, котлина, језера и дужине река и клисура речних.

Знатније области, поља и котлине по величини иду овим редом:

Метохијска Котлина	2263.85 км. ²	Сереско Поље	1258.24 км ²
Тиквеш	1741.47 „	Битољ.-Прилепско Поље	1212.54 „
Солунско Поље	1715.12 „	Косово Поље	501.08 „
Овче Поље	1397.22 „	Тетовска Котлина	232.19 „
Морихово	1389.94 „	Скопска Равница	165.24 „

Највеће је апсолутне висине Морихово, 1054 м.; најмање Солунско Поље, 20 м.

Познатија језера иду по величини овим редом :

Преспанско Језеро	286.31 км ²	Мало Језеро	51.62 км ²
Охридско Језеро	270.93 "	Ајвасилско Језеро	50.86 "
Тахинско Језеро	157.24 "	Дојранско Језеро	42.65 "
Островско Језеро	73.85 "	Костурско Језеро	27.88 "
Бешичко Језеро	69.25 "	Бутковско Језеро	18.64 "

Међу овима највише је Преспанско Језеро, 906 м.; најниже Тахинско, 8 м.

Није без интереса поменути, да је Халкидичко Полуострво велико 3841.69 км²; Света Гора (Атос) 315.71 км²; Скадарско Блато 362.51 км²; Јањинско Језеро 18.8 км² и острво Тас 391.83 км², што се све налази ван граница Македоније и Старе Србије.

Подаци за дужине многобројни су, нарочито за дужине река, јер обе ове земље имају доста развијену речну мрежу. По дужини важније реке иду овим редом:

Вардар	370.— км.	Рашка (Ибар)	59.6 км.
Бистрица	226.2 "	Лаб (Ситница)	54.— "
Места	226.— "	Радика (Црни Дрим)	51.— "
Струма	200.— "	Пећанска Бистрица (Бе-	
Црна Река (Вардар)	189.6 "	ли Дрим)	50.8 "
Брегалница (Вардар)	162.8 "	Дреница (Ситница)	38.— "
Ибар	150.2 "	Дечанска Бистрица (Бе-	
Бели Дрим	127.— "	ли Дрим)	37.— "
Црни Дрим	123.— "	Призренска Бистрица	
Пчиња (Вардар)	119.8 "	(Бели Дрим)	33.2 "
Лим	119.— "	Неродинка (Лепенац)	32.— "
Струмица (Струма)	94.— "	Грачаница (Ситница)	29.8 "
Ситница (Ибар)	93.8 "	Милошева (Лим)	22.2 "
Увац (Лим)	90.2 "	Исток (Бели Дрим)	22.2 "
Ћотина (Дрина)	88.6 "	Дежева (Рашка)	20.— "
Биначка Морава	69.2 "	Самотрежа (Ситница)	18.— "
Тара	68.4 "	Бањска Река (Рашка)	12.6 "
Лепенац (Вардар)	66.— "		

На крају налазимо и дужине неких клисура речних:

Дримова клисура	81.8 км.
Качаничка клисура	23.8 "
Демир-Капија (Вардар)	19.2 "

Сва мерења површина (сем језерских) и дужина вршена су на карти Средње Европе, размера 1:200000, израђеној у бечком географском институту, као до данас најтачнијој за ове земље. Површине језера мерене су на *Атласу Језера Македоније и Старе Србије од Ј. Цвијића*.

Јагодина.

Е. Ј. Цветић.



Б Е Л Е Ш К Е

БЕЛЕШКЕ ИЗ НАУКЕ И ПРОСВЕТНИ ЗАПИСИ

О штампању уџбеника у Румунији — Питање о снабдевању наших школа уџбеницима решено је последњи пут — након два ранија покушаја, год. 1882 и 1895 — *Правилима о штампању уџбеника за народне и средње школе* од 1. авг. пр. год. ПБр. 6478. на начин који је у правилима изнесен. Биће од интереса да нашим читаоцима саопшtimo на који је начин то питање недавно решено у Румунији, с тога ћемо овде изнети шта о томе вели румунски министар просвете у свом извештају који је поднео румунском краљу¹⁾. Пада јако у очи сличност школских прилиба — у Румунији и код нас, које су решење овог питања изазвале, па сличност и самога начина на који је то питање решено.

Избор књига — вели се у том извештају — чија је употреба у школама допуштена, вршена је до сада на више начина, али се ни један није показао такав да му се није могло учинити озбиљних замерака.

Најобичнији је начин да писац поднесе своје дело, штампано или у рукопису министарству. Министарство га упути на преглед и оцену Главном Просветном Савету, а овај га, заузет другим административним пословима, не прегледа сâм већ га од своје стране упути коме лицу, стручном и за које се бар мисли да је за овај посао стручно и компетентно.

Овако изабрани референт ретко кад да поднесе о делу добро смишљен и израђен реферат; у највише случајева дело препоручи, пошто га је само овлаш и површно прегледао. Отуда је било да су препоручиване и књиге кроз погрешне у погледу методе, пуне погрешних факата, неподесних са сваког гледишта.

За овако одобрене књиге није било никаквих правила, никаквих ограничења. За један исти разред, за један исти предмет, било је одобрено више уџбеника, са свим неједнаких по њиховој ваљаности и вредности.

Ово је пак донело огорчену борбу међу различним писцима; сваки је од њих употребљавао сва средства да своју књигу протури у што већи број школа, и да истисне књиге својих такмаца. И ако је још ко од њих

¹⁾ Rapport adressé à Sa Majesté le Roi de Roumanie, pour l'activité du ministère de l' instruction publique et des cultes, par Spiru C. Haret, ministre.

имао какав коле привилеговани положај према другима ако је, на прилику заузимао какво више место у настави, онда се дешавало и то да је он свој положај злоупотребавао да потисне своје конкуренте. И онда се могло видети како понеки писац за кратко време извуче огромне користи од продаје буквара или читанке, и ако му књиге нису ни мало боље од других које труну по издавачким рафовима.

С друге стране опет, у школи, владао је потпуни неред. Учитељи су на мољакања и наваљивања од стране писаца мењали уџбенике сваке године. Отуда је дошло да није било никаквог јединства у настави. Ученици који би понављали разред, или који би променили школу, нису се умели наћи у новим приликама, а сем тога још су морали чинити нове издатке за куповину нових књига, из којих им је сада ваљало неку ствар са свим изнова почети учити.

Да поменемо још и то да код разних уџбеника, одобрених за један исти разред и за један исти предмет није било ни једнаких одредаба, ни једнаких назива за једну исту ствар. Једни су на прилику узимали Раду Негру (Рудолфа Црног) за оснивача румунске кнежевине, а други брата Мирчета I.

Немогућно ми је овде побројати и изнети све незгоде које су долазиле од оваког начина рада.

Покушавано је у више пута да се у овај посао унесе мало реда на тај начин што су конкурсом тражена најбоља дела којима је и награда одређивана. Али је ова мера остала безуспешна, јер се није урадило оно што је требало овај начин да допуни, т. ј. писци нису хтели бар за једно време пустити да се у школама употребљавају само награђени уџбеници. Разуме се да је ово изазвало многе и силне протесте код свију оних који су извлачили користи од досадашњег начина рада. Али је зло било тако велико да се његову решењу морало приступити, и то енергично, брзо и радикално.

Све ово нагнало ме је, вели министар даље у свом извештају, да предузмем мере које овде излажем. Најпре сам донео одлуку да од сада буде у свима народним школама само један буквар и по једна читанка у сваком разреду. Ови се уџбеници добивају конкурсом, а према нарочито израђеним правилима; најбољи међу понуђенима приме се, и награде и дела постају својина министарства, које их штампа својим трошком и у школе уводи, искључујући све остале за три године. После три године, истим путем могу и друге књиге постати уџбеници.

На тај начин добивене школске књиге продају се по цени коштања с нешто добити 10—15%, који ће се вишак употребити на стварање једнога фонда, из кога ће се набављати књиге и друге потребе сиромашним ученицима. За преглед понуђених дела одређена је нарочита комисија која ће најбољу књигу изабрати и бринути се о њеном штампању и осталом.

Ето, на такав сам начин, вели даље министар, решно питање о уџбеницима за народне школе. Тиме сам, у то сам сигуран, спречно анархију која је у опште у школи трајала, и сузбио све незгоде које су за раније начине биле везане и о којима је у почетку било говора. Ну осем ове користи од унесенога реда у школе, има још једна од новог начина: уџбеницима је јако спала цена. Сада се буквар продаје по 50 пара, док је пре стајао 90 пара и 1·20 л. Читанка за II р. сада кошта 75 пара, а раније је била 2 па и 2·50 динара. Колика је ово корист за наш сиромашни народ, који често не види никакве користи од школе само с тога



што не може да купује skupe књиге — једва је потребно да кажем. А сем овога појективирања школских књига, министарство ће имати сваке године једну гововину од оне добити на књигама, коју ће употребити на сиромашне ученике, за које и држава и општина једва што могу да дају.

Имајући пред очима оволике користи од овога начина снабдевања школа уџбеницима, може се лако прећи преко оних оптужаба како је држава тиме створила монопол, као што то износе противници овога система. То никако није монопол, јер се избор књига врши конкурсом на који се јавља когод хоће; и конкурсе се обнавља сваке четврте године. У осталом, баш да је и монопол, он је у сваком случају бољи него начин на који се раније овај посао вршио, јер су се тада користили само њих неколицина, често потпомогнути ванредним приликама.

У осталом овај је систем усвојен у Пруској и у Аустрији, где је дао извршене резултате и ако се тамо примењује још у много строжој мери него код нас. Тамо се једна иста књига одржава по школама за читаве десетине година, а не мења се као код нас за тако кратке периоде.

За сад је овај систем примењен на буквар и на читанке, једно што су то књиге које се највише употребљавају у основној школи, а друго и што су то књиге без којих не може бити ни наставе, што није случај код осталих књига. Сем тога тај се систем сада први пут употребљава у нашој земљи, те је оправдано уводити га у мањим размерама. Али сам сигуран да ће се овај систем, чије се добре последнице већ почињу осећати, бити ускоро примењен и на све остале уџбенике по народним школама.

С. Ј.

*

К питању о школској хигијени код нас — Према томе што у обим хигијене, као науке о чувању здравља, долази све оно што је у стању да одржава или ремети нормално осећање што га има здрав организам — јасно је да су и поједина занимања ушла као предмет проучавања од стране хигијеничара. На тај начин постали су одељци професионалне хигијене: занатлијске, војене итд. па и школске хигијене, која данас заузима једно од највиднијих места у реду професионалних хигијена. Она је у исто време и најпунија интересности, јер је код ње реч о уопредности хигијене физичке и умне стране човековог бића у годинама које се одликују бујношћу развића и доста јаком осетљивошћу према свима спољним и унутарњим утицајима.

На страни школска хигијена од 1836 г. после појаве Д-ра Лоринзера са својим делом „К заштити здравља школске деце“ развијала се је испрва полако, а затим све брже и брже освојив за кратко време цело јавно мишљења и све духове који се интересују културним напретком свога народа. Педагози су у први мах показали извесно опозиционо расположење према овом покрету, но уколико је покрет постајао све јачи, у толико је и опозиционо расположење педагога слабило, и данас већ постоји доста ласкава хармонија између лекара и педагога у већини питања која се односе на школску хигијену. Постоје питања у којима се још није дошло до повољног споразума, но у колико се лекари старају да уђу у ствари педагогије, а педагози опет да уђу у ствари хигијене на основици познавања физиологије човековог организма — и тим питањима ће се у своје време доћи до споразума те да заједнички рад лекара и педагога буде што успешнији и потпунији. Школска хигијена је још у развићу, у бујном развићу, које тражи и делања и сарадника.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Код нас се отпочео званичан рад на школској хигијени, чини нам се, тек од 1895/6 године, и од тог доба чује се овда онда по која реч о том раду и код нас. Овај почетак још увек је скроман, и то напослетку није нимало чудна ствар, али мислимо да би се овај рад могао организовати на један начин да цео рад добије извештај одређен, округао облик, да се јасно одреди шта се хоће, и како треба радити да се постигне то што се хоће. Послом око школске хигијене на сваки начин треба да управља наше министарство просвете, које у тој цели треба да има једну нарочиту секцију у своме Просветном Савету. На сваки начин било би добро и корисно када би министарство имало једно нарочито стручно лице спремно за овај посао, које би функционисало као стални чиновник министарства, и као шеф секције просветног савета за школску хигијену. Министарству је потребно једно такво лице, и оно би га могло добити, ангажујући у тој цели које просветно лице које располаже и са довољно просторне спреме. То би нешто коштало, али не би коштало много, а сама ствар је толико корисна да веома јако оправдава овај издатак. Министарство просвете може конкурсом изабрати два млада професорска кандидата као своје питомце, којима би поред плаге дало још и извештај пристојан додаток, па да их пошаље на који од мањих универзитета да ту сврше за време од четири године медицински факултет, обратив за све време својих студија нарочиту пажњу на општу хигијену, школску хигијену у свем њеном просторству, анатомију и физиологију примењену у психологији и педагогији. Ти људи не би се спремали за практичне лекаре већ за *школске хигијеничаре*, јер би били и педагози и хигијеничари довољно јаки да се компетентно занимају питањима школске хигијене — компетентније но што се то ради са једностраним професионалним образовањем. Поред овако спремних радника на пољу школске хигијене школско хигијенска секција просветног савета састављена од педагога и лекара могла би *стварати школску хигијену код нас*, која је данас у зачетку који се микроскопом посматра да би се видео.

Дотле док се не пође једним озбиљним путем у овоме раду, док се не створи могућност за оправдано очекивање успеха у том раду, може се ипак нешто учинити, те да рад постане енергичнији, изразитији, са колико толико вероватноће бар за најобичније успехе.

Министарство би могло створити један одбор од лекара и педагога, и да с њиме понова узме у претрес питања о школској хигијени код нас. На неколико седница под председништвом г. министра просвете могла би се израдити једна по могућству што одређенија и потпунија уредба са пословником за школско хигијенски рад с обзиром на наше прилике за ову врсту послова. Посигурно је да би се том уредбом много помогло вршењу свију школско хигијенских послова од стране школских лекара, и да би министарство просвете могло доћи до извесног материјала којим би се користило за даље своје радове на овоме пољу, од кога треба и школа и народ да осети многе благодети. Да је ово потребно може нам бити доказ школско хигијенски рад београдске општине — која за тај рад чини извесне повчане издатке, и које намерава да повећа ради бољег успеха. То је лепо од општине — али тај њен рад треба да је начелно организован, да је тако рећи тачно одређен механизам и садржина посла. Чини нам се да у општини не постоји никакав израђени пословник — који је по нашем скромном мишљењу веома потребан, и без кога не може бити једноликости у раду на основици пословником утврђене методе и системе рада.



Ми не мислимо да смо више компетентни но остали који имају права да се занимају овим питањима, но сматрамо за своју дужност рећи по овоме своје мишљење под претпоставком да би оно можда могло бити од какве користи. Ми то чинимо а желети је да се чује још који глас компетентнијих. Рад се овај не може спонтано да развија већ морају људи да га покрену — ми за сада имамо те људе који бар толико могу да учине, а за даљи напредак наћи ће се јачих снага. На млађима свет остаје. **В. П.**

*

„Српски Соко“, — друштво за неговање телесног вежбања конституисало се 18. априла по правилима, која је потврдила земаљска влада у Загребу. Ово је прво српско гимнастичко друштво у Троједној Краљевини. Ко зна колико су унапредили немачку националну ствар „Turnverein-и“ и Ческу „Чески Соколови“, неће ситничарски судити о оваквим друштвима. Време је већ да Срби у опште увиде исправност оне старе златне речи. „Mens sana in corpore sano“.

*

Језично питање у Моравској — У ческим општинама и срезовима у Моравској циркулирају петиције за потписивање. У тим петицијама су истакнути језични захтеви Чеха о потписима на јавним зградама, о потписима на државним документима, о дописивању војних власти са ческим општинама и са ческим војним обвезницима. Ове петиције поднеће се за тим аустријском министру председнику и царевинском већу. Као што се види Чеси се данас на све могуће начине боре за свој језик и своја права. Ова истрајност и борба уродиће плодом, те ће Чеси на послетку извојевати све, за чим теже и што им по праву и припада. Народ тако свестан и истрајан на послетку то и заслужује у пуној мери.

*

Алкохолизам и настава — Енглески лист „The Alliance New“ јавља да је недавно предложена свима лекарима у Енглеској петиција за научну наставу у алкохолном питању у свима школама Велике Британије. За кратко време потписало је ту петицију 15.000 лекара. Међу именима тих потписивача налазе се скоро сви знаменити професори хирургије и медицине. У првом реду захтева се и то, да се при образовању учитеља узме више обзира на темељно увођење у физиолошку хигијену. У петицији се између осталог указује на оне државе, у којима се већ предаје о уздржавању (темперанцији) од алкохола. Тако на пример у Савезним државама Северне Америке сада већ 22,000.000 деце добивају у том погледу ту спасоносну наставу.

ПРОСВЕТНИ КОВЧЕЖИЋ

У Нишу је поново засновано гимнастичко друштво *Душан Силни* као пододбор Београдског друштва истог имена. Потпредседник је овоме друштву директор нишке гимназије.

Са коликом је вољом прихваћено поновно подизање овога друштва најбољи је доказ тај што је оно за кратко време свога постојања од јануара о. г. добило у гимназистама 193 члана, а у ђацима основних школа 266

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

чланова. Сваки ученик плаћа месечно на име чланарине 0-30 дин., сиромашни ђаци су чланови бесплатни. Друштвени је учитељ г. Рајко Караклајић испитани и оквалификовани гимнастичар за целокупну гимнастику.

У *крушевачкој гимназији* готов је парк у гимназиском дворишту. Засађен је разноврсним шумским дрвећем: брезом, брестом, буквом, бељиком, бором (белим и црним), грабом, кленом, јавором, снежњем, брекињом, оскорушом, јасеном, јелом, смрчом, аришевином, орахом, дужником, цером, липом и др. тако да ће овај парк, поред украса, одморашта и освежавања ученицима и наставницима, бити у исто време и мала збирка за распознавање и проучавање нашег шумског дрвећа.

По одлуци одбора Професорског Друштва у Крагујевцу држана су до сад тамо три јавна бесплатна предавања у циљу народног просвећивања. Предавања су држана у јестаственичкој сали крагујевачке гимназије.

Прво предавање 25 јануара о. г. држао је г. Данило Катић професор о „Бактеријама“. Друго предавање 8 фебруара држао је г. Матија Станојловић, професор о „Првом Српском Устанку“, и треће предавање, 22 фебруара држао је г. Петар Андрић, професор о „Старој Србији“.

У *II београдској гимназији* установљени су парочити курсеви лепог писања и то један курс за ученике III и IV разреда, а други за ученике V—VII разреда. Те курсеве морали су походити они ученици, за које разредне старешине у споразуму с наставницима српскога језика нађу да ружно пишу. Ови курсеви трајали су два месеца са једним сатом недељно. Рад је у оба курса почет 5 фебруара. У нижем курсу за III и IV р. било је 38, а у вишем за V—VII р. 36 ученика. Корист од ових курсева биће знатна.

Извештај о настави у Румунији — Министар просвете у Румунији г. Spiru C. Naret поднео је краљу румунском извештај о целокупној настави, како о основној, тако и о средњој, и универзитетској у румунској краљевини. Извештај је врло опсежан и исцрпан. Печатан је на великој осмини и износи 788 страна.

Из овога извештаја Просветни Гласник ће објавити поједине партије, које по вредности својој могу имати врло лепих и корисних примена код нас.

Интернационални конгрес за општу религијску историју — који је држан први пут 1900 године у Паризу приликом светске изложбе држаће се ове године од 30 августа до 2 септембра 1904 год. по новом у Базелу, у Швајцарској. Конгрес ће бити подељен на ове секције: 1) религија примитивних народа подразумевајући ту Перуанце и Мексиканце; 2) религија Кипеза и Јапанца; 3) религија Египћана; 4) религија семитских народа; 5) религија Инда и Ирана; 6) религија Грка и Римљана; 7) религија Германа, Келта и Словена; 8) религија хришћанска.

Потребна обавештења за овај конгрес даје М. Alfred Bertholet, prof Leonard strasse 8 — Bâle.

„Просветни Гласник“ излази у месечним свескама од 6 и више табака, на великој осмини. — Стаје годишње: за Србију 12 динара, за друге земље 15 динара (франака). — Прегилата се шаље Управи Државне Штампарије Краљевине Србије у Београду. — Рукописи се шаљу уредништвоу (Министарство просвете и црквених послова у Београду). Они се, на захтев писаца, враћају.